

rý nedokončil. Od 1896 nejprve krátce učiteloval a pak pracoval jako typograf. Hrál přitom v ochotnických souborech a od 1901, kdy nastoupil jako herec v Klatovech, se věnoval divadlu cele. 1902 přešel do Plzně k řediteli V. Budilovi. Potom působil jako operní a operetní režisér: od 1901 v Národním divadle v Brně, od 1907 v Městském divadle na Vinohradech; v té době se oženil s herečkou M. Růžkovou. 1910 režíroval pohostinsky v chorvatském Záhřebu, 1910–12 v Aréně na Smíchově a od 1913 v Plzni. Za války byl režisérem a hercem kočovné Východočeské divadelní společnosti, s níž putoval po Čechách a Moravě (1917–18 pobyt v Ostravě). Od podzimu 1918 do jara 1919 působil jako režisér a herec v divadle Varieté v Praze a zároveň byl přes rok uměleckým vedoucím filmové společnosti Excelsior, kde též režíroval. Pak založil vlastní kočovnou divadelní společnost. 1922–25 režíroval opět ve smíchovské Aréně.

Po ukončení režisérské práce psal B. divadelní hry pro ochotníky. Jsou to většinou morality z vesnického prostředí, založené na jednoduché zápletce a končící šťastně výhledem na sňatek. Je patrné, že je psal praktik vycházející ze skromných možností ochotnické scény a poskytující uplatnění vyhraněným hereckým typům (vždy je zastoupena např. jedna komická postava). Řada her obsahuje též texty písniček a je označena jako zpěvní hra či opereta; hudbu (v textu neuváděnou) k nim skládal většinou syn Adolf, spoluautor několika her.

KNÍŽNĚ. *Beletrie* (vesměs hry pro ochotníky): Zahraj mi, tatínku, naposled (b. d., 1927); Honzíček z malované chaloupky (b. d., 1928); Česká maminka (b. d., 1928); Děvče, jaké jsem si přál (b. d., 1928); Praha—Brno, nasedat (b. d., 1928); Pepička z malé hospůdky (b. d., 1929); Tonča s Emou do vdavek se ženou (b. d., 1929); Krajánek Holandr jde na vandr (b. d., 1929); Dnes už není tak — jak bývalo (b. d., 1929); Jak si Kačka štěstí vysloužila (b. d., 1929); Děti našeho pluku (b. d., 1929); Slečna tulačka (b. d., 1929); Otec národa (b. d., 1929); Kněžna Madla od divadla (b. d., 1929); V našem pivovaře veselí jsou tváře (b. d., 1929); Naše Ančí ráda tančí (b. d., 1930); Český Vašek a smutná princeznička (b. d., 1930); Teta Fany, postrach rodiny (b. d., 1930); Veselí tři mušketýři (b. d., 1930); Hasiči jedou (b. d., 1930); Muzikanti z české vesnice (b. d., 1931); Každý snad má něco rád (b. d., 1931); Čí je republika? Naše! (b. d., 1931); Tajemství klášterní samoty (1931); Není strejček jako strejček (1931); Manžel v kleci (b. d., 1932,

s A. Matiaskem); Lupen a Pupen, veselí taškáři (b. d., 1932); Rézinka od pýchoty (b. d., 1932, s A. Branaldem); Manželství je jako kopaná (b. d., 1932); Neptej se, proč tě líbám (b. d., 1932, s A. Branaldem); Není v mlejně nad legraci (b. d., 1932); Vstup do srdce zakázán (1932, s A. Branaldem); Dcerušky tatíka Berušky (1933, s A. Branaldem); Naše tchýně odzbrojuje (1933, s A. Branaldem); Zamilovaná babička (b. d., 1933); Veselá vojna (1934, s A. Branaldem); Mária ze staré myslivny (1934, s A. Branaldem); Má z pekla štěstí, Nanyňka (b. d., 1934); Láska na konci vesnice (1934, s A. Branaldem); Dva vojáci od muziky (1935, s A. Branaldem); Princezna z fabriky (1935); Vesnice zpívá! (1935); Zrádce mezi námi (1936); Zmoklá slepice (1936); Zlatá lucerna víly Slovanky (1937); Dragouni na vesnici (1937); Náš Náci pro legraci (1937); Cikánská krev (1937); Kačka veselá tulačka (1938); Svět o nás mluví (1938); Pod národní střechem (1939); Rodinný bláznec (1940); Šumařova píseň (1940); Selská čest (1941); Šla Nanyňka do zelí! (1941); (bez data): Já dohrál píseň poslední; Maminka z chalupy; Písnička starého domu; Pražáci na venkově; Slávka cirkusačka; Svatební manévry (s A. Branaldem); Vesnický zrádce. — *Ostatní práce:* O umění režisérském, hereckém a pěveckém (1931). — *Souborné vydání:* Souborné hry (nakl. Rosendorf, 1930—34, 25 sv.). ■ **SCĚNICKY.** *Hry* (pro smíchov. Arénu): Dnes je celá Praha vzhůru (1922, s K. Pečkem); Už je to tu (1925). ■

LITERATURA: M. Majerová: ref. Už je to tu, RP 24. 3. 1925; s.: ref. Česká maminka, Čs. divadlo 1929; -ský: Sedmdesátiletý R. B., Divadlo 1946, č. 2; ab: R. B. zemřel, LidN 5. 4. 1950; A. Branald in Skřínka s lidčidly (1960). ■

pb

Vincenc Brandl

* 5. 4. 1834 *Staré Brno* (Brno)

† 26. 12. 1901 *Brno*

Moravský historik, archivář, vydavatel staročeských právních památek a listin, literární historik, filolog, národní buditel a veřejný a politický činitel; nejnvlivnější představitel české vědy, kultury a konzervativní politiky na Moravě v 2. polovině 19. století.

Byl pátým dítětem rodičů, kteří byli ve službách augustiniánského kláštera na Starém Brně; otec byl Němec, matka německy neuměla,

v rodině se mluvilo česky. Z domova si V. B. odnesl silné náboženské cítění, k národnímu uvědomění byl přiveden členem řádu F. M. Klácelem. Gymnázium vystudoval v Brně (1844–52); byl zde v čele národně uvědomělých studentů a psal české, německé i latinské básně do rukopisných časopisů Quodlibet a Múza, kterou redigoval. Chodil též do Šemberových přednášek o řeči a literatuře české na stavovské akademii, pro historii jej získaly Šafaříkovy Starožitnosti a Palackého Dějiny. Od 1849 pomáhal J. Chytilovi pořádat knihovnu a listinnou sbírku zemřelého zemského archiváře A. Bočka, zakoupenou stavy; tehdy opustil záměr stát se knězem a rozhodl se pro studium domácí historie. Na univerzitě ve Vídni studoval nejdříve jeden semestr práva, další semestr historii, 1853 se vrátil do Brna a suploval na německém gymnáziu. 1856–57 byl rok ve Vídni v semináři historicko-filologickém a germánském, 1857 se stal profesorem historie na německé městské reálce na Starém Brně (zkoušku učitelství způsobilosti ze zeměpisu a dějepisu pro nižší reálky složil 1859). 1859 se oženil s Němkou pocházející z Vídně. 1861 byl jmenován archivářem Markrabství moravského a vévodství slezského, a tím nabyt vlivného postavení. Za jeho působení se stal zemský archiv střediskem vědeckým, národním i politickým. B. byl spoluzakladatelem (1861) a pak starostou Čtenářského spolku v Brně, v němž se soustřeďovala česká inteligence, předsedou pěveckého spolku Beseda brněnská, členem výboru (od 1862), jednatelem (od 1863), náměstkem předsedy (od 1868) a předsedou (od 1894) Matice moravské, v níž podnítl novou vydavatelskou aktivitu. Byl činný v Matici školské v Brně, po zřízení prvních českých gymnázií na Moravě (1867) založil a až do smrti řídil podporovací spolek pro chudou českou mládež na středních školách; účastnil se politického života, podílel se na založení deníku Moravská orlice (1863), 1865–68 byl poslancem zemského sněmu moravského, kde zastával státoprávní spojitost Čech, Moravy a Slezska, a také později byl nejznámějším představitelem staročechů na Moravě; pro svůj vliv na veřejný život moravský byl nazýván „moravským papežem“. Na počátku 60. let byl sekretářem historicko-statistické sekce moravkoslezské hospodářské a vlastivědné společnosti, byl členem KČSN i některých společností zahraničních, od založení ČAVU

(1890) byl jejím řádným členem. K jeho přátelům patřili zprvu F. M. Klácel a A. V. Šembera, později F. Bartoš, nejtěsnější vztahy měl však ke kruhům kněžským; u svých přátel na farách trávil prázdniny, a když 1888 ovdověl, hledal útěchu mezi členy augustiniánského kláštera. Ve stáří byl postižen očním zákallem; na odpočinek odešel 1899. Pohřben byl na Ústředním hřbitově v Brně.

V. B. si získal vědecké jméno polemikou s kritickým názorem B. Dudíka (v díle Mährens allgemeine Geschichte), proti němuž hájil národní církevní tradici vyhlašující Velehrad za sídlo Metodějovo. I když nepodal rozhodující vědecký důkaz, dosáhl velkého politického úspěchu v národní společnosti. B. postrádal Dudíkův rozhled a kritičnost; jeho přehled historie Moravy do 1628, který zařadil do první česky psané moravské vlastivědy (*Kniha pro každého Moravana*), je spíš prací popularizační, budící dějinné vědomí Moravy. B. studie z moravských dějin (psané zprvu německy, od 1860 česky) měly nestejnou hodnotu; přínosem byla zejména pojednání o počátcích hutsitského hnutí, o moravských sektách apod. B. význam spočívá hlavně v oblasti dějin právních a kulturních, z nichž vychází i jeho záslužná činnost ediční. I když jeho ediční technika namnoze zaostávala za soudobými vědeckými metodami, proti předchůdcům správněji vydal a vyložil základní staročeské právní památky (*Kniha tovačovská*, *Kniha rožmberská*); sám uspořádal *Knihu drnovskou*. Do této oblasti patří i edice nejstarších procesních knih zemského soudu moravského, tzv. knih půhonných (od konce 14. do konce 15. stol.), a Žerotínových zápisů o soudě panském a zemském sněmu. Při edici listů Karla st. z Žerotína převládlo hledisko národní nad vědeckým; B. vynechal historicky cenné listy latinské, francouzské a italské a vydal bez výběru listy české, protože chtěl předvést významného šlechtice jako klasika českého slohu — a jako vzácného a hrdého vlastence. Z úřední povinnosti pokračoval B. ve vydávání moravského diplomataře (léta 1350–1407), otiskoval však opisy listin bez kritického doprovodu a omezoval se na materiál z moravských archívů. Ze záměru vysvětlit české, latinské a německé diplomatické a právní výrazy, které se vyskytují v českých a moravských historických pramenech, vyrostlo B. nejceněnější původní dílo *Glossarium*, naučný slovník staročeského

práva, zejm. v 13.–15. stol. Zatímco B. sám definitivně prokázal nepravost tzv. zlomků Monseových, otištěných A. Bočkem v moravském diplomatáři, byl dlouho zaníceným vykladačem a obhájcem RKZ; v této souvislosti se dostal i ke studiím mytologickým a etymologickým. 1878–79 vystoupil dvěma knížkami proti Šemberovu prohlášení Libušina soudu za padělek a v ČMM 1879 odmítl i spis A. Vaška; v pozdějším boji zůstal však stranou a v novém vydání *Knihy pro každého Moravana* (1892) vypustil místo zakládající se na RK. — Poslední fázi B. tvorby reprezentují tři literárněhistorické práce (životopisy J. Dobrovského, P. J. Šafařika a K. J. Erbeny), převážně popisného rázu; opírají se zvláště o korespondence, z nichž přináší cenné doklady, analýza díla zůstává na okraji nebo je vůbec pominuta (Erben). Nejpracovanější je první pokus o důkladný životopis J. Dobrovského, v němž B. zachytil všechny jeho osobní kontakty i vědecký vývoj a podrobným vyšetřením vztahu k českému obrození přispěl k docenění jeho významu (po období, kdy byl Dobrovský přehlížen). V té době psal B. i své *Vzpomínky*, objímající jeho mládí do ukončení středoškolských studií; kromě některých pasáží (např. o B. národním probuzení a literárních počátcích) v nich však převažují nejrůznější, často suchopárné úvahy. B. významně přispěl k dovršení národního obrození na Moravě a k rozvoji vědeckého, kulturního a veřejného života v Brně. Mladší generace přistupovala k jeho vědecké práci již kriticky a viděla v něm především konzervativce, spojence šlechty a duchovenstva. Proto — vedle celkového charakteru díla — ohlas B. prací poměrně rychle slábl.

PSEUDONYM, ŠIFRY: V. Brněnský; Br., R (dopisy v Čase), V. B. (dopisy v Čase). ■ PRÍSPĚVKY *in*: *Archív český* (1889); *Čas* (1860–61); *ČČM* (od 1865); *ČMM* (1869–95; 1881 studie o F. M. Klácelovi a o Bedřichu hr. Sylva-Tarouccovi); *Časopis Muzejního spolku olomouckého* (1884); *Hlas*; *Hvězda* (1860); *Koleda* (1878); *kal. Lípa českomoravská* (1862); *Listy filol. a pedagogické* (1875); *Lit. listy* (1883); *kal. Moravan* (od 1863); *Mor. orlice*; *Mor. noviny* (1860); *Národ* (1865); *Notizenblatt der hist.-statistischen Section der k. k. mähr.-schles. Gesellschaft...* (1859–65); *Neuigkeiten* (1860); *Obzor* (red. V. Šťastný, 1878–90; 1886–88 pokračování *Vzpomínek*); *Památky* (od 1861); *Památky archeologické* (1860); *Politik*; *Právník* (1869); *Programm der*

Altbrünner Communal Unterrealschule (1858); *Světozor* (1881–83); *Vaterländische Jugend-Zeitschrift* (Brno, 1852); *Zábavné večery* (1864); *Zlatá Praha* (1864 první životopis F. Sušila). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: *Carmen, quod in solemnia semisaecularia patrii poetae Johannis Soukup sexto idus mai 1876 celebrata dixit Vincentius Brandl* (1876); *Libušin soud* (polemika s A. V. Šemberou, 1878); *Obrana Libušina soudu* (1879); *Vzpomínky* (1882); *Život Josefa Dobrovského* (1883); *Život Pavla Josefa Šafařika* (1887); *Život Karla Jaromíra Erbeny* (1887); *Carmen in solemnia semisaecularia religiosae professionis reverendissimi ac amplissimi domini abbatis Anselmi Rambousek die 26 decembris 1896 celebrata* (1896); *Řeč V. B., zemského archiváře, o Františku Palackém, přednesená 11. června 1898* (1898). — *Ostatní práce*: *Handbuch der mährischen Vaterlandskunde* (1860); *Welehrad* (polemika s B. Dudíkem, 1860); *Entgegnung auf Dr. Dudíks Antwort auf V. Brandls Welehrad* (polemika, 1860); *Mähren unter König Johann von Böhmen in den Jahren 1311–1318* (1861); *Poloha starého Velehradu* (1862); *Knihy pro každého Moravana* (1863, rozšíř. vyd. 1892); *Stručný přehled vlastivědy moravské* (1865); *Společenské poměry v naší vlasti před rokem 1620* (1866); *Index zum 7. Bande des Codex diplomaticus Moraviae* (1868, s vysvětlením českých a polských slov obsažených v prvních sedmi svazcích, jež vydali A. Boček a J. Chytil); *Kritická úvaha o pojednání Alfonsa Šťastného Ježíš a jeho poměr ku křesťanství* (1873); *Kritická úvaha o pojednání Alfonsa Šťastného O spasení po smrti* (1873); *Glossarium illustrans bohemicomoravicae historiae fontes* (1876); *Heimatkunde der Markgrafschaft Mähren* (kritika stejnojmenné kn. R. Tramplery, 1878). ■ KORESPONDENCE: *in* V. Hálek; *Dopisy* (V. Hálkovi z 1870, ed. F. Bařha, 1963). ■ REDIGOVAL: *Časopis Matice moravské* (1890–96, s F. Bartošem; za V. B. redigoval ve skutečnosti F. Kameníček). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: *Sněm držaný léta 1612. Ze zápisů Karla z Žerotína* (1864); *Spisy Karla staršího z Žerotína*. 1. *Žerotínovi zápisové o soudě panském* (2 sv., 1866; s *Životopisem K. s. z. Ž.*); 2. *Listové psaní jazykem českým* (3 sv., 1870–72); *Urkundenbuch der Familie Teufenbach* (1867); *Knihy drnovská* (1868; s úvodem o vývoji práva zemského v 14.–18. stol.); *Knihy tovačkovská...* (1868); *Knihy rožmberská* (1872); *Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové* (6 dílů v 9 sv., 1872 až 95, 7. díl 1911, ed. B. Bretholz); *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae 8–13* (1874–93). ■

LITERATURA: B. Navrátil: V. B. (1902); M. Wurmová a L. Urbánková: *Písemné pozůstalosti V. Brandla, F. Kameníčka a B. Navrátila* (St. archív Brno, 1961). ■ A. P. R.: V. B., archivář Markrabství moravského, *Světozor* 1869; ■ ref. *Život J. Dobrovského*: ph, *Athenaeum* 1883/84; A. Truhlář, *ČČM* 1884, s. 308; F. Bílý: *Životopis*, *Osvěta* 1884 ■; F.

Bauer: V. B., Zlatá Praha 1884; F. B. (Bartoš): V. B., Lit. listy 1884; J. Herben: V. B., sb. Slavín 3 (1885); V. J. (J. Vlček): ref. Život K. J. Erbena, Athenaeum 1887/88; J. J. Mýčenin (K. I. Černý): ref. Život P. J. Šafaříka, Athenaeum 1887/88; Oslava České akademie a jejích členů pp. archiváře V. B. a ředitele F. Bartoše (obs. projev F. Kameníčka o V. B.), Lit. listy 1889/90; ■ nekrology: F. Bílý, Zlatá Praha 1902; B. Navrátil, ČMM 1902; F. J. Rypáček, Časopis Mor. muzea zemského 1902; an., Čas. Vlastenec. spolku muzejního v Olomouci 1902; an., Anděl strážný 1902; F. Bílý, Almanach ČAVU 1903 ■; F. Bílý: V. B. a F. Bartoš, in Lidová čítanka moravská (1907); B. Bretholz: F. B., sb. Moravský zemský archiv (1908); M. Hýsek in Literární Morava v letech 1849—1885 (1911); J. Krejčí: Německé verše V. B., ČMM 1923; V. Bitnar: V. B. básníkem, Lid. listy 5. 4. 1924; F. Hrubý: V. B., LidN 5. 4. 1934.

pp

František Branislav

* 16. 6. 1900 *Beroun*

† 25. 9. 1968 *Komořany* (Praha — K.)

Básník, autor veršů pro děti, překladatel z bulharštiny a švédštiny; jeho melodická intimní poezie při ztvárnění lyrických témat (erotická láska, láska k domovu, dojmy z cest) těží svou harmonickou podobu z přírody.

Pův. jm. František Blecha; přijaté jméno podle kovolijce Josefa Branislava Mencla z Hořovic, který si dopisoval s B. Němcovou. Jeho otec byl hostinským. Dětství a chlapectví prožil B. ve Strašicích u Rokycan, 1913 se s rodiči přestěhoval do Počapel u Králova Dvora. Gymnázium začal studovat v Praze, těsně před válkou přestoupil do Berouna (mat. 1921). 1921 až 26 studoval na filoz. fakultě UK češtinu a němčinu. Po čtrnáctiměsíční vojenské službě byl 1928—45 úředníkem Všeobecného penzijního ústavu v Praze (řadu let zároveň knihovníkem Skandinávského a nizozemského ústavu v Praze), 1945—52 literárním referentem Čs. rozhlasu v Praze, 1952—55 šéfredaktorem Literárních novin, 1955—58 šéfredaktorem

čas. Nový život, současně 1952—59 lektorem severských literatur na filoz. fakultě UK. Potom se věnoval jen literatuře. 1955 se podruhé oženil (první sňatek 1934). Zvláštní význam pro jeho tvorbu měly předválečné i poválečné cesty do skandinávských zemí, dále poválečné cesty do Polska, Černomoří a Řecka. B. byl pohřben v Praze-Komořanech.

Po wolkrovsky laděné prvotině s jejím sociálním soucítěním se B. poezie vyhranila v intimní lyriku. Důvěrný vztah k přírodě se tu stal ústředním zdrojem tematickým i metaforickým, do přírodních motivů je promítán vztah milostný i láska k domovu. Idylicky harmonickou atmosféru B. lyriky koncem 30. let zčásti narušily zážitky z cest do severní Evropy (*Věčná země*). Již zde se ozývala úzkost o osud národa, která v následující sbírce *Dým k hvězdám* vyústila v apoteózu rodné země. V poválečných letech po apostrofách „radostného budování“ a verších napsaných pod vlivem rozmanitých vnějších popudů se B. sbírkou *Večer u studny* vrátil k pojetí básně jako citově vroucí zpovědi a k prostým životním jistotám domova, milostného štěstí a lidské družnosti. Rozvíjení vzájemného vztahu člověka a přírody se tematicky obohatilo o zážitky z cest k Černému moři a do Řecka. Radostnost a životní opojení B. melodické poezie mělo vždy teskný či melancholický podtón, který ve verších z posledních let sílil vědomím samoty a blížící se smrti. Okouzlení čistotou dětského citění a snění, jež provázelo básníka celý život, se počátkem 50. let stalo zdrojem řady básnických sbírek pro děti. — B. psal i rozhlasová pásma a překládal z bulharštiny (N. J. Vapcarov) a švédštiny (mj. verše I. Lo-Johanssona a H. Martinsona do prozaických překladů J. Vrtišové).

PŘÍSPĚVKY in: Aventinum; Čin (od 1931); ELK (od 1936); Host (od 1922); Kmen; Kohoutek; Krit. měsíčník (1939 překlady moderní švédské poezie); Kult. zpravodaj (od 1926); Lid. noviny (od 1929); Lit. noviny (od 1930); Lit. noviny (od 1952); Mateřidouška; Nár. osvobození (od 1924); Nový život; Panoráma; Pestrý týden; Plán (od 1930); Pramen (od 1925); Právo lidu (od 1929); Proletkult (od 1922); Přerod (od 1924); Rozpravy Aventina (od 1928); Rudé právo (od 1922); Sever a východ (od 1925); Topičův sborník (od 1926); Zeměd. noviny; Zlatý máj. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Bílý kruh (BB 1924); Na rozcestí (BB 1927); Větrná růžice (BB 1930); Na houslích jara, podzimu... (BB 1933); Věčná země (BB 1939);

Dým k hvězdám (BB 1940); Pozdrav Polsku (BB 1950); Milostný nápěv (BB 1951); Krásná láska (BB 1952); Píseň dětství (BB pro ml., 1952); Večer u studny (BB 1955, rozšíř. vyd. 1956); Zlatý déšť (BB pro ml., 1955); Prsten na cestu (BB 1957); Hliněný džbánek (BB pro ml., 1957); Cesta přátelství (úvod a verše k fotografiím z cesty A. Novotného do SSSR, 1958); Zelené roky (BB pro ml., 1959); Přijďte k nám, muzikanti (BB pro ml., 1960); Naše a vaše (BB pro ml., 1960); Věnc z trávy (BB 1960); Moře (BB 1961); Ratolístka (BB pro ml., 1961); Řecká sonatina (BB 1962); Modrý obláček (BB pro ml., 1962); Ryby, ryby, rybičky (BB pro ml., 1963); Malá říkadla (BB pro ml., 1963); Divertimento a kantiléna (BB 1964); Polní růžičky (BB pro ml., 1966); — posmrtně: Sluneční kámen (BB 1969). — *Překlady*: B. Rongen: Noc všech nocí (1951). — *Výbory*: S uzlíčkem stříbra (1947, usp. autor); Básně (1953, usp. A. M. Píša); Lyrika (1957, usp. autor); Verše (1960, usp. autor); Básně (1968, usp. autor); Pramen pod hvězdami (1975, usp. J. Nejedlá). — *Souborné vydání*: Básně dětem (Albatros, 1971, 3 sv.). — *Ostatní práce*: Švédsky na cesty (1939). ■ USPOŘÁDAL: Básnický almanach 1958 (1959). ■ REDIGOVAL *sborník*: Věrnému vojákovi Jonášovi (1928, s A. Rážem a F. Hanylem). ■

LITERATURA: P. Fraenkl: Tichý básník (ref. Bílý kruh), Nová svoboda 24. 12. 1924; F. Götz: Čistá lyrika (ref. Na rozcestí), NO 31. 12. 1927; B. Novák: ref. Větrná růžice, Lumír 1930/31; V. Hrbek (Z. Kalista): ref. Na houslích jara, podzimu..., Lumír 1932/33; B. Slavík: ref. Vědná země, LidN 30. 10. 1939; ■ ref. Dým k hvězdám; J. Heyduk, LidN 13. 1. 1941; B. Polan, KM 1941 ■; ■ ref. S uzlíčkem stříbra: A. M. P. (Píša), Kytice 1947; J. Pistorius, KM 1947 ■; g. f. (G. Franci): ref. Milostný nápěv, Lid. demokracie 14. 7. 1951; V. Vrabec: ref. Krásná láska, Svob. slovo 27. 1. 1953; A. Jelínek, M. Schulz: Básnický profil F. B., NŽ 1953; J. Janů: Dvě nízké dětské poezie (ref. Zlatý déšť), NŽ 1955; V. Dostál: ref. Večer u studny, Slov. pohľady 1956; A. M. Píša in F. B.: Lyrika (1957); M. Blahynka: ref. Lyrika, HD 1957; J. Opelík: Lyrika z konce roku (ref. Prsten na cestu), HD 1958; M. Petříček in F. B.: Verše (1960); B. Polan: Básnické knížky tří loňských jubilentů, Plamen 1961; Z. K. Slabý: Od veršů k poezii (ref. Naše a vaše), Plamen 1961; Z. Rejdák: Dětství mně vždy zůstane sudidlem (o poezii pro děti), Zlatý máj 1961; eš (M. Bureš): ref. Přijďte k nám, muzikanti, Svob. slovo 10. 8. 1961; M. Vacík: ref. Moře, RP 7. 3. 1962; B. Polan: O novou tvář dětské poezie (ref. Ratolístka), Zlatý máj 1962; J. U. (Urbánková): Očima přítele (ref. Řecká sonatina), Tvorba 1962; -mat- (R. Matys): Příležitost dělá verše (ref. Divertimento a kantiléna), Tvář 1964; V. Frýbová: Má řemeslo zlaté dno (ref. Polní růžičky), Zlatý máj 1966; M. Petříček in F. B.: Básně (1968); V. Závada: Rozloučení s F. B., Impuls 1968 → Krajina a lidé mého srdce (1975); M. Blahynka: B. kantiléna, Lit. měsíčník 1974, č. 5 + Zvony F. B., Tvorba 1975,

č. 25; J. Peterka: Marginálie k lyrice F. B., ČLit 1975; L. Vaculík: ... po kapsách bílo od motýlů, Zlatý máj 1975; M. Kúnová: Básník věčně živý, Tribuna 1976, č. 2.

pb

Josef Braun

* 11. 7. 1864 *Kutná Hora*

† 28. 8. 1891 *Kutná Hora*

Prozaik, autor historických obrázků z Kutnohorska.

Podepisoval se též Braun Kutnohorský. Byl synem pekaře. Vystudoval 5 tříd reálky a učitelský ústav v Kutné Hoře (mat. 1883). Stal se učitelem na škole spolku Komenský ve Vídni (1883–86), kde si přivydělával i žurnalistikou (psal podle pokynů G. Eima články do Národních listů aj.). Působením profesorů A. Rybičky a F. Menčíka věnoval se studiu archívnických pramenů. Aby se vyhnul vojenské službě, odešel do Čech a 1886–87 učil na veřejné škole v Buštěhradě, od 1888 v Praze na Šmíchově. Jako špatně placený podučitel (učitelské zkoušky složil 1890) si přivydělával horečnou literární prací; z přepracování onemocněl, léčil se od léta 1890 v Rožnově p. Radhoštěm, v klášteře milosrdných sester v Gorici (1891) a v Lázních Görbersdorf v tehdejší pruském Slezsku. Potom žil krátce v Kutné Hoře, kde zemřel na tuberkulózu.

Vedle několika básní otištěných časopisecky a veršovaného *Proslovu na oslavu otevření Národního divadla v Praze* napsal řadu sentimentálních historických povídek, situovaných do Kutné Hory a okolí v době husitské (*Kutnohorský kat*) a pobělohorské (*Z těžkých hodin*). Vlastenecká a mravní tendence, která je ve všech B. pracích patrna, vystupuje výrazně v prózách pro mládež (*V cizím poručení, Hořanští synové*). Vzorem B. historických obrázků byly povídky V. Beneše Třebízského, jehož sebrané spisy a životopis také vydal. Svůj pozdější záměr psát tak, aby na čtenáře působil zejména silou historické skutečnosti, jak to nalézal u Ā. Jiráska a Z. Wintra, už nedokázal realizovat.

PŘÍSPĚVKY in: Bibli k svobodě (1883); Čes. rodina (od 1883); Horník (od 1881); Jarý věk (od 1883); Kutnohorské listy (od 1881); Květy (od 1884); Máj (1904); Nár. listy (od 1882); Nový kalendář učitelství; Ottův Velký slovanský kalendář; Pečírkův kalendář; Ruch (od 1883); Světozor (od 1884); Vesna (od 1884); Zlatá Praha (od 1884). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Nad ruinou trofeje (P 1881, podp. Braun Kutnohorský); Kutnohorský kat (P 1882); Proslav na oslavu otevření Národního divadla v Praze (B 1883); Čtvero obrázků starohorských (PP 1885); Pro Bibli kralickou (P 1886); Z paměti krevních písařů (P 1886); V poddanství vladyckém (P 1887); Z těžkých hodin (PP 1888); Paměti krevních písařů (PP 1888); Obrázky starohorské (PP 1888); Paní Sibyla (P 1889); O pravém zlatě (P, New York 1889); Václav Beneš Třebízský (životopis, 1890); Zašlými věky (P 1890); Chudý bohatec (P 1891); Mezi vyhnanci (P 1891); — posmrtně: Hořanští synové (P pro ml., 1893); Z dob poddanství (PP 1893); Ze zlých i dobrých časů (PP 1893); Boha i vlast (P 1894); Dvě historické povídky (1894; O pravém zlatě, Krvavá očista); Vítův robenec (P pro ml., 1894); V cizím poručení (P pro ml., 1913). — *Souborná vydání*: Sebrané spisy J. B. (nakl. F. Šimáček, 1884—89, 5 sv.); Sebrané spisy J. B. (nakl. J. Svátek, 1923—29, 7 sv.). ■ USPOŘÁDAL: Václava Beneše Třebízského Spisy sebrané (1884—89, 15 sv.). ■

LITERATURA: J. Kuba: J. B. jako kreslíř, sb. Vzpomínky na paměť třicetileté činnosti Umělecké besedy 1863—1893 (1893); F. X. Šalda: ref. Mezi vyhnanci, Lit. listy 1892 → KP 1 (1949); J. Šimek: K životopisu J. B., ČMF 1918; F. V. Suk: Čtyřicáté výročí J. B., Naše kniha 1931; M. Hýsek in Ztrhané struny zvuk (1940); J. Drmolová: Cesty J. B. k tvorbě pro mládež, SPI Olomouc, Jazyk a literatura, 1965.

dh

Jiří Brdečka

* 24. 12. 1917 *Hranice* na Moravě
† 2. 6. 1982 *Praha*

Filmový scenárista a režisér, prozaik, filmový kritik, novinář.

Pocházel z učitelské rodiny, otec Otakar B. (1881—1930) měl literární sklony (pod pseud. Alfa vydal 1922 zbeletrizované zápisky o rodném životě Doma). Po maturitě na reál.

gymnáziu v Hranicích (1936) začal B. studovat v Praze na filoz. fakultě, a to nejdříve češtinu a filozofii, později dějiny umění a estetiku. Po uzavření vysokých škol (1939) byl administrativním úředníkem v Městském muzeu v Praze, od června 1941 do konce 1942 tiskovým referentem Lucerna-filmu, poté pracoval v ateliérech kresleného filmu Prag-film, od poloviny 1944 Nacional-film. V červnu 1945 se stal redaktorem Lidových novin, kde měl na starosti filmový referát. Od dubna 1949 byl zaměstnán v Čs. státním filmu jako scenárista, dramaturg a režisér.

Vlastním polem B. talentu je satira a intelektuální humor, těžiště jeho umělecké činnosti tkví ve filmové tvorbě. Podle vlastních scénářů natočil kreslené filmy *Vzducholoď a láska*, *Špatně namalovaná slepice* a *Slóvce M*, jako scenárista kreslených filmů spolupracoval s J. Trnkou (Dárek, Pérák a SS, Císařův slavík, Árie prerie, Sen noci svatojanské aj.), M. Makovcem a E. Hofmanem (Andělský kabát), B. Pojarem (O skleničku víc), M. Makovcem (Ztracená varta), jako scenárista hraných filmů se podílel na filmech *Kavárna* na hlavní třídě, *Severní přístav*, *Byl jednou jeden král*, *Vlčí jáma*, *Až přijde kocour*, *Limonádový Joe*, *Císařův pekař a pekařův císař* (s J. Werichem), *Adéla ještě nevečeřela*. Jako prozaik lákalo B. především prostředí Divokého západu; toto téma zpracovával jednak formou literární satiry a parodie (*Limonádový Joe*), jednak kombinací beletrie s literaturou faktu (*Kolty bez pozlátka*). Ve svazku *Faunovo značně pokročilé odpoledne* jsou zastoupeny povídky různého zaměření (satira, absurdní humor, lyrická i psychologická próza) a z různých etap autorova vývoje.

PSEUDONYM: Jiří Tulešický. (Údaje, že Brdečka je pseudonym za vl. jm. Brnečka, jsou mylné.) ■ PŘÍSPĚVKY in: Ahoj (od 1939; t. r. cyklus povídek *Limonádový Joe*); Divadlo (1965); Eva (od 1939); Lid. noviny (od 1939); Lit. noviny; Svob. noviny (od 1946). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Okouzlená (R 1943, pseud. Jiří Tulešický; podle filmu rež. O. Vávry na námět F. Götze); Kouzelník Žito (scénář, 1946); *Limonádový Joe* (R 1946); *Kolty bez pozlátka* (literatura faktu, 1956); *Limonádový Joe* (D 1956, prem. 1955); *Král a jeho Žito* (D pro ml., 1964, hráno též s tit. O kouzelníku Žitovi); *Faunovo značně pokročilé odpoledne* (PP 1966). ■ SCÉNICKY: *Hra*: *Limonádový Joe* (1944, podle první, povídkové verze). ■

LITERATURA: E. Vojnar: Oficiální avantgarda

Brdečka

(ref. inscenace Limonádový Joe v divadle Větrník 1944), Řád 1944, s. 320; ■ ref. Limonádový Joe, román: -ě-, RP 25. 12. 1946; V. Vévoda, Lid. demokracie 8. 1. 1947; F. H. (Hampl), Práce 23. 3. 1947; ■; ■ ref. Limonádový Joe, insc.: B. Jedlička, Svoboda 1955, č. 10; K. Nešvera, Mladá fronta 12. 3. 1955 ■; J. Polišenský in J. B.: Kolty bez pozlátka (1956); ■ ref. Kolty bez pozlátka: M. Hájková, LitN 1956, č. 54; V. Lacina, Mladá fronta 19. 8. 1956 ■; J. Boček: J. B., Film a doba 1965; I. Fenc: Erotomani, díblíci a ostří hoši (ref. Faunovo značně pokročilé odpoledne), Plamen 1966, č. 12; M. Česal: Putování za loutkovou hrou (ref. O kouzelníku Žitovi), Zlatý máj 1966; (ok): B. šedesátka, Lid. demokracie 23. 12. 1977; M. Fedaš: Neuskutečněný rozhovor s J. B., Film a doba 1982, s. 506.

et, šv

Artur Breiský

* 14. 5. 1885 Roudnice nad Labem

† 10. 7. 1910 New York (USA)

Prozaik, esejista a překladatel francouzské a anglické dekadentní literatury; výrazný představitel české dekadence.

Pocházel z rodiny usdlé ve Slaném. Studoval na reálce v Lounech, kde byl jeho učitelem francouzštiny J. Vodák. Od maturity (1903) odstoupil a stal se 1904 celním úředníkem v Teplicích a v Děčíně. Soudobé anarchistické dekadentní postoje, kterými provokoval již za studentských let, realizoval v té době v rozsáhlé mystifikaci — vystupoval při návštěvách Prahy a Drážďan jako aristokratický soukromník zabývající se uměním. Nákladný život ho přivedl do těžké situace, kterou 1910 rozřešil náhlým odjezdem do Ameriky. Představy, které měl o americkém pobytu, se však neuskutečnily; nedostatek peněz ho přinutil přijmout místo zřízence v nemocnici, kde brzy nato přišel o život při obsluze výtahu. Okolnosti jeho smrti způsobily, že byla považována za další B. mystifikaci, která mu měla umožnit nový život a literární práci (ještě v 60. letech z toho těžila nedoložená senzační domněnka o B. tožnosti s B. Travenem).

V svých esejích se B. snaží v imaginárních portrétech ukázat tragické a negativní rysy některých velkých postav historie a kultury (Tiberius, Nero, Byron, Watteau, Baudelaire, Wilde) jako aristokratické, okolím naprosto nepochopené gesto. Tyto práce stejně jako ostatní B. prózy, úvodní studie k cizím překladům (H. G. Rebell, Barbey d'Aureville, H. de Balzac) i volba autorů k překladům vlastním jsou výrazem i součástí B. životní autostylizace. V polemice s historickou skutečností se B. uchyluje k psychologické motivaci lidských činů, kterou opírá o fiktivní zpovědi a korespondenci.

PŘÍSPĚVKY in: Moderní revue (od 1907); Přehled (od 1904); Rozhledy (od 1904); Stráž na Oharce. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Triumf zla (EE 1910); — posmrtně: Dvě novely (1927); *Střepy zrcadel* (PP 1928). — *Překlady*: A. Samain: Xanthis, Hyalis, Rovèr a Angisèle (1906); J. G. Hunecker: Vizionáři (1906); R. L. Stevenson: Klub sebevrahů (1909, s vlastními podvrženými prózami Báseň v próze a Zpověď grafomana).

LITERATURA: J. Podrouzek: Fragment zastřešeného osudu (1945, s dosl. V. Jiráta → Duch a tvar, 1967). ■ ■ ref. Triumf zla: J. Reichmann, Novina 1909/10; R. (V. Červinka): Z literárního trhu, Zlatá Praha 1910; J. Bartoš, Nár. obzor 7. 5. 1910 ■; ■ nekrology: J. Bartoš, Nár. obzor 3. 9. 1910; K. H. Hilar, Moderní revue 1909/10 ■; K. H. Hilar in Odložené masky (1925); J. Karásek ze Lvovic in Tvůrcové a epigoni (1927) + Nové bibliofilské publikace, Rozpravy Aventina 1927/28; Emanuel z Lešehradu: A. B., Rozpravy Aventina 1929/30 + in Studie a vzpomínky (1935); ■ polemika: I. Růžička: Traven demaskovaný, Kult. tvorba 23. 1. 1964; H. P. Toman: Nesdílím Růžičkův názor, Kult. tvorba 20. 2. 1964; L. Loubal: Traven demaskovaný, tamtéž ■; D. Holub in A. B.: Triumf zla (1970); H. Pochobradská: A. B., Kult. měsíčník (Roudnice n. Labem) 1975, č. 7/8 a 9; P. H. Toman: Ještě jednou A. B. (též otisk dop. Z. Braunerové), Kult. měsíčník litoměřického okresu 1976, č. 1 a 2.

dh

Josef V. Breisl

* 27. 5. 1814 Kladno

† 11. 10. 1889 Stará Boleslav

Předbřeznový lyrický básník.

Psán též Breischl, Breischel. Na kněze byl vysvěcen 23. 12. 1837. Jako kaplan působil v Klecanech a Plaňanech, byl katechetou a ředitelem hlavní školy v Kolíně, od 1849 děkanem v Nových Benátkách, od 1869 kanovníkem ve Staré Boleslavi, od 1883 infulovaným děkanem staroboleslavské kapituly. Pohřben byl ve Staré Boleslavi.

V předbřeznové době uveřejnil časopisecky malý počet básní (lyrika duchovní, ohlasová, příležitostná) a pojednání z církevních dějin; později nepublikoval.

PSEUDONYM: Josef Breischl Kladenský. ■ PŘÍSPĚVKY *in*: Časopis pro katolické duchovenstvo (od 1835); Čes. včela (od 1841). ■ KORESPONDENCE: K. A. Vinařického Korespondence a spisy pamětní 4 (Vinařickému z 1860; 1925, ed. J. Šafránek).

mo

Brejle

1849, 1861—62

Satirický a humoristický časopis.

Redaktor a vydavatel: B. Moser, Praha. — *Periodicita*: Od 18. 2. do 28. 5. 1849 dvakrát týdně, celkem 27 čísel o 4 str. — Od 3. 11. 1861 do 31. 12. 1862 jednou týdně (s přestávkou od 17. 8. do 28. 9. 1862, kdy byly B. mezi č. 42 a 43 úředně zastaveny), celkem 54 čísel o 4 str. (č. 46 o 8 str.).

B. jsou satirický časopis, který komentuje politické události 1. pol. 1849 z pozice radikálního křídla. Název zvolen proto, že čtenář má mít v B. prostředek, pomocí něhož se může dobrat pravdivějšího pohledu na svět. Vtipy, satira a ostře ironické narážky se obracejí proti vládě, činnosti kroměřížského sněmu, oktrojova-

né ústavě, pověstným sedmašedesátníkům i proti mezinárodní reakci směřující k potlačení revoluce v Uhrách a v Itálii. Často se zde ironicky reaguje na zprávy Prager Zeitung. V každém čísle je úvodní báseň na politické téma (často ve formě parafráze národní písně v havlíčkovském duchu), aspoň jeden kreslený vtip nebo ilustrace k próze nebo dramatickému výstupu a pravidelné rubriky *Kleveta* a *Trnky* s anekdotami, poznámkami, aforismy apod. Náplň časopisu je dílem redaktora a jeho spolupracovníka JUDr. Václava Kremly (1810—64), příspěvky nejsou podepisovány. — 9. 5. byl list úředně zastaven pro nesložení kauce, redakce se domáhala zrušení zákazu s odůvodněním, že jde o list satiricko-humoristický, který podle tiskového zákona kauci platit nemusí (prohlášení redakce v č. 24). 12. 5. bylo povoleno vydávat B. jako časopis nepolitický; od té doby se zde uplatňuje více obecně lidská tematika, ale útoky na vládu, zejména pro omezování svobody, neustávají, takže 25. 5. byly B. definitivně zastaveny. Nově založený časopis *Žihadlo* zanikl po prvním čísle pro Moserovo uvěznění.

V obnovené verzi (od 1861) mají B. kreslené záhlaví s heslem „Smějme se jim!“ Navazují na B. z 1849 (přetiskují odtud i několik příspěvků), ale nemají již tak výrazný politicky radikální charakter. V politických záležitostech se soustřeďují na otázky národnostní a zejména se s ostrou ironií zabývají návrhem na autonomii pohraničních německých území a obracejí se proti Krásovu Času. Je otiskováno více kreseb a karikatur, přibýlo také poezie. Jsou uveřejňovány i básně, které se zabývají literárními a žurnalistickými spory. Téměř v každém čísle je pod názvem *Klepy* volné pokračování fiktivního rozhovoru alegorických postav, které vyjadřují názory Němců a jejich přísluhovačů na aktuální události, pravidelná je i rubrika *Všeho chuť* s anekdotami, ironickými komentáři apod., týkajícími se jak témat politických, tak obecně lidských. V č. 35 je přetištěn Havlíčkův Berycht na Krajzamt. Těžká choroba bránila Moserovi více se časopisu vchnout; to se projevilo v méně pravidelném vycházení a v rozšíření okruhu příspěvateľů (zejména autorů básní); mnozí psali pod šiframi nebo anonymně, příspěvatelem byl snad i J. Neruda. V posledním pololetí 1862 časopis nejvíce naplňovali prozaickými, někdy i básnickými pracemi Jos. V. Vrchlický (pseudonym J. V. Jelín-

Breje

ka) a B. Břečka Kolínský (asi pseudonym). — Redakce směřovala k politickému časopisu (oznámení v č. 21 z března 1862 o připravované změně časopisu literárního na politický). Od dubna 1862 je ráz časopisu vskutku politicky vyhraněný a ostřejší. To vedlo ke konfliktu s úřady, B. v srpnu a v září nevyšly, pro útoky na vládu byly několikrát cenzurovány (č. 50, 51) a nakonec vůbec přestaly vycházet. Místo nich vycházel 1863 Šotek, 1864 Šotek a Politické breje. Oba časopisy zanikly smrtí B. Mosera († 21. 2. 1864).

LITERATURA: J. Neruda: Bedřich Moser, Humorist. listy 30. 5. 1850 → Podobizny 4 (1957) + Bedřich Moser, Hlas 24. 2. 1864 + Václav Kremla, Hlas 24. 4. 1864, obojí → Literatura 1 (1957); F. Strejček in Humorem k zdraví a síle národa (1936) + Humoristické časopisy let čtyřicátých a padesátých, Z doby B. Němcové, ročenka Chudým dětem (1941); H. Hrzalová: Rozmach českého novinářství v l. 1848—49 a jeho význam pro vývoj české literatury, ČLit 1957.

ks

Alfons Breska

* 13. 7. 1873 *Kladno*
† 26. 9. 1946 *Praha*

Básník blízký *Moderní revue* i překladatel. Podílel se na dobové vlně novoromantismu z počátku 20. století.

Vystudoval nižší gymnázium v Praze, kde pak 1889 vstoupil do poštovní služby; delší dobu působil zejm. na žižkovské poště a na ředitelství pošt v Jindřišské ul. (zde 1920 jmenován pokladníkem); do důchodu odešel 1925. Před první světovou válkou pracoval jako knihovník Umělecké besedy. Byl členem Balzacovy společnosti v Paříži, členem a funkcionářem Literárního odboru Umělecké besedy, Kruhu českých spisovatelů a Spolku českých spisovatelů *Máj* (od 1913 člen výboru). Jeho manželka Beatrice B., roz. Mařáková (1883—1960), otiskovala časopisecky básně, publikovala sbírku *Opojené srdce* (1911) a překládala z francouz-

štiny; 1933 vydala knížku *In memoriam Romana Tuma*.

Literární dílo A. B. je projevem dobové novoromantické vlny, příznačně pro autory kolem časopisu *Moderní revue* v prvních letech 20. stol. Jeho poezie i jeho veršované dramatické pokusy, tvarově navazující na poetiku školy J. Vrchlického, opakují pro novoromantismus typické snové a pohádkové motivy. V obrazovém repertoáru se vrací autorská stylizace „rytíře chiméry“, bludného prince, marně na světě hledajícího ztělesnění svých snů, a představa křehké, nedostižné a v rukou člověka hynoucí krásy, kterou si autor ve své básnické prvotině ztotožnil s poetickým ideálem Kvapilovy Princezny Pampelišky. Monotónní, sladce teskná náladovost, spojující ozvuky francouzského symbolismu (Verlaine) s ovzduším Zeyerových obnovených obrazů a s reminiscencemi na motivy Vrchlického, charakterizuje i další B. sbírky. V próze vystupuje B. jako epigon J. Karáska, navazující na jeho syžety okultních lásek a tajuplných mystických spojení, situované do výlučného prostředí aristokratické staré Prahy (*Eurydiké*). — Podnětější než původní beletrie byla B. rozsáhlá a soustavná činnost překladatelská; zejm. z německé a francouzské literatury (překládal i z italštiny a ojedinele ze španělštiny) přetlumočil B. řadu stěžejních klasických i soudobých děl (často je doprovázel informativními úvody). V 30. letech dosáhly ohlasu jeho básnické antologie z veršů německé romantiky (*Modrá květina*) a z japonské poezie 17. a 18. stol. (Mléčná dráha). Kromě knižně publikovaných překladů přeložil B. (od 1911, zejm. ve 20. letech) řadu divadelních her pro potřeby repertoáru Vinohradského, Švandova a Stavovského divadla v Praze a Městského divadla v Plzni. — Do literárních časopisů (zejm. *Lumíra* a *Zvonu*) psal i divadelní, literární a výtvarné referáty.

PSEUDONYM: Otto Elexhauser. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Archív literární* (1922); *Cesta* (od 1924); *Čes. revue* (od 1900); *Hlas národa* (od 1908); *Hlídky literární* (od 1895); *Květy* (od 1910); *Lumír* (od 1898); sb. *Lyrická prémie spolku Máj na rok 1910*; *Máj* (od 1903); *Moderní revue* (od 1895); *Moderní život* (od 1903); *Niva* (od 1892); *Osvěta* (od 1909); *Rozhledy* (od 1896); *Světozor* (od 1914); *Topičův sborník* (od 1925); *Vesna* (od 1893); *Zlatá Praha* (od 1899); *Zvon* (od 1900). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: V zajetí trpaslíků (BB 1900, rozšíř. vyd. 1932 s tit. *Rytíř chiméry*); *Hla-*

sy v bouři (D 1900); Zlaté stíny (BB 1903); Eurydiké (P 1915, změn. vyd. 1920); Dvojí království (BB 1925); Paříž (FF 1926); Divoká labuť (B 1927); Napoleon (B 1934); Zrcadlení (BB 1938). — *Překlady*: S. Przybyszewski: Přes palubu (1905); Novalis: Sajišší učedníci (1911) + Novalis (výbor, 1934); G. Rodenbach: Strom (1911) + Říše ticha (1948); F. von Hebbel: Rubín (1911); F. Nietzsche: Soumrak model (1913); Moderní lyrika německá (výbor, 1913, s jinými); G. E. Lessing: Z Hamburské dramaturgie (1913); W. Hauff: Othello (1916); M. Dauthendey: Lingam. Dvanáct asijských novel (1919); H. de Balzac: Stará panna (1920) + Kabinet starožitností (1922) + Mládenecká domácnost (1925) + Mercadet (1925) + Modesta Mignonová (1926) + Albert Savanne (1927) + Opuštěná žena. Petr Grasson (1927) + Prokleté dítě (1930); G. Devore: Obětovaná (1921); H. von Hoffmannsthal: Legenda o Josefovi (1922) + Dobrodruh a zpěvačka aneb Dary života (1930); C. Gozzi: Turandot (1924); J. W. Goethe: Utrpení mladého Werthera (1925); A. R. Lesage: Turcaret (1925); E. Keyserling: Večerní domy (1926); P. Mérimée: Tři novely (1926); H. Béraud: Les oběšeného templáře (1928); E. Zola: Jak se lidé žení (1929) + Paní Sourdinová (1930); W. Seidel: Anasthese a netvor Richard Wagner (1930); Modrá květina (antologie něm. poezie, 1935); Mléčná dráha (antologie japonské poezie, 1937). ■ SCÉNICKY. *Překlady*: P. Heyse: Dcera královny Semiramidy (1911); A. Savoir: Osmá žena Modrovousova (1921) + Hra o vše (1923) + Osmá a první (1928); Aristofanes: Lysistrata (1923); P. Calderón de la Barca: Vefejně tajemství (1926); C. Gozzi: Rozmary lásky (1926). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL *výbory poezie*: Novalis (1934); Modrá květina (1935); Mléčná dráha (1937); (vše viz též odd. *Překlady*). ■ REDIGOVAL: Divadelní věstník Máje (1913–21); *knížnice*: Runy (1920–21, okultní a mystické romány), Opál (1926–28). ■

LITERATURA: ■ ref. V zajetí trpaslíků: E. z Lešehradu, Obzor literární a umělecký 1900, s. 31; an.: Čes. revue 1900, s. 1012; O. Š., Zlatá Praha 1899/1900; an. (A. Procházka), Moderní revue sv. 11, 1899/1900; jv (J. Vodák), Besedy Času 1900, s. 74; Amicus, Zvon 1900/01, ■; ■ ref. Hlasy v bouři: L., Zvon 1900/01; O. Šimek, Lumír 1901/02 ■; ■ ref. Zlaté stíny: V. Č. (Červinka), Zlatá Praha 1902/03; K. Z. Klíma, LidN 19. 2. 1904 ■; ■ ref. Eurydiké: Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 1914/15; K. Sezima, Lumír 1916, s. 168 ■; an.: Kladenský rodák, spisovatel A. B. ..., Zvon 1922/23; ■ ref. Dvojí království: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 1925/26; V. Brtník, Venkov 14. 1. 1926; A. N. (Novák), Lumír 1926/27 ■; ■ k šedesátinám: -ne (A. Novák): A. B., LidN 13. 7. 1933; V. H. (Z. Kalista): A. B., Lumír 1932/33 ■; ■ ref. Modrá květina: V. Hrbek (Z. Kalista): Poznámky o nových básnických překladech, Lumír 1935/36; V. Jiráč, ČMF 1937/38 ■; V. H. (Z. Kalista): ref. Napoleon,

Lumír 1936/37; ■ ref. Mléčná dráha: K. Bednář, Rozhledy 1937; K. P. (Polák), PL 18. 3. 1938 ■; Hor.: Zemřel A. B., Svob. noviny 27. 9. 1946.

II

Beatrice Bresková viz in Alfons Breska

Bedřich Bridel

* 1619 *Vysoké Mýto*

† 15. 10. 1680 *Kutná Hora*

Katolický kněz, misionář, profesor rétoriky a poetiky, básník a překladatel, vrcholný zjev české barokní meditativní literatury.

Psal se též Fridrich B., Bridelius, Brydelius. Pocházel z rodiny radního písaře Václava B. V 18 letech vstoupil do jezuitského řádu, sedm let studoval teologii (spolu s B. Balbínem). Po vysvěcení na kněze působil 4 roky jako profesor rétoriky a poetiky na řádových ústavech. 1656–60 vedl jako správce jezuitskou tiskárnu v pražském Klementinu. Přitom se věnoval horlivě i činnosti kazatelské a misijní (hlavně na Boleslavsku, Časlavsku, Hradecku, Chrudimsku); misionářství se výlučně věnoval po odchodu z Klementina. Pro tuto činnost, kterou celkem vykonával 24 let, připravil různé pastorační spisy, původní i přeložené (překlady někdy upravoval); výběr spisů k překladu svědčí o B. evropském rozhledu (překládal z M. Caussina, J. Nadásiho, J. Kedda aj.). Když 1680 vypukl v Kutné Hoře mor, B. se tam vydal ošetřovat nemocné, nakazil se a zemřel ještě téhož roku spolu s dalšími třemi řádovými bratry. 1701 jim byl postaven mramorový pomník do zdi Dušičkové kaple v Kutné Hoře.

Pokud víme, je s B. jménem spjato 28 děl, z toho původních (podle dobových požadavků

na originalitu) je známé zatím 9 spisů rozmanitého obsahu a žánru (legendy, písně, básně filozoficko-meditativní, katechetická díla). B. přední místo v české poezii zajistily především skladby ze souboru *Jesličky* (1658), dále *Stůl Páně* (1659), *Život sv. Ivana* (1656, rozšíř. úprava 1657) a hlavně meditativní báseň *Co Bůh? Člověk?* (1659). V překladech uváděl B. cizí díla do souladu s českou literární tradicí a hlavně je přizpůsoboval širokému publiku, pro něž tvořil především. Jeho výraz je konkrétní, svěží (najdeme i styčné body s lidovou poezií), vynalézavý co do metafor, oxymor, epitet a přirovnání, slovník bohatý. B. dovede také neotřele využívat zvukových kvalit jazyka. Je dobrým básníkem i filologem zároveň.

KNIŽNĚ: *Vita sancti Ivani* ... (1656); *Život sv. Ivana* ... (1656, rozšíř. vyd. 1657) *Jesličky* ... (1658); *Stůl Páně* ... (1659); *Co Bůh? Člověk?* (1659, s přílohy: *Hodinky o sv. arcioptci Ignaciovi, Rozjímání sv. Ignacia, Hodinky o sv. Františku Xav., modlitby, písně Milovati, živu býti a Když měl do Japonsu jeti*); *Sláva svatopropokpská* ... (1662); *Trýlístek jarní* ... (1662); *Příprava k výborné smrti* ... (1680); *Křesťanské učení veršemi vyložené* ... (1681–84; u *Katechizmu katolického*). — (*Překlady, úpravy, kompilace*): *Zlatý klénat* ... (1656); *Zpráva o velikém triumfu ku poctivosti sv. Františka Xav.* (1658); *Sv. František Xav. z T. J.* ... (1659); *Studně zdravohojitedlná sv. Václava* ... (1659); *Všeho světa vojna* ... (1660); *Pátek, rok ukřižovaného Boha Ježíše* ... (1660); *Den křesťanský* ... (1660); *Rok mariánský* ... (1661); *Hodinky zlaté* ... (1661); *Den křesťanský* ... (1662); *J. Kedd: Hortus Gethsemani* ... (1662); *De sancto Liborio* ... (před 1669); *Svatá jednomyslnost* ... (1671); *Katechizmus* ... (1672); *Ustavícný kříž* ... (1674); *Rok nebeský* ... (1674); *Zástupce duší* ... (1674); *Všeho světa vojna* ... (1675); *Katechizmus katolický* (1681–84); *Duše v očištění* ... (1694). ■ *EDICE*: *Rozjímání o nebi v noci na jitřní Božího narození* (Olomouc 1931, ed. J. Vašica); *Píseň svatého Prokopa kněžství* (Olomouc 1932, ed. J. Vašica); *Slavíček vánoční* (1933, ed. V. Bitnar); *Co Bůh? Člověk?* (Přerov 1934, ed. J. Vašica); *Život svatého Ivana, prvního v Čechách poustevníka a vyznavače* (1936, ed. J. Vašica); *Křesťanské učení veršemi vyložené* (Hlučín 1938, ed. J. Vašica). — *Ukázky in*: J. Jireček: *Idylická skládání ze 17. věku, Osvěta 1881*; V. Bitnar: *Zrození barokového básníka* (1940); Z. Kalista: *České baroko* (1941); M. Kopecký, J. Novák: *Kapka rosy tekoucí* (Brno 1968); Z. Tichá: *Růže, kterouž smrt zavřela* (1970). ■

BIBLIOGRAFIE: *Knihopis* č. 1 338–47; in A. Škarka: *Fridrich B. nový a neznámý* (1969). ■ **LITERATURA**: J. Jireček: *Rukověť 1* (1875) + *Idylická skládání ze 17. věku, Osvěta 1881*; J. Vašica in *O čes-*

kém baroku slovesném (1932); F. X. Šalda: *O literárním baroku cizím i domácím, ŠZáp 1935/36* → *Studie literárně historické a kritické* (1937); J. Vašica in *České literární baroko* (1938); V. Bitnar in *Postavy a problémy českého baroku literárního* (1939); A. Škarka: *Fridrich B. nový a neznámý, AUC Praha 1968* (1969); in sb. *O barokní kultuře* (Brno 1968); Z. Tichá: „Barokní gotika“ a „barokní gotik“ B., *Časopis Mor. muzea, Vědy společenské 2, 1968/69* + in *Růže, kterouž smrt zavřela* (1970) + *Příspěvek k poznání specifičnosti české umělé poezie barokní, Literárněvědné studie UJEP Brno* (1972); J. Lehár: *Brideliana 1, Studia Comeniana et historica, Musaeum Comenii Hunno Brodense 2, 1972*; Z. Tichá in *Česká poezie 17. a 18. století* (1974).

zdt

Briek z Licka

* kolem 1488 *Kouřim*

† 16. 11. 1543

Právník, měšťanský politik a právníký spisovatel.

Vystudoval na pražské univerzitě (1508 bakalářem a 1513 mistrem). Po kratším působení na artistické fakultě byl 1516 načas novoměstským radním písařem, ale téhož roku se po výhodném sňatku úřadu vzdal. Po spojení pražských měst byl od 1518 členem městské rady jako zástupce Nového Města. Účastnil se za pražskou obec zemských sněmů a byl pověřován správními a politickými úkoly (1520 správce zemských financí, 1521 účastník tažení proti Turkům, od 1523 člen komise pro nápravu zemského zřízení). Jako straník J. Hlavsy z Liboslavě byl v srpnu 1524 purkmistrem spojených obcí pražských, po převratu J. Paška z Vratu byl vězněn a v únoru 1525 vypovězen. Usadil se jako řečník při soudech v Kutné Hoře, od 1529 tam byl jedním z městských písařů. 1529 získal erb a přidomek. 1531 vstoupil do královských služeb jako písař hejtmanského soudu a přesídlil znovu do Prahy, kde získal na Starém Městě 1536 měšťanské právo. 1536 byl písařem komorního soudu.

Od doby působení v Kutné Hoře pracoval na sbírce městských práv, vycházející z tzv.

brněnsko-jihlavského práva; hodlal tím sjednotit právní praxi ve městech a zvýšit v nich královskou pravomoc. Dílo nebylo městy přijato jako závazný právní dokument, nýbrž jen jako „pomocná kniha“. Byl v přátelských vztazích s V. Hájkem z Libočan a P. Bydžovským-Smetanou a literárně s nimi spolupracoval.

KNÍŽNĚ: Titulové stavu duchovního a světského (1534); Práva městská (Litomyšl 1536); Naučení mrdcuov o spravování a soudech lidských (1540); Regule, to jest řeholy obecné z latinských učiteluov práv vybrané, na česko přeložené z zpravení rozumu pro vyhledání rady a upřímné spravedlnosti, každému soudci náležité (1541). ■ **VYDAL:** Jan z Příbramě: Knihy o zarmúceních velikých církve svaté (1542, s P. Bydžovským-Smetanou). ■ **EDICE:** M. B. z L. Práva městská (1880, ed. J. a H. Jirečkové). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 1 348—52, 3 482; in J. Hejnic: K latinské literární činnosti M. B. z L., Zprávy Jednoty klasických filologů 1967. ■ **LITERATURA:** J. Jireček: Rukověť 1 (1875); A. Rezek: Dodatky a opravy k biografii starších spisovatelů českých, ČČM 1878; J. Čelakovský: Příspěvky k životopisu M. B. z L., ČČM 1880 + O právech městských M. B. z L. a o poměru jejich k starším sbírkám právním, Právník 1880; L. Klicman: Studie o Milíčovi z Kroměříže, LF 1890; J. V. Šimák: Drobné příspěvky, ČČM 1915; J. Janáček: Nově nalezený právní sborník M. B. z L., ČsČH 1957; V. Husa: K nálezu právního sborníku M. B. z L., Zápisky katedry čs. dějin a archivního studia 1958; J. Hejnic: K latinské literární činnosti M. B. z L., Zprávy Jednoty klasických filologů 1967; in Rukověť human. básnictví 3 (1969); B. Ryba: K pramenům práv městských M. B. z L., sb. Strahovská knihovna 1973.

jk

Brněnský zlomek milostných básní

Asi polovina 16. století

Soubor skladeb milostné lyriky, pravděpodobně českého původu.

Fragment tisku jedenácti neúplných básní, nalezený 1961 ve Státní vědecké knihovně v Brně při převazbě starých knih. Skladby jsou číslovány 44—54. Dochovaných 291 veršů tvoří

asi pětinu až šestinu původního souboru. Dílo bylo tištěno kolem poloviny 16. stol.

V básních se prolínají po myšlenkové stránce i v uměleckém ztvárnění vlivy středověké milostné poezie a poezie už renesanční, najdeme tu i stopy milostné písně lidové. Stroficky jsou skladby dosti rozmanité, od celkem pravidelné strofy až po složitou strofickou podobu, která je neobvyklá v české světské i duchovní poezii. Soubor nemusí být dílem jednoho autora, ale nejspíše jde o skladby českého původu.

EDICE: M. Kopecký: Milostné básně ze 16. stol. a jiné nálezy v brněnské univerzitní knihovně, LF 1961. — *Ukázka in:* J. Hrabák: Tisíc let české poezie 1. Stará česká poezie (1974). ■

LITERATURA: J. Hrabák in Smutní kavaléři o lásce (1968); Z. Tichá in Česká poezie 17. a 18. století (1974); viz též **EDICE**.

zdt

Ludmila Brodská viz Ludmila Grossmanová-Brodská

Bohumil Brodský viz Bohumil Zahradník Brodský

Richard Broj

* 23. 2. 1893 *Praha*

† 11. 4. 1954 *Praha*

Lyrický básník a povídkář.

Vl. jm. Richard Fragner, bratr spisovatele Benjamína Kličky a architekta Jaroslava Fragnera

(1898–1967). Otec byl lékárníkem, v domě se pod matčiným vedením scházel literární salón. Po maturitě na malostranském gymnáziu (1911) studoval B. na pražské filozof. fakultě farmacii a přírodní vědy. Za války byl odveden do zdravotnické služby v Praze, později v Salcburku, pro podezření z ilegální činnosti byl odsouzen a po omilostnění poslán na italskou frontu. Zde byl zraněn, superarbitrován, poslední dvě válečná léta opět studoval v Praze. 1917 získal hodnost magistra farmacie a 1922 doktorát filozofie (prací O imperialinu, novém alkaloidu *Fritillarie imperialis*). Od 1918 byl zaměstnán v otcově lékárně, kterou pak od otcovy smrti (1926) vedl. Po jejím znárodnění (1948) se živil příležitostnými pracemi za stále se zhoršující nemoci, kterou trpěl už od 30. let. Pohřben byl v Praze na Vinohradech.

Erotická láska je jednotícím tématem B. poezie i jeho drobných próz, založených na lyrickém zážitku. Básně, jejichž volný verš je nesen řečnickým patosem, vycházejí z kritiky soudobé civilizace, a to nejvýrazněji ve sbírce *Rozbité dopůldne*, ovlivněné poetismem jak v exotických námětech, tak v typografickém novátorství. Proti degenerovanosti velkoměstského života a sociální nespravedlnosti vyzývá B. život určený přírodou, jak se projevuje především v citech a jednání ženy ovládané vášní.

PSEUDONYM: B. Orchis. ■ PŘÍSPĚVKY in: Cesta (od 1918); Host (od 1922); Kmen (od 1920); Lid. noviny (od 1920); Lumír (od 1917); Moderní revue (od 1917); Osvěta (od 1916); Pramen (od 1920); Země (od 1919). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Ohnivá mračna (PP 1918); Podivné jitro (BB 1921); Neprodyšná noc (BB 1926); Větrný mlýn (BB 1926); *Rozbité dopůldne* (BB 1935). ■

LITERATURA: ■ ref. Podivné jitro: A. M. Piša, Červen 1921; K. Č. (Čapek), LidN 22. 5. 1921 ■; ■ ref. Větrný mlýn: P. F. (Fraenkl), Rozpravy Aventina 1926/27; A. N. (Novák), LidN 17. 4. 1927 ■; ■ ref. *Rozbité dopůldne*: B. Václavě: Ze současné české lyriky, Index 1935; V. H. (Z. Kalista): Poznámky o mladé lyrice, Lumír 1935 ■.

pb

Václav Brosius

* *Horšovský Týn*

† 27. 2. 1601 *Jindřichův Hradec*

Katolický kněz, pamfletik, polemik, překladatel náboženské literatury.

Vl. jm. Brož, pseud. Vitolid Poskok. Studoval v pražské jezuitské koleji v Klementinu a dosáhl hodnosti mistra teologie. V 80. letech 16. stol. působil jako kněz v Litomyšli, 1588 v Sobotce, pak až do října 1591 byl děkanem v Litomyšli. Od 1594 až do smrti zastával úřad děkana v Jindřichově Hradci. Za jeho působení zde byla založena jezuitská kolej.

Od studentských dob se přátelil s jezuitou V. Šturmem a jako on se soustředil v literární činnosti především k útokům na jednotu bratrskou. Vedl je často nevybíravě v pamfletech vycházejících převážně v Litomyšli. Ze strany bratrské odpovídaly na jeho a Šturmovy výpady polemické spisy Silvia Uberina a B. se Šturmem obvykle na tyto odpovědi replikovali dalším dílem. Na obranu Šturmovu v polemice o bratrském kancionálu vydal B. spis *Koule Danielova...* (1589). Z němčiny přeložil a upravil několik polemických spisů G. Scherera namířených proti reformním církvím.

KNIŽNĚ: *Koule Danielova*, kterouž podává draku pikhartskému... (Litomyšl 1589, pseud. Wytolid Poskok); *Vejstraha všem věrným Čechům...* (Litomyšl 1589); *Šest duvoduov pěkných a krátkých...* (Litomyšl 1591); *O přijímání svátosti těla a krve Páně...* (Litomyšl 1598); *Ohlášení se proti pikhartskému nepopyři* (Litomyšl 1599). — (*Překlady*): G. Scherer: *Chodcovský plášť pikhartského, luteriánského a jiných novotných sektářuov učení* (b. m., 1588) + *Křesťanská vojenská kázání k tomuto času válečnému proti Turku velmi příležitá...* (Litomyšl 1596) + *Jisté umění a zaklínání proti střelení, bodení, ... proti pádu a zahynutí v boji...* (Litomyšl 1596). ■

BIBLIOGRAFIE: *Knihopis* č. 1 302–1 306, 15 354, 15 354a, b, 15 364; T. Kalina: *Václav Brož*, sb. *Od pravěku k dnešku 1* (1930). ■ LITERATURA: J. Jireček: *Kancionál bratrský, ČČM 1862 + Rukověť 1, 2* (1875, 1876); V. Roudnický: *Václav Šturm a čeští bratři*, Sb. *Historického kroužku 1897*; A. Truhlář: *Dodatky a opravy k biografii starších spisovatelů českých a k starší české bibliografii, ČČM 1913*; T. Kalina: *Václav Brož*, sb. *Od pravěku k dnešku*

Zdeněk Broman viz František Tichý

1 (1930); A. Šarka: „Pikhartský netopýř“ Brosiova Ohlášení a jeho anonymní polemika, ČMM 1931; J. Vašica in České literární baroko (1938); V. Bitnar in Postavy a problémy českého baroku literárního (1939).

zdt

Bohuslav Brouk

* 12. 11. 1912 *Praha*
† 21. 1. 1978 *Londýn*

Esejista; ortodoxní stoupenec psychoanalýzy, později s obecnějším zájmem o otázky životního slohu a o jazykovou komiku; ve 30. letech se podílel na českém surrealistickém hnutí.

Syn z obchodnické rodiny (spoluvlastníci obchodní domy Brouk a Babka). Absolvoval obchodní akademii v Praze-Karlíně (mat. 1931), doplňovací maturitní zkoušky složil 1932 na gymnáziu v Klatovech. Vystudoval na přírodověd. fakultě UK botaniku (doktorát 1937) a na filoz. fakultě UK získal 1946 doktorát prací *Jazyková komika*. Za války pracoval jako umělecký poradce obchodního domu Bílá labuť v Praze. Od jara 1948 žil v emigraci, nejprve v Melbourne v Austrálii (zaměstnán v biochemické laboratoři), od konce 50. let v Londýně (přednášel biochemii na polytechnické škole).

B. vstoupil do literatury velmi mlád psychologizujícími statěmi a časopiseckými překlady z psychoanalytické literatury (S. Freud, O. Rank, C. G. Jung), a to v Nezvalově Zvěrokruhu (1930), kde definoval poezii jako metodu ideálního života, stavěje ji nad indickou jógu a starořeckou kynickou filozofii. Proti zájmu o obsah vyzdvihoval zájem o „metodu“. Smysl života hledal v ukájení vitálních energií a popularizoval zejména autosexualismus a psychoerotismus šokujícími výpady proti mravním zvyklostem nejenom podle měšťanského pojetí života, rodiny ap. Pokoušel se přitom spojovat psychoanalýzu s marxismem, a to ho také přivedlo mezi zakládající členy pražské Skupiny surrealistů v ČSR, v níž se při její di-

ferenciaci 1938 ocitl po boku K. Teiga. Už od počátku 30. let byly jeho práce podrobovány ostré kritice v Tvorbě aj. (L. Ormis, K. Ambrož). Ve 40. letech se B. obrátil ke zkoumání jazykové komiky a hlavně k otázce nového životního slohu v sociálně spravedlivě organizované společnosti, o jejímž vzniku po válce na troskách kapitalismu byl přesvědčen. B. koncepcí nového životního slohu je formulována jako rozbor a kritika životního slohu buržoazie; ve své podstatě je důslednou projekcí architektonického funkcionalismu a purismu do oblasti celého životního provozu jedince a společnosti. Zvláště kritickou pozornost věnoval B. lpění na věcech a neracionální spotřebě. Funkcionální je rovněž jeho pojetí jazykové komiky a jeho typologie jazykového komična, doložená hojnými příklady. B. prokázal, že jazykové komiky se účastní všechny plány jazyka a že komičnost jazykových prvků záleží na hledisku, z něhož je vnímáme. Podle B. zastává jazyková komika psychologicky podobnou funkci jako poezie, jsouc nástrojem iluzivního překonávání drsné skutečnosti.

PSEUDONYM: Jan Vlasák (leták Rok). ■ PŘÍSPĚVKY in: sb. Ani labuť ani Lúna (1936); Kvart (od 1931); ReD (1930); leták Rok (1931); Rozpravy Aventina (1931); sb. Surrealismus (1936); Tvorba (1930, čl. Filozofování o psychoanalýze, s polemickou odezvou); Volné směry (1933); Zvěrokruh (1930). ■ KNIŽNĚ. *Původní práce*: Psychoanalýza (1932); Psychoanalytická sexuologie (1933); Autosexualismus a psychoerotismus (1935); O smrti, lásce a žárlivosti (1936, část nákladu konfiskována); Bilance psychoanalýzy k 31. prosinci 1936 (1937); Manželství — sanatorium pro méněcenné (1937); Patologie životní zdatnosti (1937); Poslední dnové etiky (1937); Stoupa života (b. d., 1938, čas. 1931); O funkcích práce a osobitosti (1938); Strach z oddechu (1939); Bludnost jedné představy (b. d., 1940); Jazyková komika (1941); Racionalizace potřeby (1946; náčrt kn. Lidé a věci); Závažnost obecného vzdělání (1946); Lidé a věci (1947); Plants used by man (London-New York 1975). ■ REDIGOVAL: Rok (1931, s V. Obrtelem a J. Štyrským). ■

LITERATURA: K. Ambrož: Psychoanalytická tragikomedie, Tvorba 1930; L. Ormis: Marxistický o psychoanalýze + Nadtřídnost vědy a co za tím vězí, Tvorba 1930; Iš (L. Štoll): Rok . . . , Levá fronta 1931/32; ■ ref. Psychoanalýza: Dr. J., Levá fronta 1931/32; F. Kratina, Index 1932, s. 88; R. Hirsch, LitN 1932, č. 7; Ktk (B. Koutník), Čin 1932/33 ■; V. P. (Příkryl): ref. Autosexualismus a psychoerotismus, Čin 1935; J. Štyrský: Psychoanalýza u nás (souhrnný ref. o B. knihách z 1932—36), Magazín DP 1935/36;

Brouk

■ ref. O smrti, lásce a žárlivosti: V. Přikryl, Čin 1936; B. V. (Václavek), Index 1936, s. 104; R. V., LUK 1936, s. 99 ■; -á- (J. Rybák): Poznámky k surrealistické tvorbě, RP 30. 5. 1936 → Doba a umění (1961); ■ ref. Ani labuť ani Lúna: V. Tichý, Čin 1936, s. 264; V. Černý, LitN 1935/36, č. 21; A. N. (Novák), LidN 2. 8. 1936 ■; P. T. (Trost): ref. Jazyková komika, SaS 1941; N.: O nový životní sloh (ref. Racionalizace spotřeby), Tvorba 1946, č. 38 (obálka); V. Tardy: ref. Lidé a věci, Kult. politika 1947/48, č. 12.

mb

LITERATURA: V. Hrbek (Z. Kalista): Lyrická tříšť, Lumír 1937/38; V. Černý: Podoby a otázky naší nové poezie, nad desítkou knih, KM 1946; J. Valja: Za básníkem J. B., Svob. noviny 21. 10. 1947.

jo

Václav Brož viz Václav Brosius

Josef Brož

* 14. 3. 1906 *Nový Bydžov*

† 19. 10. 1947 *Praha*

Lyrický básník.

Na gymnázium chodil v Novém Bydžově (1917–19) a v Náchodě (mat. 1925), poté vystudoval na přírodověd. fakultě UK v Praze obor zeměpis, tělocvik (abs. 1929). Jako středoškolský profesor působil 1930–31 v Roudnici nad Labem, 1931–36 v Bratislavě, 1936–38 v Novém Městě nad Váhem, 1938–39 v Kremnici, na jaře 1939 v Rychnově nad Kněžnou, 1939–42 v Praze. Pak pracoval jako úředník na ministerstvu osvěty (od podzimu 1944 do konce války byl totálně nasazen), od května 1945 do své smrti působil na ministerstvu informací (v téže době byl externě činný v nakladatelství B. Stýbla). Zemřel na srdeční mrtvici.

B. poezie byla ve všech svých fázích oslavou neproblematických jistot, duševního a fyzického zdraví, kypivé vitality; i láska se v jeho verších pojímá jako projev životního zdraví. Zvláštnost okamžiku mezi skončenou válkou a nastávající novou epochou se pokusila vyložit sbírka *Ohař a ostříž*; v ní také autorův lyrismus, vyznačující se abstraktním uchopením motivu, získal na hutnosti a zámlkovitosti.

PŘÍSPĚVKY in: Lid. noviny (od 1937); Lit. noviny (1941). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Žalující radost (BB 1938); *Tvá záře* (BB 1939); *Ohař a ostříž* (BB 1945). ■ REDIGOVAL *knihnice*: Lyra (1945–47), Krásná próza (1945–47). ■

Josef Brožek

* 6. 2. 1875 *Loučky* (Klokočské L.) u Semil

† 29. 10. 1935 *Turnov*

Lidový povídkář a dramatik, autor próz pro děti.

Pocházel z chudé venkovské rodiny, základní školní vzdělání si doplňoval četbou. Od mládí byl aktivně společensky činný, založil Spořitelni a záložní spolek Loučky a okolí, odbor Národní jednoty severočeské a místní dramatický kroužek. Za první světové války byl tajemníkem obce Loučky, pro aktivní pomoc rodinám vojáků si zneprátelil nadřízené úřady a z treštu byl odveden. 1923 se přestěhoval do Turnova, kde pracoval jako železniční úředník.

B. poutaly především místní látky z Podkonoší, které podával nenáročnou formou a se snahou o mravní náboženské poslání. Čerpal z krajových pověstí, vyprávěl o historických událostech (*Z různých dob, Ze starých dob*) a napsal četné povídky a také hry, jejichž námětem byl současný život drobných lidí podhorského venkova (*Bez požehnání, Z českých chalup, Shledání na hřbitově* aj.); v jeho pracích se odrážela sociální a politická situace kraje, jak ji znal ze svého veřejného působení. Řadu zábavně výchovných povídek věnoval dětem.

PSEUDONYMY: J. Brožek Loučenský, J. B. Turnovský, Kostelecký, Vlastimil Jizerský. ■ PŘÍSPĚVKY in: Anděl strážný; Besedy lidu (1901–08); Besídka malých (1901–07); kal. Moravan; Náš domov; Obzor; Pečirkův kalendář; Rajská zahrádka; Steinbrennerův kalendář; Vlast; Wiessnerův kalendář; Zeměd. listy. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Bez požehnání (P 1904); Prostá kvítka (PP pro ml., 1904); Opuštěná (D 1906); Námluvy v lese (D 1907); Z víru života (PP 1907); Shledání na hřbitově (D 1907, upr. L. Tomášek); Bojem k vítězství (P 1908); Z českých chalup (PP 1908); Dvě matky (P 1910); Ve vlnách života (PP 1911); Z různých dob (PP 1912); Svárlivá žena aneb Poslední dědic (P b. d., 1918); Pro sousto chleba (P b. d., 1919); Námluvy v lese a jiné povídky (1920); Na sopečné půdě (PP 1920); Ze starých dob (PP 1920); Ve chvíli poznání a jiné povídky (1921); Falešné zlato (P 1923); Nejlepší pomsta (D 1926); Matka a synové a jiné povídky (1927); Macecha (PP 1928). — *Ostatní práce*: Chraňte si zdraví. Několik upřímných slov našemu lidu (1910). ■

LITERATURA: -ka: J. B., Náš domov 1935; -k.: Spisovatel J. B. — mrtev, Náš domov 1936.

et

Julie Brožová-Malá

* 2. 6. 1883 *Kladno*
† 16. 2. 1971 *Praha*

Prozátěrka, autorka písní pro mládež pohádky, romány a hry, překladatelka z ruštiny a němčiny.

Pův. jm. J. Brožová. Po vchození měšťanské školy a obchodního kursu se vzdělávala soukromě. Osm let byla úřednicí v pražské tiskárně A. Haase. Po sňatku (1911) se věnovala literatuře a spolupráci s novinami, zvl. s Českým slovem.

B.-M. napsala řadu pohádek, her pro mládež a románů pro dospívající dívky. Se silící vypravěčskou zkušeností pronikala zároveň do její tvorby snaha vést mládež k pevnému mravnímu postoji. Její nejzdařilejší prací je román o smetanovském pěvci J. Lvovi, přerůstající v bohatě dokumentovanou historickou fresku (*Hořké víno*, přeprac. *Cesta za slávou*). V 50. letech se poučila na pohádkové tvorbě sovětských autorů, kterou parafrázovala (O

neústupné hoře, o řece Divoké a ptáku Velikánu) a překládala.

PSEUDONYMY: Adam Rorejs, R. O. Reis. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy Času; Čes. slovo; Jaro; Lada (od 1898); Lid. demokracie; Niva; Politika; Pomoc rodině (Liberec); Právo lidu (od 1925); Rudé květy (od 1919); Topičův sborník; Tribuna; Úhor; Úsvit; Země; Zlatá brána; Zvon; dále četné lidovýchovné kalendáře. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Dětské kukátko (pohádky, b. d., 1920); Tři pohádky (b. d., 1920); O bílých pávech princezny Joly (pohádky, b. d., 1922); O překrásné Alenušce a moudrém pasáčkovi a jiné povídky (pro ml., 1923); O princezně Kýchavce (D pro ml., 1925); Ptačím pírkem (pohádky, 1930); V čarovném kruhu (pohádky, 1930); Kašpárek a kocour Felix lékáři (D pro ml., 1931); Smíření (R 1937); Černé město (R pro ml., 1937); Bojujeme o štěstí (R pro ml., 1940); Štědrovečerní pohádky (1941); Pohádky z Údolí královny snů (1942); Duhový kruh (pohádky, 1944); Život je krásný (R pro ml., 1944); Země nepozvedná (R 1946); Hořké víno (R pro ml., 1946, přeprac. vyd. 1955 s tit. *Cesta za slávou*); Poznamenané jaro (R pro ml., 1948); O neústupné hoře, o řece Divoké a ptáku Velikánu (pohádky, 1952); Hořící proud (R pro ml., 1967); Marcipánek (pohádky, 1970). — *Překlady*: H. Dominik: Páni světa (1924); I. V. Karnauchova: Krása nesmírná (1952, s M. Jungmannem); N. P. Kolpakova: Stateční junáci (1952). ■

LITERATURA: B. Studna: ref. Dětské kukátko, Úhor 1921; V. F. S. (Suk): ref. O bílých pávech princezny Joly, Střední škola 1924 + ref. O překrásné Alenušce a moudrém pasáčkovi a jiné povídky, Střední škola 1925; ach. (V. Prach): ref. Kašpárek a kocour Felix lékáři, Čes. osvěta 1931/32; D. Filip: ref. Černé město, Úhor 1938; drb. (V. Brtník): ref. Bojujeme o štěstí, Zvon 1940/41; R. H.: ref. Pohádky z Údolí královny snů, Úhor 1943; zák. (Z. Koňák): ref. Hořké víno, NO 10. 6. 1947.

ah

Ladislav Brtnický

* 7. 1. 1858 *Praha*
† 2. 9. 1936 *Hradec Králové*

Klasický filolog, básník, prozaik a překladatel z klasických i moderních jazyků (latiny, řečtiny, ruštiny a srbštiny).

Brtnický

Pocházel z početné rodiny finančního úředníka. Od 1863 navštěvoval farní školu na nynějším Jungmannově náměstí a od 1867 Akad. gymnázium v Praze. V dětství trpěl srdeční neurózou, která ho 1874 přinutila přerušit studia. Po maturitě (1876) studoval klasickou filologii na pražské univerzitě, účastnil se studentského kulturního života v Akademickém čtenářském spolku. Od 1880 působil jako suplent na reálném gymnáziu v Plzni; tehdy podnikl několik větších cest, z nichž nejvýznamnější byly 1887 návštěva Benátek a Terstu, 1888 měsíční pobyt v Římě a 1904 účast na archeologické cestě po řeckých ostrovech. 1882 složil státní zkoušku a 1889 byl jmenován profesorem na klasickém gymnáziu v Hradci Králové, kde setrval až do svého penzionování 1918. Na obou působištích se horlivě věnoval osvětové práci, psal příležitostné verše a proslovy, v Plzni přednášel ve Spolku přátel vědy a literatury. Patřil také k pravidelným příspěvatelům Besed Času.

B. byl všestrannou kulturní osobností, hlavní směr jeho zájmu byl však vázán k problematice starého Říma. Soustavně se zabýval jeho topografií, o níž napsal monografickou práci. Vysoce si cenil antické kultury, překládal řecké a římské klasiky (zejm. Sofokles, Alkaios a Cicero) a hájil studium klasické filologie na středních školách. S antikou souvisí i značná část B. původní básnické tvorby, kterou nejprve psal do různých časopisů a později shrnul do sbírky *Knih staromódních veršů*. Vedle těchto veršů psal a sporadicky uveřejňoval drobné lyrické básně vesměs teskné noty. Z moderních literatur překládal z ruštiny Puškina, ze srbochorvatštiny Matavulje aj. Vzpomínky, které psal v posledních letech života, zůstaly torzem.

PSEUDONYM, ŠIFRA: Jar. Bartoch (Zlatá Praha); L. B. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čas. Beletristická příloha..., Besedy Času (1898–1912); Čes. rodina (od 1879); Čes. včela (od 1880); Koleda (od 1879); Květy (od 1881); Listy filologické (od 1890); Naše doba (od 1912); Osvěta (od 1890); Osvěta lidu (od 1926); Paleček; Památník gymnázia královéhradeckého (1927); Program gymnázia plzeňského na rok 1881; Program gymnázia v Hradci Králové (od 1892/93); Raťibor (od 1910); Ruch (od 1879); Sborník prací filologických... prof. J. Královi k 60. narozeninám (1913); Sborník prací filologických univ. prof. F. Grohovi k 60. narozeninám (1923); Světozor (od 1880); Věstník Spolku čs. profesorů (od 1924); Zlatá Praha (od

1884). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Dvanáct dní na moři Egejském (cestopis, 1908); *Knih staromódních veršů* (1931); — posmrtně: *Vzpomínky L. B.* (1938). — *Překlad*: S. Matavulj; *Bělehradské povídky* (1910). — *Ostatní práce*: *Topografie starověkého Říma* (1925). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: M. T. *Ciceronis Disputationum Tusculanorum partes selectae* (1908).

LITERATURA: F. Groh: *Palatin*, LF 1895 + *Quinta Tullia Cicerona list o ucházení se o konsulát*, LF 1897; F. Groh: ref. *Topografie starověkého Říma*, *Naše věda* 1925; ■ ref. *Knih staromódních veršů*: A. N. (Novák), *LidN* 9. 4. 1932; k (H. Jelínek), *Lumír* 1932; -pa- (F. S. Procházka), *Zvon* 1932 ■; ■ nekrology: B. R. (Ryba), LF 1936; F. Novotný, *Naše věda* 1936; ne (A. Novák), *LidN* 6. 9. 1936 ■.

vj

Václav Brtník

* 3. 4. 1895 *Praha*

† 14. 2. 1955 *Praha*

Literární historik, recenzent a editor, básník; hlavní badatelský zájem věnoval J. Vrchlickému a jeho básnické škole.

Bratr spisovatelky a překladatelky A. Brtníkové-Petříkové. V Praze studoval na gymnáziu v Truhlářské, později v Kfemencově ulici (mat. 1913) a poté slavistiku na filoz. fakultě (doktorát 1917 prací *O české trilogii Jaroslava Vrchlického*). Po vysokoškolských studiích byl odveden, sloužil v Salcburku, ale ještě 1917 byl superarbitrován. 1917/18 působil v Praze jako středoškolský profesor, poté (až do svého penzionování 1950) jako pracovník Univerzitní knihovny (byl též správcem knihovny J. Vrchlického a jednatelem Společnosti J. Vrchlického; 1923 podnikl studijní cestu po italských knihovnách). Zemřel po dlouhé nemoci, pohřben byl v Praze na Smíchově.

Literárněhistorickou činnost V. B. charakterizuje pozitivistické zaujetí pro biografický a bibliografický detail, smysl pro vývojový zřetel projevující se chronologickým průzkumem látky, silný zájem o afinitu života a díla. B. byl tradicionalista, který preferoval písem-

nictví viditelně spjaté s národními osudy, potřebami a literárními tradicemi. Jeho hlavní badatelský zájem, spojený s patosem obhajoby, se soustřeďoval na dílo J. Vrchlického. Jinak se s oblibou, a rovněž obhajobně, zabýval zejména autory písničím ve stylu škol, které předcházely moderně 90. let, a velké úsilí věnoval snaze odkrýt osobitou notu u tzv. epigonů (zejména u tzv. epigonů Vrchlického). Literárněhistorická činnost V. B. na jedné straně vyústila do několika informativních přehledů české literatury (od lumírovců po současnost), na druhé straně poskytovala oporu autorově rozsáhlé praxi recenzentské (hlavně ve Zvonu a Venkově). — Odbornou činnost V. B. provázela od počátku činnost veršová. Ovlivněn ve faktuře hlavně Nerudovými Prostyými motivy a v motivice poezií Vrchlického, vypracoval si B. záhy jistý stereotyp milostné a přírodní lyriky, užívající rytmicky i stroficky pravidelného útvaru; písňovostí a popěvkovitostí svých veršů přemáhal autor hoře a tíseň a dospíval k životnímu jasu a smíru.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Fin-fin, Tram; Bk, btk, -btk-, Btk., drb., vb. ■ PŘÍSPĚVKY *in.*: Besedy lidu (od 1920); Cep; ČNM (od 1915); Časopis pro moderní filologii (od 1915); Českosl. knihovník; Čes. svět (od 1915); Kalendář českožidovský; Kmen (od 1917); Kostnické jiskry; Krystal; sb. K vyššímu poznání (1930, Literatura národa obrozeného); Lid. deník; Lípa (od 1918); Lit. kruh; Lit. listy (od 1923); Lit. rozhledy (od 1926); Nár. politika; Naše kniha; Novina (od 1915); Nový kruh; Podřipský kraj; Ratolest (Písek); Rozkvět; Sborník Společnosti J. Vrchlického (1915–42); Topičův sborník (od 1920); Večer; Venkov (od 1917); Zátíší; Zlatá Praha (od 1919); Zvěstování; Zvon (1915–41; 1928 Česká literatura za války, 1930 Masaryk a krásné písemnictví); Ženské listy (od 1916); Ženský obzor (od 1923); Ženský svět (od 1919). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Písecké písničky (BB b. d., 1914); Za padlým kamarádem (BB 1914); Noci (BB 1915); Křemenem o křemen (BB 1922); Jaroslav Vrchlický (b. d., 1922); Pod hostinným přístřeším (BB 1930); Česká literatura za války a po válce (1930); V červánkách (BB 1931); V tříšti světél (BB 1932); Stovka (epigramy, 1932); In memoriam (1933); Zde mohlo bydlet štěstí... (BB 1933); V májové besídce (BB 1933); Včera i dnes (BB 1933); Jirka, kocour Felix a Kašpárek (D pro ml., 1933); Cestou z hor (BB 1934). ■ REDIGOVANÉ časopisy: Lit. rozhledy (1926–28, s jinými); *knížnice*: Sebrané spisy J. Liera (10 sv., 1918–22), Soubor dramatických spisů J. Vrchlického (9 sv., 1931–35); *sborníky*: O knihovně a muzeu J. Vrchlického (1923, s J. Boreckým), Ignát Herrmann (1924),

Soubor literárních prací a studií vztahujících se k dílu a osobě J. Vrchlického (1942, s J. Boreckým a B. Knoeslem). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: V. Thám: Básně v řeči vázané (1916); Dopisy J. Vrchlického se Sofií Podlipskou z let 1875–1876 (1917); Dopisy J. Vrchlického s P. J. Blokšou (1940). ■

LITERATURA: A. N. (Novák): ref. Jaroslav Vrchlický, LidN 6. 9. 1922 + ref. Křemenem o křemen, Lumír 1922; -m-: ref. Jaroslav Vrchlický, Sborník společnosti J. Vrchlického 1921–23 (1923); ne (A. Novák): ref. Česká literatura za války a po válce, LidN 28. 12. 1929; -pa- (F. S. Procházka): ref. Pod hostinným přístřeším, Zvon 1930/31 + ref. V tříšti světél, Zvon 1932/33 + ref. Zde mohlo bydlet štěstí... , Zvon 1932/33; Ot. F. (Fischer): Soubor dramatických spisů J. Vrchlického, LidN 23. 3. 1933; ne (A. Novák): O dramatika Vrchlického, LidN 29. 5. 1936; M. Očadlík: Nové vydání dramatických prací J. Vrchlického, LUK 1936; O. Novák: ref. Dopisy J. Vrchlického s P. J. Blokšou, ČMF 1940/41.

jo

Anna Brtníková-Petříková

* 1. 12. 1896 *Praha*
† 24. 10. 1980 *Praha*

Prozaička, též dramatická, fejetonistka a recenzentka, překladatelka z ruštiny, francouzštiny a němčiny; ve středu jejího beletristického zájmu stála žena v milostných a společenských vztazích.

Sestra literárního historika V. Brtníka; podepisovala se též Petříková-Brtníková. Absolvovala vyšší dívčí školu v Praze (1913), pak se stala mimořádnou posluchačkou filoz. fakulty (stát. zkoušky z francouzštiny). V počátcích své literární dráhy patřila ke kruhu kolem R. Svobodové (v jejich časopisech debutovala, v rámci akce České srdce vyvolané R. Svobodovou působila 1919 jako vychovatelka českých dětí ve Švýcarsku). 1922 se provdala za generála čs. armády (a českých legií v Rusku) V. Petříka (viz kn. *V prvním boji*), 1923–30 žila v Písku, potom opět v Praze. I když cestovala v cizině (Francie, Švýcarsko, SSSR), literárně ji inspirovaly výlučně cesty po republice (zvláště po Šumavě a Podkarpatské Rusi). V období 1949–55 působila v dětském vysílání Čs. roz-

hlasu, poté spolupracovala několik let s Vysokou školou ruského jazyka (při sestavování frazeologického slovníku ruštiny).

A. B.-P. zajímala v její beletrii především psychologie ženy. V prózách z 20. let to byl zejména obtížný a nejednou tragický vstup dospívajících dívek do života, jizvy na duši utrpěné v zápase o samostatnost. Postupem doby přibývalo v autorčiných prózách sociální charakteristiky i tendence. V románě *Aňa a Váňa* se pokusila podat typologii poválečné ruské emigrace v Praze i postihnout rozdílnost českého a ruského člověka; snaha zpodobit sociální jedinečnost prostředí dominovala i ve fejetonech. V povídkách psaných 1935–45 (*Visuté hrazdy*) zaujal autorku zejména smutný úděl stárnoucích žen ztrácejících lásku bez ohledu na přinesené oběti a vykonané povinnosti.

ŠIFRA: Aa. ■ PŘÍSPĚVKY in: Ahoj na sobotu; Českosl. rusistika (1960); Jezdec a chovatel; Katolické noviny; Kmen (od 1917); Lada; Lípa (od 1917); Nár. politika; Pražský ilustrovaný zpravodaj; Topičův sborník (od 1920); Zvěstování (od 1919); Zvon (od 1919); Ženské listy (od 1915); Ženský svět (od 1917). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Necestou (P 1923); V prvním boji (P pro ml., 1924); Svítání (R 1925); U Primasů (P pro ml., 1927); Aňa a Váňa (R 1929); Závaží a letadlo (D b. d., 1932, prem. 1931); Mezi Huculy (FF 1935); „Kde domov můj...?“ (FF 1938); *Visuté hrazdy* (PP 1945). — *Překlady*: R. Radiguet: *Ďábel v těle* (1924); P. N. Krasnov: *Bílá halena* (1930); N. A. Ostrovskij: *Bouří zrození* (1945); G. a N. Komarovskij: *Teddy, Jim a Kas-Su* (1951); I. A. Pečernikova: *Těžká cesta Volodi Vasiljeva* (1951); V. V. Bianki: *První lov* (1953) + *Kouzelný mlýnek* (1953); G. A. Skrebickij: *Setkání s jarem* (1955). ■

LITERATURA. A. N. (Novák): ref. Necestou, LidN 1. 6. 1924; -och- (F. S. Procházka): ref. Svítání, Zvon 1924/25 + ref. U Primasů, Zvon 1926/27; vz. (V. Zima): ref. Aňa a Váňa, Zvon 1928/29; -och- (F. S. Procházka): ref. Mezi Huculy, Zvon 1934/35.

jo

Vavřín Brumovský

* 8. 8. 1876 *Lanzhot*

† 19. 8. 1936 *Brno*

Vlastenecký a pokrokový vydavatel, redaktor, publicista a prozaik.

Studoval na českém nižším gymnáziu v Uherském Hradišti (1891–95) a na vyšším českém gymnáziu v Kroměříži (1895–96). V prvních letech 20. století se stal tajemníkem brněnské pobočky Československé obchodní besedy, odborové organizace zaměstnanců obchodů, a podílel se na akcích na podporu českého podnikání. 1906 si otevřel Českou novinářskou a inzertní kancelář, která byla první vyhraněně českou prodejnou novin a časopisů v Brně, současně začal vydávat časopisy a satirické texty na dopisnicích, od 1908 vydával též drobné knížky různých autorů, namnoze rovněž satirického zaměření. Jeho časopisy radikálně kritické, pokrokové a bojovně vlastenecké orientace byly mnohdy záhy zastaveny rozhodnutím policejního ředitelství (nepřízeň rakouských úřadů vůči B. snad kořenila v tom, že se 1905 jako člen deputace brněnského českého obchodnictva ostře střetl s moravským místodržitelem hr. K. Zierotinem). V jeho obchodu se scházeli spisovatelé a kulturní pracovníci, večer po uzavření měl v něm pracovnu F. Vymazal. 1920 B. svou kancelář zrušil a věnoval se činnosti vydavatelské, redaktorské a spisovatelské; obchodu, přeorientovaného na prodej drobného zboží nevázaného na koncesi a od 1925 na knihkupectví, se ujala jeho manželka Aloisie († 1931). B. podlehl náhle propuknuvší ledvinové chorobě, pohřben byl na Ústředním hřbitově v Brně.

B. patřil k bojovníkům o české Brno; jeho „novinářský krátek“ byl na počátku století, kdy Brno ještě ovládali Němci, jednou z mála opor zdejšího českého živlu. Svými edičními a časopiseckými podniky se snažil poskytovat nejširším vrstvám přístupnou a přitom solidní a aktuální četbu, propagovat kvalitní literaturu a výchovně působit na lid. Kromě brožur a časopisů politického a lidovýmičového zaměření vydával drobné práce F. Vymazala, V. K. Jeřábka, J. V. Hrubého, J. Dýmy, J. Soukala, S. Kovandy, z jeho humoristickosatirických a zábavných časopisů byly nejvýznamnější *Anekdoty* a *humoresky* a *Veselé čtení s trochou ne-*

veselého. Od 1920 B. své časopisy vyplňoval z velké, ba leckdy z převážné části vlastními články, glosami, fejetony, črtami i povídkami, v nichž — stejně jako v drobných knížkách lyrických, humorných a společenskokritických momentek a meditací i v aktuálních brožurách, jichž vydal přes dvacet — břitce a nezávisle reagoval na soudobý politický, hospodářský a společenský život; současně se snažil vést lidi k vzájemnému pochopení a toleranci a k rozumnému životnímu stylu. Zastával se rozhodně dělníků a chudiny a pranýřoval vykořisťovatele; od svého společenského skepticismu dospěl v 30. letech k názoru o nezbytosti revolučního přetvoření světa.

ŠIFRY: V. B., V. B-ý. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: Anekdoty a humoresky (1910—11); K smíchu i k vzteku! (1920); Mor. noviny; sb. Poslancem snadno a rychle (1909); Veselé čtení s trochou neveselého (1924); Všelicos (1920); Za lepším životem (1925—30); Život města (1924—25). ■ **KNÍŽNĚ**. *Beletrie*: Jak to u nás chodí (PP b. d., 1919); Něco pro obveselení (PP b. d., 1931); Z mých nedělních potulek (PP b. d., 1931); Ze všedního života (PP b. d., 1932). — *Ostatní práce*: Proč se v Brně rabovalo (b. d., 1919); Dobrodinci lidstva (b. d., 1919); Dělejme každý svoje. A to svoje dělejme poctivě a dobře (b. d., 1929); Co nás čeká? Bude lépe nebo hůře? (b. d., 1930); Proč musí dojít k nové válce? (b. d., 1931); Jak hledí na republiku politický živnostník a jak dělník (b. d., 1931); Nedrážděte lid! Když je zle, nechť je zle pro všechny! (b. d., 1933); Pánové, nepleťte si to! Lid nechce rozbít republiku, on si ji chce očistit (b. d., 1933); Podivná morálka: muž, než se žení, smí mítí padesát známostí, žena žádnou (b. d., 1934); Rodina je zárodkem života státu; ale ona je také zárodkem všeho zla a pekla v životě státu (b. d., 1934); Všeho je dostatek, a lidstvo žije v bídě. Proč? (b. d., 1934) aj. ■ **REDIGOVAL** *periodika*: Nedělní noviny (1906; 1907 přeměněno na Moravské informace politické a zaniklo). Pro život (1910, 1 č., další zabaveno), Morava (1910, 1 č., zastaveno), Anekdoty a humoresky (1910—11), Všelicos (1912 a 1920), Veselé čtení (1913), K smíchu i k vzteku! (1920, 2 č.), Veselé čtení s trochou neveselého (1924), Život města (1924—25), Za lepším životem (1925—30); *knížnice*: Moravská knihovna (1908—10), Moravská knihovna naučná (1909), Za lepším životem (1929—34). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: F. Vymazal, J. Váhal aj.: Poslancem snadno a rychle (1909). ■

LITERATURA: ■ nekrology: an., LidN 21. 8. 1936 (rubr. Dnes a zítra); an., Mor. noviny 21. 8. 1936 (Denní zprávy) ■; Č. Jeřábek in Lev Blatný, sb. První české gymnázium v Brně (1967); P. Pešta: Satirickohumoristické časopisy V. B., VVM 1975.

pp

Bruncvík

2. polovina 14. století

Prozaická rytířská povídka s rysy erbovní pověsti.

Povídka je založena na motivech západoevropské rytířské epiky a na dobových fantastických představách o světě a o přírodě. Rámec tvoří vyprávění o původu českého královského erbu (Iva). Skladba obsahuje prvky nasvědčující tomu, že spolu s příbuznou povídkou o Bruncvíkovu otci Štilfridovi tvořila diptych, koncipovaný jako alegorická oslava lucemburské dynastie na českém trůně. V hojných tiscích ze 16.—19. stol. se obě povídky pod názvem *Kroniky dvě o Štilfridovi a Bruncvíkovi, knížatech českých* staly nejfrekventovanější složkou zábavné četby pro lid a pronikly i do jiných literatur. Motivy z bruncvíkovské povídky vešly do české folklórní pohádkové tradice, do lidového divadla i do obrozené dramatiky (V. Thám, J. K. Tyl). Celá památka byla zpracována A. Jiráskem v Starých pověstech českých.

EDICE: Dvě kroniky o Štilfridovi a Bruncvíkovi, in Výbor z literatury české 2 (1868, ed. K. J. Erben); F. Prusík: Kronika o Bruncvíkovi, Krok 1890 + Kronika o Štilfridovi a Bruncvíkovi, Krok 1893; in Sborník hr. Baworowského (1903, ed. J. Loriš); in Próza českého středověku (1984, ed. J. Kolár a M. Nedvědová). ■

LITERATURA: J. Feifalik: Zwei böhmische Volksbücher zur Sage von Reinfrid von Braunschweig, Sitzungsberichte der kaiserl. Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Klasse 29, Vídeň 1859 a 32, Vídeň 1860; F. Menčík: Kronika o Štilfridovi a Bruncvíkovi, Krok 1889; F. Prusík: Příspěvky ku kritice textové (Bruncvík), Krok 1890; J. Polívka: Kronika o Bruncvíkovi v ruské literatuře (1892); V. Tille: Kronika o Bruncvíkovi v ruské literatuře, Athenaeum 1893; J. Kolár in Česká zábavná próza 16. stol. a tzv. knížky lidového čtení (1960); L. Dobossy: Das Schicksal eines tschechischen Volksbuches in der ungarischen Literatur, Studia Slavica Hungarica 11, Budapešť 1965; A. M. Pančenko in Češko-ruskije literaturnyje svjazi 17 veka (Leningrad 1969); W. Baumann: Lateinische Quellen des tsch. Bruncvik, Die Welt der Slaven 1973; J. Kolár: Textologie staročeských povídek o Štilfridu a Bruncvíkovi, LF 1974 + K otázce alegorických plánů v staročeských povídkách o Štilfridu a Bruncvíkovi, sb. Strahovská knihovna 1974; W. Baumann: Der tschechische Bruncvik und die Melusinsage, Die Welt der Slaven 1974/75 + Die Sage von Heinrich

Bruncvík

dem Löwen bei den Slaven (Mnichov 1975); J. Kolár: Jiráskův Horymír a Bruncvík, ČLit 1980; C. Leconteux: „Herzog Ernst“ v. 2 164 ff. Das böhmische Volksbuch von Stillfried und Bruncwig und die morgenländischen Alexandersagen, Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur 1979; H. Mirvaldová: Kronika o Bruncvíkovi z hlediska folklórní pohádky, ČLit 1980.

jk

a kratochvilné (1941, 2. vyd. 1950); M. Kopecký: O vztahu mezi Trojánskou kronikou a historií o Bryzeldě, sb. Rodné zemi (Brno 1958).

jk

František Brzobohatý

* 12. 12. 1838 *Luhačovice*

† 29. 12. 1914 *Lipník nad Bečvou*

Autor satirických a humoristických próz i veršů, průkopník regionální literatury na Moravě.

Byl synem řídícího učitele, jenž dbal i o jeho hudební výchovu. Po piaristickém gymnáziu v Kroměříži (mat. 1859) studoval na filoz. fakultě ve Vídni klasickou filologii i slavistiku (u F. Miklošiče a A. V. Šembery, který měl též vliv na orientaci jeho tvorby), 1862 přešel do Prahy a ještě t. r. přestoupil na právnickou fakultu; 1865 odešel s A. Staškem do Krakova, kde 1868 dosáhl doktorátu práv. Soudní praxi vykonával v Krakově, v Těšíně (zde se stýkal s J. Kalinčiakem) a 1869–70 v Brně (auskultant u vrchního zemského soudu); státní službu však opustil a stal se advokátním koncipientem v Brně a od konce 1871 u předního moravského staročeského politika F. A. Šroma v Uherském Hradišti (zde také učil češtině na německém gymnáziu). 1875 se oženil a 1877 si otevřel vlastní advokátní kancelář v Lipníku nad Bečvou, odkud pocházela jeho manželka. — Ve všech místech, kterými procházel, se B. podnětně účastnil společenského a spolkového života: ve Vídni v akademickém spolku Morava (zde se stýkal s A. Balcárkem, F. Bartošem, V. Praskem, F. J. Kubíčkem, J. Havelkou a redigoval asi 1859–62 některá čísla ručně psaného časopisu Kvasnice), v Praze v prvním spolku českých vysokoškoláků Blaník (spoluredigoval asi 1862–65 jeho stejnojmenný časopis), stýkal se s Nerudou a Hálkem a od 1862 byl činný v právě založeném Sokole; 1869–71 byl jednatelem brněnské sokolské jednoty, 1872 založil jednotu v Uh. Hradišti a 1892 se podílel na založení Sokola

Brunonova legenda viz in Versus de passione s. Adalberti

Bryzelda

Asi polovina 15. století

Latinská prozaická povídka českého původu.

Rozsáhlá latinská skladba vznikla asi kolem poloviny 15. stol. jako negativní protějšek oblíbeného Petrarcova latinského zpracování Boccacciovy povídky z Dekameronu o ctnostné a vzorně poslušné ženě Grizeldě. B. vypráví o ženě naveskrz špatné, která odplácí svému muži zlým všechna prokázaná dobrodíní a je nakonec po zásluze potrestána. Skladba neústrojně kupí fantastické, exotické a pohádkové motivy z literatury i z ústní tradice ve snaze o vytvoření zábavného spisu, rozvíjejícího prvky středověkého misogynství. Byla brzy chatrně převedena i do češtiny (rukopis z 1472 s tit. O Bryzeldě řeč zlá o zlé), ale nedošla širší obliby.

EDICE: J. Polívka: Dvě povídky v české literatuře 15. stol. (1889); in Výbor z české literatury doby hušitské 2 (1964; část českého textu). ■

LITERATURA: B. Václavek: Historie utěšené

v Lipníku (několik let byl starostou jednoty). Uplatňoval se i jako zpěvák a sbormistr. V Lipníku stál v čele boje za národní uvědomění a staral se o budování hospodářských základů českého života; 1883 založil okresní záložnu, jejímž předsedou byl až do své smrti, podnítil nový ruch v čtenářsko-vzdělávacím spolku Lípa (předsedou 1884 a 1892), byl předsedou místního odboru Ústřední matice školské a zasloužil se o zřízení (1895) a udržování české reálky v Lipníku; od 1880 byl členem městského zastupitelstva a 1886 založil místní Občanskou jednotu. Na začátku první světové války byl vyšetřován pro obvinění z rusofilství a velezrady. B. byl jedním z prvních našich komorních stenografů. Za pobytu ve Vídni přijal 1861 místo výpomocného stenografa v říšském sněmu, od 1862 asi do poloviny 70. let dojížděl zapisovat české řeči na zemském sněmu moravském; podstatný podíl měl na přípravě první učebnice Těsnopis český dle soustavy Gabelsbergerovy (1863).

B. psal články o otázkách kulturních a školských, besedy sloužící vzdělávání lidu, obrázky ze života Slovanů ve Vídni a lidopisné stati (např. Valašská hudba vánoční a Valaši a jejich průmysl, Květy 1866), především však zasáhl do literárního života jako humorista a satirik. Skládal veršované deklamovánky po vzoru F. J. Rubeše a J. Burgersteina, v nichž se vysmíval městskému pohrdání venkovany, národní lhostejnosti i nedůvěře Moravanů vůči Čechům, a satirické písně s náměty z českého politického života (germanizace, omezování svobody tisku ap.). Nejvíce zapůsobil prozaickými, hanáckým nářečím psanými *Listy z Vídně do Plešovice na Hané* (především v Humoristických listech 1861–64) a dalšími cykly, které na ně navazovaly. Stylizoval se zde do postavy hanáckého sedláka Ant. Jaborského, který z Vídně a z rakouského parlamentu (jehož zákulisí B. dobře poznal jako parlamentní stenograf) podává své ženě Mandě zprávy o všem, co se tam děje; ze stanoviska zdravého a neúplatného selského rozumu, za pomoci lidového vtipu, pádných výrazů, plastických přirovnání a obrazů lidové řeči jízlivě glosoval nejčasovější politické a kulturní otázky a odhaloval vídeňské politické čachry. Těmito dopisy (později byly napodobovány jinými autory) a nářečně zveršovanými lidovými historkami, jimiž navazoval na Gallašovu Múzu moravskou, se B. stal průkopníkem písemnictví

hanáckého (rozvinutého pak O. Přikrylem, O. Bystřinou, A. Zábranským) a částečně i slováckého. B. literární činnost je vymezena 60. léty 19. stol., později se věnoval cele svému povolání a místní národní i politické práci a literárně se projevoval jen příležitostně.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: A. Jaborské, Ant. Jaborské, Antonin Jaborské, Antonin Jaborsky, Frolián Kocórek, Fr. Slanovodský, Jora fon dr Veškov (Veselé listy, Vosa), Jora von der Veškov (Vosa), Jora von dr Veškov (Vosa), Josef fon dr Veškov (Veselé listy), Kyselka, Kyselka Slanovodský, Majdalena Jaborské (Vosa), Manda Jaborská, Manda Jaborská, rozená Kocórkova, Manda Jaborská rozená Kocórková, Matoš Flaška, Matoš Slanovodské, Matoš Slanovodský, Slanovodský; F. B. z L. (Hvězda). ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedník (1862); Blesk (1864); alm. Dunaj (1861); Hlasy z Pobečví; Humorist. listy (od 1861); Hvězda (od 1859); Ječmínek (1864); Květy (od 1866); Mor. orlice (dopisy); Opavský besedník (od 1861); Památník Prvního pražského spolku stenografů gabelsbergerských (1909); Pozor (red. V. Štulc; dopisy z Vídně); Rolničky (1864); Veselé listy (1866–67); Vosa (1864–66); Žertovné výpisky z tobolek starých studentů (1860 a 1862). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Hořčice a křen: Moravské koření pro každé bolení (1863, pseud. Kyselka Slanovodský a Chruoš Frenštatský, tj. A. R. Bumbala, od něhož zařazeny dvě básně). — *Překlad*: W. Müller: Prostonárodní advokát (2 sv., 1870–71). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Alexandra Balcárka Pozůstalé básně (1862, jménem neuveden, pouze údaj „vydali přátelé jeho v Praze žijící“). ■

LITERATURA: M. Hýsek in Literární Morava v letech 1849–1885 (1911) + Paběrky z dějin moravského písemnictví, Čas. Vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci 1912; F. Jansa: JUDr. F. B., advokát a předseda Školského spolku v Lipníku, Výroční zpráva čes. zem. vyšší reálky v Lipníku za šk. rok 1914/15; Ant. Glos: Dr. F. B. a Opavský besedník, Záhorská kronika 1926/27 (doplňný otisk Svobodná republika 1926, č. 48); -vh- (M. Hýsek): Drobné zprávy, LF 1935, s. 77; M. Hýsek: Průkopník kmenové literatury moravské, Venkov 15. 12. 1938 (přetisk Luhačovský salón 1938); Al. Kratochvíl: JUDr. F. B., Těsnopisné listy 1938/39; J. Kanyza: Památce lipenského buditele, Záhorská kronika 1938/39; jz (J. Zatloukal): Dr. F. B., těsnopisec, básník, sokol, buditel a vůdce, Luhačovský salón 1939; Č. Kramoliš: Má první návštěva u dr. F. B., Luhačovský salón 1939; B. Slavík: Satirik a humorista F. B., Luhačovský salón 1939 + in Hanácké písemnictví (1940).

pp

Matěj Břeň

* 2. polovina 18. století *Široký Důl* u Poličky
† asi po 1820

Evangelický písmák, skladatel náboženských písní a modliteb.

Nazýván též Matějčiek. Pocházel ze starousedlické rodiny širokodolské. Byl český bratr, bez povolení vrchnosti vyučoval evangelické děti. Asi po 1820 byl udán, že také vyučuje a kazí katolickou mládež, a byl pro to vězněn v litomyšlském zámku. Proslul jako hudebník (zpěvák a houslista).

B. skládal náboženské písně a modlitby; mezi lidovými skladbami tohoto typu vynikají poetickým cítěním a slohovým propracováním. Svě i cizí skladby opisoval do sborníčků, které dovedně zdobil iniciálami a ornamenty. Jsou mu připisovány: Vypsání některé písničky, kteréž se můžou každého času užívati (1782); W. N. T. S. Tento kancionálek jest vypsáný a vybraný ze všelijakých písniček (1800); W. N. T. H. Tyto modlitby jsou vybrány a vypsány z rozličných modliteb k chvále Nejsv. Trojice (1810); Pokojíček duchovní: líbezně kvetoucí v zahradě milosti boží (modlitby pro ženy, 1818).

LITERATURA: K. Adámek: Památky evangeliků ve východních Čechách, ČL 1895; J. B. Čapek in Československá literatura toleranční 1 (1933).

mo

Otýn Břeněk

* 23. 3. 1870 *Vanovice* u Boskovic
† 28. 1. 1926 *Brno*

Prozaik, autor realistických povídek a črt situovaných na začátek 20. století do venkovského prostředí Malé Hané.

Vl. jm. Otakar B. Pocházel z mnohačlenné rodiny vesnického řídicího učitele a poštmistra.

Po gymnáziích v Brně a v Praze studoval veterinární lékařství, nejprve ve Vídni (1889–91), potom v Drážďanech a nakonec ve Lvově, ale pro intenzivní literární zájmy studia nedokončil a vedl pak neklidný život volného novináře a spisovatele (sám se označoval za „posledního bohéma“). Po několikaletem pobytu v Praze, kde pracoval v advokátní kanceláři a živil se též příspěvky do časopisů a novin, odešel na Moravu a působil jako redaktor nejprve v krajinském listě *Malá Haná* v Jevíčku a Boskovicích, od 1914 v Jihlavských listech v Jihlavě. 1916–18 byl ve Vídni redaktorem Vídeňského deníku. Krátký čas po válce pracoval ještě ve vídeňské odbočce ČTK, pak se opět vrátil na Moravu a působil v brněnském tisku, nejprve v Socialistické budoucnosti, potom ve Svobodě a Moravské orlici. Jeho přirozená družnost ho už od mládí vedla k intenzivní veřejné činnosti. Dlouhá léta působil v sokolském hnutí (mj. napsal slova k prostnému cvičení mužů pro 5. všesokolský slet 1907) a byl aktivním členem Moravského kola spisovatelů, kde navázal četná přátelství, zejm. s B. Benešem Buchlovanem, J. Demlem, J. Johnem a A. Mrštíkem. Zemřel na tuberkulózu, pohřben byl v Brně.

Literární činnosti se B. začal věnovat počátkem 90. let za studií v Drážďanech, odkud přispíval do Moravských listů črtami o Lužických Srbech a překlady veršů J. Barta-Čišinského. I celá jeho další literární tvorba tíhla k drobným útvarům psaným pro noviny a časopisy, zejména k povídce, fejetonu a žánrovému obrázku. Z povídek, publikovaných nejčastěji v Moravskoslezské revui a od počátku 20. let v brněnské Nivě, sestavoval pak knižní soubory. B. povídky jsou charakteristické tematickou vazbou na autorův rodný kraj, realistickým zpodobením detailů ze života prostých vesničanů a lidí poznamenaných nebo vyděděných a věrným zachycením atmosféry moravského venkova; běžně využívají místního nářečí a mají humoristický ráz. Přátelství s V. Mrštíkem a vliv jeho románu *Santa Lucia* se projeví zejména v B. románu *Hvozdíček*, jenž s dobromyslným humorem vypráví a šťastně uzavírá milostný příběh moravského studenta v Praze. Některé připravované sbírky povídek (*Chamtivci*, *Z mého alba*, *Šulstci*) a román *Rozvrat B.* v důsledku své nemoci již nedokončil.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Bořek, Bořek Netýn (Pozor 1896), Záviš; -iš, -o-, -ýn. ■ PŘÍSPĚVKY in: Jihlavské listy (1914); Mor. listy (od 1892); Mor. slez. revue (od 1907); Mor. venkov; Nár. listy (1895–96); Niva (od 1921); Pozor (Olomouc, 1896); Socialistická budoucnost (od 1920); Stráž Moravy (1910); Večery Lid. novin (1911–13); Vídeňský deník (1916–19); Vídeňský nár. kalendář; Zlatá Praha (od 1912). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Chlapíci (PP 1910); Humoresky (PP 1911); Hvozdiček (R 1912); Loceper (P 1921, z Humoresek); Lojzina (P b. d., 1921); Příšery (PP 1922). ■

LITERATURA: ■ nekrology: E. S. (K. Elgart Sokol), LidN 28. 1. 1926; K. Nový, NO 29. 1. 1926; J. K. Doležal-Pojezdny: Bohém B. O., Vídeňský deník 6. 2. 1926 (též Malá Haná 1969, č. 2) ■; B. Jedlička: ref. Hvozdiček, LidN 5. 1. 1929; F. Továrek: Ve znamení pera, sb. Jevíčko a Malá Haná v literatuře (1958).

OS

Václav Březan

* asi 1568 *Březno* u Postoloprta

† asi před 1620

Kronikář a genealog.

Pocházel z českobratrské rodiny mlynáře. Kolem 1580 pobýval na Boleslavsku, nejspíše v bratrském prostředí, 1584 byl zapsán na univerzitě v Heidelbergu. Asi od 1593 byl v Krumlově při rožmberském dvoře, 1594 se tam stal jedním z rožmberských soudních písařů, 1596 archivářem a knihovníkem Petra Voka. Dokladem o této činnosti je uspořádání a popis rodových archiválií a dochovaný katalog rozsáhlé rožmberské knihovny. 1601 přesídlil s rožmberským dvorem do Třeboně. Po smrti P. Voka 1611 přešel ve stejné funkci do služeb Švamberků.

Asi od 1602 pracoval na rozsáhlé historii rožmberského rodu. Z tohoto spisu se první tři díly v 18. stol. ztratily (dochoval se z nich pouze „krátký sumovní výtah“) a jsou známy jen poslední dva, věnované létům 1546–1611 a zpracované 1610–15. Obsahují podrobné oslavné životopisy Viléma a Petra Voka z Rožmberka na pozadí politického vývoje ze-

mě a hospodářského dění na rožmberských statcích. Vedle toho zpracoval B. řadu drobných šlechtických geneologií, jen zčásti zachovaných. Jeho díla jsou založena na archivním studiu a obsahují cenné údaje i z dnes ztracených pramenů. V B. pracovní metodě převládá zřetel k věcnému sdělování faktů rozmanité závažnosti a snaha postihovat jejich historické souvislosti. Tím se B. práce blíží dějepisectví jednoty bratrské, k níž náležel a kde asi nabyl vzdělání. Archivářská zkušenost ho vedla k užívání pomocných historických disciplín (heraldika, studium formulářů) pro historiografickou práci.

RUKOPISNĚ: Monumenta Rosenbergiaca (asi 1602–1609, většina ztracena); O páních z Řičan (1604); Kroniky duchovní o víře v Ježíše Krista (1607, ztraceno); Rosenberské kroniky krátký a sumovní výtah (1609); Padesátní letopis (1610–12, o Vilémovi z Rožmberka, 4. díl Monument); O rodu starožitném a heroitském pánů ze Šternberka (1610); Historie o korunování Rudolfa II. ... (1611); O páních Vřesovcích (1611); O rodu J. M. pánů z Švamberka (1612); O panu Petru Vokovi, posledním vládaři domu rosenberského (1612–15, 5. díl Monument); Kaplířové ze Sulevic (asi 1611–12); O páních Olbramích z Štěkře (1612); Mičan z Klinštejna (1613); O rodu pánů Švihovských z Risenberka (1613–15); Škopkové z Dubé, Liběšic a Dražic (1614); Doudlebský z Doudleb (1615); Podolové alias Čáslavové z Podolé (1615); Páni z Gutenštejna (1618); Ungnadové z Weisenwolfu (1618); Bechyně z Lažan (1618); O rodu pánů Šliků z Holýče (1618); Vítové z Rzávého, Dobronic, Ostromeče; O páních z Leichtenburku; Čejka z Olbramovic; Páni z Cimburka; O páních Schönburcích; Krabicové z Weitmile; Páni z Rabštejna, jinak Pflug; Páni z Lipého; Klenov alias Janovic; Páni z Koldic; Zmrzlík ze Svojšína; O páních Velharticích. ■ EDICE: F. Palacký: Rožmberské kroniky krátký a sumovní výtah, ČČM 1828; Život Viléma z Rožmberka (1847, ed. F. Palacký); Život Petra Voka z Rožmberka (1880, ed. F. Mareš); J. Salaba: Korespondence kněze B. M. Cyra s V. B. a Petrem Vokem, Věstník KČSN 1900; H. Gross: Paměti o vladkách Olbramích ze Štěkře, Věstník KČSN 1898; Poslední Rožmberkové (výbor, 1941, ed. J. Dostál). ■

BIBLIOGRAFIE: F. Mareš: V. B. (soubpis prací V. B.), ČČM 1878; in sb. Památník V. B. (Žatec 1931, se soupisem literatury). ■ LITERATURA: F. Mareš: V. B., ČČM 1878; J. Salaba: Po stopách Březanovy ztracené Kroniky rožmberské, ČČM 1898 + Vyšebrodská kniha rožmberská Březanem zčeštěná a prodloužená, Věstník KČSN 1899; F. Mareš: Norbert Heermann a V. B., ČČM 1899; J. Salaba: V. B., Naše doba 1899; H. Gross: V. Březana regesta výsad

daných městu Českému Krumlovu za panství rožmberského, Věstník KČSN 1902; A. Truhlář: Dodatky a opravy k biografii starších spisovatelů českých, ČČM 1913; J. Salaba: Smrt historika V. B., LF 1926; sb. Památník V. B. (Žatec 1931); K. Krofta: Bratrské dějepiscectví mimocírkevní, in O bratrském dějepiscectví (1946); Z. Malý: Březanovy poznámky o válkách husitských, ČSPS 1957 + V. B. a městská privilegia pražská, Jihočes. sborník hist. 1958 + O Březanově kronice, Jihočes. sborník hist. 1960; F. M. Bartoš: O B. autorství České kroniky, Jihočes. sborník hist. 1961 + Historik V. B. a jednota bratrská, Kostnické jiskry 1963, č. 17; V. Hadač: Drobné příspěvky k životopisu a dílu V. B., Jihočes. sborník hist. 1962; J. Kolár: Z mládí V. B., ČLit 1976.

jk

Matouš Václav Březina

† 1651 *Litomyšl*

Tiskař, vydavatel lidové četby.

Oženil se asi 1630 s vdovou po litomyšlském tiskaři Janu Rykovi a vydával v litomyšlské tiskárně hlavně drobné zábavné i populární naučné knížky pro lid a kramářské písně.

Sám byl autorem pamětních zápisků o litomyšlských událostech z let 1600—1645. Produkce jeho tiskárny dochovávala tradici nenáročného předbělohorského lidového čtení až do pol. 17. stol.

Z TISKAŘSKÉ PRODUKCE: Písničky pobožné (1631); V. Jakobeus Kuřelovský: Kalendář hospodářský a kancelářský (1632); Rozprávky tyto nadarmo nebudou... (po 1636); J. Tobeides Bítešský: Komédie o narození Krista Pána (1637); Kronika kratochvilná o ctné a šlechetné panně Meluzině (1644); T. Mouřenín z Litomyšle: Historia kratochvilná o jednom sedlském pacholku... a o poběhlém Židu... (1647).

jk

Otokar Březina

* 13. 9. 1868 *Počátky* u Pelhřimova

† 25. 3. 1929 *Jaroměřice nad Rokytnou*

Básník, esejista, prozaik a myslitel, představitel symbolismu a jeden z největších zjevů novodobého českého básnictví. Ve svém díle hledajícím odpovědi na základní otázky o smyslu života spojil zkušenost vlastního lidského a myšlenkového zrání, podepřeného rozsáhlou konfrontací s dědictvím nejrůznějších kultur, s výrazovými prostředky moderního evropského básnictví. Zejména novou básnickou obrazností, vytvářenou řetězci metafor a vycházející z oblastí racionálního poznání, a hudebností svého volného verše trvale ovlivnil celý vývoj českého básnictví 20. století.

VI. jm. Václav Jebavý. Narodil se ze třetího manželství počáteckého obuvníka a vyrůstal jako jediné dítě starších rodičů. Základní školní vzdělání získal v Počátkách. 1883 přestoupil z tamější měšťanské školy do 4. tř. reálky v Telči, kde vlivem učitelů L. Čecha a J. Mláčka vládl čilý kulturní ruch, kterého se účastnil i B. Po maturitě (1887) přijal místo učitele v Jinošově u Náměště n. Oslavou; zde se seznámil s teosofkou Annou Pammrovou, se kterou si celý život dopisoval (tato korespondence spolu s korespondencí se spolužákem F. Bauerem zachycuje B. myšlenkové zrání v tvůrčím údobí). Po doplňovací maturitě na učitelském ústavu v Praze působil v Nové Říši na Moravě (1888—1901). Zde žil osaměle a věnoval se, zejména po smrti rodičů (v únoru 1890), studiu jazyků, literatur, filozofických spisů a vlastní literární tvorbě. 1894 složil v Soběslavi učitelskou zkoušku pro měšťanské školy, na nichž učil od 1901 v Jaroměřicích n. Rokytnou (1901—05 na chlapecké, pak na dívčí), od 1914 se sníženým úvazkem. Od 1919 měl až do svého penzionování (1925) tvůrčí dovolenou. Za své dílo získal B. řadu poct; 1913 byl jmenován dopisujícím, 1923 řádným členem ČAVU, 1919 čestným doktorem filozofie UK v Praze. Nabídnutou profesuru filozofie na brněnské univerzitě 1921 odmítl. 1921 a 1928 byl navržen za českého kandidáta pro Nobelovu cenu. 1928 obdržel tzv. velkou Státní cenu, celou částku (100 tisíc korun) však věnoval Svatoboru. — Pohřben v Jaroměřicích n. R.

První básnické pokusy O. B. vznikly ještě v Počátkách (sbírka *Ohlasy duše*, ovlivněná V. Hálkem). Raná tvorba, podnětená četbou

a vlasteneckým prostředím telčské reálky, se opírala o patos běžné rétorické poezie a ani B. drobné prózy nevybočovaly z dobového rázu tehdejší české literatury (V. Beneš Třebízský, J. Neruda, S. Čech). Později, po soustavném studiu světové, zejména francouzské literatury, prohluboval B. postupně psychologický realismus svých próz (*Důležitý den ze života přítstipkáře, Protějšť okno*), který vyvrcholil 1892 v *Románu Eduarda Brunnera*; práce zasláná již k otištění v Šimáčkově Světozoru byla později B. vyžádána nazpět a zničena. Po smrti rodičů zesílil B. zájem o otázky smyslu lidského života. Seznámení s moderní symbolistickou tvorbou (Baudelaire) a s programovými statěmi F. X. Šaldy přivedlo B. znovu k poezii, která mu měla umožnit bezprostřednější zachycení jeho duševních stavů a myšlenek (příklon ke generaci 90. let vyjádřil 1895 i podpisem Manifestu české moderny). Vlastní B. dílo, podle básníka vyjádření začínající až básněmi první knihy, zrcadlí jeho myšlenkový vývoj i jednotlivé jeho stupně. První kniha básní (*Tajemné dálky*) odkrývá v reflexivních zpovědích kořeny jeho básnické individuality, které nalézají především v chudobě a v osamělosti a v touze vymanit se z úzkých hranic životní existence uměním. Pesimistické ladění knihy, pramenící z obtíží dosáhnout zamýšlených cílů, překonal B. v básních další své sbírky (*Svítání na západě*) pochopením bolesti, samoty a smrti jen jako přechodného stadia nekonečného života. Ve své třetí knize (*Větry od pólů*) viděl B. předpoklad dalšího vývoje jednotlivce i lidstva ve vzájemné lásce a pochopení. Všeobjímající láska je tu klíčem k hlubšímu poznání zákonů života člověka a přírody. Za nositele tohoto poznání i stálého pokroku lidstva pokládal B. zprvu geniální jedince (*Stavitel chrámu*), později však došel k závěru, že dosažení absolutního poznání zákonů světa nezávisí jen na duchovní práci jedinců, nýbrž na činnosti všech lidí, i fyzicky pracujících, kterým byl upírán podíl na duchovním i hmotném bohatství země i účastenství na stavbě dokonalejšího světa (*Ruce*). Pátou sbírkou, oslavující život a práci jako dar, kterého si každý má vážít, se v podstatě uzavírá B. básnická činnost, neboť další sbírku básní (podle svědectví J. Demla se měla nazývat *Země*) již nedokončil a 1907 se jako básník, od 1908 i jako esejista pro veřejnost trvale odmlčel. Své myšlenky šířil jen v rozmluvách s četnými návštěvníky,

kterí za ním přicházeli do Jaroměřic. — Do filozofických esejí (*Hudba pramenů*), které osvětlují základní myšlenky B. tvorby, uložil své názory na význam umění a na jeho místo v procesu poznání, na stálý vývoj člověka a přírody, na podíl jednotlivce a mas na vývoji společnosti, na nejvyšší spravedlnost, hodnotu každé přítomnosti, aj. Je z nich, stejně jako z jeho básní, patrné jeho přesvědčení o existenci dosud nepoznaných oblastí života i chápání umění jako jediného pojítka mezi těmito oblastmi a reálným světem. Vývoj B. myšlení se odrazil i ve vývoji jeho básnického výrazu. Pravidelný rýmovaný verš (alexandrín) první sbírky vystřídal v meditativních básních verš volný, umožňující v celé šíři postihnout nový rejstřík smyslových dojmů a významová bohatství myšlenky. B. jazyk, dosahující místy suggestivní hudebnosti, charakterizuje kupení přirovnání a metafor a užívání cizích slov a odborných termínů, čerpaných zprvu převážně z oblasti náboženské, později ze všech oblastí lidské činnosti, zejména z oboru přírodních věd a práce venkovského člověka. Právě těmito výrazovými prostředky, jejich v české poezii mimořádně důsledným emocionálním využitím, vytváří se v B. tvorbě kontakt básníka světa s životní realitou, který je zdrojem trvalých hodnot jeho díla. Novými výrazovými možnostmi poezie, kterými dokázal vyjádřit i složité filozofické myšlenky, obrazností jazyka i strukturou verše působil B. nejen na básníky 90. let, nýbrž i na celou českou poezii 20. století.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Václav Danšovský (Vesna), Václav V. Danšovský; -V-, -v-, (Orel, Orlice), V. D-ý. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach secese (1896); Almanach na rok 1900; Kalendář neodvislého dělnictva (1900); Lid. noviny (1911); Lumír (1898—1900); Moderní revue (1894—1907); Mor. orlice (1890); Niva (1892—1900); Novina (1908); Nový kult (1899); Nový život (1896—1901); Obrázková revue (1899); Orel (1887—90); Orlice (1887—89); Rozhledy (1895—98); Sborník pro filozofii, mystiku a okultismus (1897—98); Srdce (1902); Vesna (1886—97); Volné směry (1897—1906). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Tajemné dálky* (BB 1895); *Svítání na západě* (BB 1896); *Větry od pólů* (BB 1897); *Stavitel chrámu* (BB 1899); *Ruce* (BB 1901); *Hudba pramenů* (EE 1903); *Zrcadlení v hloubce* (E 1924); *Smysl boje* (E 1925); *Přítomnost* (E 1927, ed. B. Bělohávek); *Jediné dílo* (E 1928, ed. B. Bělohávek); — posmrtně: *Dílo smrti* (E 1930, ed. M. Lukšů a E. Chalupný); *Skryté dějiny* (E 1931, ed. O. Fiala); *Slovo* (E 1931, ed. O. Fiala);

Mír (E 1932, ed. O. Fiala); Nové eseje (1935, obs. Skryté dějiny, Dílo smrti 1., Mír, Slovo); Oslnění svobody (E 1939, ed. O. Fiala); Eseje z pozůstalosti (1967, ed. O. Fiala, obs. dosud vydané EE a E Stavba ve výši); Návrat (B 1968, ed. O. Fiala); Skryté dějiny (EE 1970, ed. J. Zika). — *Výbory*: Výbor básní O. B. (b. d., 1910, usp. E. Lešehrad); O. B., A. Sova, V. Dyk (b. d., 1912, usp. M. Hýsek); Úvod do studia O. B. (1918, usp. F. Tichý); Výbor básní a próz (1920, usp. E. Lešehrad); Bezruč — Sova — B. (1926, usp. K. Hlák); Z díla O. B. (1927, usp. E. Lešehrad); Z díla O. B. (1932, usp. E. Lešehrad); Modlitba za nepřátele (1966, usp. M. Červenka); Nebezpečí sklizně (1968, usp. M. Červenka); O. B. (1970, usp. J. Zika). — *Souborná vydání*: O. B. Básnické spisy (Spolek výtvarných umělců Mánes, 1913, 1 sv., další vyd. 1916, 1920, 1926); Básnické spisy 2 (Litomyšl 1926, 2 sv., obs. dosud nevydané básně z 1901—06); Spisy O. B. (ČAVU v nakl. Melantrich, 1933, 3 sv., ed. M. Hýsek; další vyd. 1. sv. 1942, 1948); Básně (Čs. spisovatel, 1958, 1 sv., ed. J. Zika); O. B. Básnické spisy (Čs. spisovatel, 1975, 1 sv., ed. B. Štorek). ■ **KORESPONDENCE**: Dopisy O. B. 1 (F. Bauerovi z 1887—1901, ed. M. Hýsek, 1929); Dva dopisy O. B. (O. Pickovi z 1914 a 1916), Nár. práce 5. 4. 1929; F. Navrátil: Z dopisů O. B. svému rodišti (z 1915—28), Nár. listy 19. 4. 1929; Několik dopisů O. B. (E. Lešehradovi z 1902—29 a nakladateli F. Šimáčkovi z 1892; 1930); Dopisy O. B. Zdeňku Záhořovi (z 1917—28), Cesta 1929/30; Dopisy O. B. 2 (E. Chalupnému z 1904—28, ed. E. Ch., 1931); Dopisy O. B. A. Pammrové (z 1889—1905, ed. A. P., 1932); Dopisy O. B. 3 (F. Bílkovi z 1900—29, ed. V. Nečas, 1932); Listy O. B. Jakubu Demlovi (z 1903—28, ed. J. D., 1932); A. Veselý: B. dopisy z mládí (K. Vodickovi z 1886—87), Kolo 1932 + Opis O. B. J. Voborníkovi (z 1902), Kolo 1933; Listy O. B. Anně Pammrové (z 1905—28 a několik dopisů z 1890—1926, ed. J. A. Verner, 1933); Korespondence O. B. s K. Dostálem-Lutinovem (z 1896—1904, ed. O. Svozil, 1939); V. J. Pokorný, F. Jech: Z dopisů O. B. Eduardu Pillerovi (z 1888—93), Hlídka 1940; Vzájemné dopisy O. B. a F. X. Šaldy (z 1898—1922, ed. E. Chalupný, 1939); Duchovní přátelství (vzáj. koresp. L. Klímy s E. Chalupným a O. B. z 1915—22, ed. J. Kabeš, 1940); Hledání a jistota (vzáj. koresp. s O. Theerem z 1912—16, ed. J. Kabeš, 1946). ■

BIBLIOGRAFIE: A. Veselý: O. B. Osobnost a dílo (Brno 1928, obs. též přehled čas. přisp.); J. Brambora: Bibliografie O. B. + Prolegomena a paralipomena a doslov k soupisu B. prací, obějí Rozpravy Aventina 1928/29; M. Papírník, A. Zikmundová: Knižní dílo O. B. (1969); J. Kubíček: O. B. Soupis literatury o jeho životě a díle (1971). ■ **LITERATURA**: M. Marten: O. B. (1903); G. R. Opočenský: O. B. (1909); S. Zweig: O. B. (1910, přel. Z. Doležil); E. Saudek: O poezii O. B. (Videň 1912); M. Marten: O. B. (1915) → Akord. Mácha, Zeyer, B. (1916); J. Sta-

něk, J. Durych: O. B. 1868—1918 (Přerov 1918, změn. vyd. stati J. Durycha 1928); E. Lešehrad: Hledači mystických pramenů (1922); V. Zelinka: O. B. (1923); J. V. Sedlák: Gotické sny (Nová Říše 1927) + Hovory s věčností (Nová Říše 1927); M. Dvořák: Tradice díla O. B. (Břeclav 1928); In memoriam (Stará Říše 1929); A. S. Mágr, O. Pick: Chvilé s O. B. (1929); J. Moučka: Z rozprav s O. B. (1929); G. Picková-Saučková: Hovory s O. B. (1929); J. Rambousek: Hrst vzpomínek na básníka B. (Kežmarok 1929); E. Saudek: Pod oblohou O. B. (1929); J. Staněk: O. B. (Přerov 1929); V. Závada: Za Otakarem B. (1929); F. Jech: Místo harmonie a smíření (Mor. Budějovice 1930); J. M. Sedlák: Vlny k druhému břehu (Nová Říše 1930); L. Syllaba: Lékařská návštěva u O. B. před jeho smrtí (1930); J. Deml: Mé svědectví o O. B. (1931); J. Doležal: O. B., příprava k poznání jeho díla (Třebíč 1931); J. Durych: O. B. (1931); J. Rambousek: Básník O. B. a Jakub Deml (Kežmarok 1931); J. Černoch: Zima a léto s B. a Úlehrou na jaroměřické škole (Olomouc 1932); F. Navrátil: O. B. a město Počátky (Počátky 1932); J. Vrba: O. B. a jiní přátelé v mé paměti (1932); F. Jech: Hvězdné nebe O. B. (Jaroměřice 1933) + O. B. (Mor. Budějovice 1934); T. Zapletal: Tichý oceán (Pelhřimov 1933) + Město (Pelhřimov 1934); F. Bílek: Moje radost nad O. B. (1935); R. Habřina: B. a Nietzsche (Olomouc 1935); R. Pannowitz: Vzpomínka na O. B. (Tasov 1936); A. Pogonowski: Twórczość O. B. (Varšava 1936); A. Pospíšilová: O. B. (Olomouc 1936); P. Fraenkl: O. B. (Kroměříž 1936) + O. B. Mládí a přerod (1937); J. Ošmera: O. B. (1937); J. M. Sedlák: Meditace z let 1916—1930 (Rýmařov 1938) + Památce O. B. (Rýmařov 1938); sb. In memoriam (Domažlice 1939); L. Jelínek: O. B. ze všedního rozhovoru (1940); A. Pammrová: Mé vzpomínky na O. B. (1940); L. Kratochvíl: B. vychovatelské poselství (1941); sb. Stavitel chrámu (1941); V. Lesný: Básnický zápas O. B. (1945); B. Pernica: O. B. intimní (1947); O. Králík: O. B. 1892—1907 (1948); J. B. Čapek: Básník vesmíru a člověka (Počátky 1968); sb. O. B. (1968); O. Fiala: Studie z novoříšského období O. B. (1969); J. Zika: O. B. (1970); sb. Stavba ve výši (Brno 1970). ■ F. V. Krejčí: Nové proudy a dekadence + Český mystik a symbolista, obějí Rozhledy 1894/95; + ref. Svítání na západě, Rozhledy 1895/96; S. Bouška: ref. Tajemné dálky, Hlídká lit. 1895 + O. B., Nový život 1896; ■ ref. Větry od pólů: Kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 1897/98; F. X. Šalda, Lit. listy 1897 → KP 3 (1950) ■; ■ ref. Stavitel chrámu: F. V. Krejčí, Rozhledy 1898/99; O. Theer: O. B. a Stavitel chrámu, Lumír 1899/1900 ■; M. Marten: Kniha mystická (ref. Ruce), Srdece 1901/02; K. V. Prokop: První tři básnické sbírky O. B., Komenský 1902; S. Bouška: Básník mystik, Nový život 1903; J. Deml: Slovo k Hudbě pramenů, Nový život 1903; O. Theer: ref. Hudba pramenů, Lit. listy 1903/04; H. Dlouhý (T. Hudec): Moderní mystik, Hlídká 1903; E. Chalupný: O. B. Rozbor psycho-

- logický. Ženský obzor 1903/04 + O. B. Estetické kapitoly, Přehled 1902/03 → Drobné spisy 2 (1912); J. Karásek in Impresionisté a ironikové (1903); E. Lešhrad in Ideje a profily (1903); E. Chalupný: O. B., Čechische Revue 1906/07; A. Novák: Velký syntetik, Přehled 1907/08; F. X. Šalda: O. B., Novina 1908 → KP 7 (1953); M. Hýsek: O. B., Lumír 1908/09 + Tolstoj a B., LidN 10. 12. 1910; A. Procházka in České kritiky (1912); E. Saudek: O poezii O. B., Volná myšlenka 1912; E. Chalupný: Básnické spisy O. B., Přehled 1912/13 → Fejetony (1913); R. Medek: Heroismus evoluční naděje, k básnickým spisům O. B., Moderní revue 1913, sv. 27; F. X. Šalda: Vývoj a integrace v poezii O. B., in Duše a dílo (1913); J. Vodák: K novému vydání básní B., Čas 14. 9. a 21. 9. 1913; J. Hronek: Dramatický ráz lyriky B., Vychovatel 1916; ■ jubilejní rok 1918: J. Deml: Příroda v díle O. B., Kmen 1917/18 → Šlépěje 4 (1919); V. D. (Dyk): K padesátým narozeninám O. B., Lumír 1918; F. Götz: O. B., Komenský 1917/18; Š. Jež: Člověk, společnost a lidstvo v díle B., Čes. revue 1918/19; K. Kačer: Rytmičká struktura B. verše, Lípa 1918/19; P. Moudrá: K jubileu básníkovu, Ženský obzor 1918; A. Novák: Národní význam O. B., Národ 1918 → Z času zažíva pohřbených (1923) + Mystik českého venkova, Venkov 13. 9. 1918 + Prózy O. B., Venkov 1. 10. 1918; M. Rutte: O. B., Cesta 1918/19; R. Svobodová: Jaroměřická škola, Lípa 1918/19; F. X. Šalda: Národní podobenství tvorby B., Kmen 1918/19 → KP 10 (1957); J. Vrba: K mistrově padesátce, Vzlet 1918 ■; V. Bitnar: O. B. a Katolická moderna, Archív literární 1919; J. Deml: Myšlenky o díle O. B., Lípa 1918/19; V. Lesný: O. B. a staroindická filozofie, Lípa 1918/19; V. Martinek: O. B., Mor. slez. sborník 1918/19; J. Staněk: B. názory filozofické a sociální, Obzor 1919; A. Šár: Tvůrčí konfese, Ruch 1919; J. Bartoš: K metafyzice umění u O. B., Lípa 1919/20; R. Medek in Dva hlasy (1921); A. Novák: Krajinářský živel v poezii O. B., Lumír 1921 → Nosiči pochodní (1928); V. Zelinka: B. a Vrchlický + Všemohoucí metafora, obojí Archa 1923; J. Durych: Vnější záhady v životě O. B., Rozmach 1925; M. Dvořák: Několik slov k poslednímu výboru z díla O. B., Tvar 1927; P. Fraenkl: Několik poznámek na okraj Lešehradova výboru z díla O. B., Sever a východ 1927 + Inspirační zdroje v poezii O. B., Sever a východ 1927 a 1928; V. Lesný: Indická moudrost v poezii českého básníka, in Duch Indie (1927); O. Skála (O. Fiala): Smrt v díle O. B., ČMF 1927; ■ jubilejní rok 1928: V. Bitnar: Jubileum B. básně Nejistoty, Lid. listy 12. 9. 1928; K. Čapek: Otokaru B., LidN 13. 9. 1928 → Ratolest a vavří (1947); J. Deml: Básník víry, Tvar 1928; M. Dvořák: Básnický odkaz B. a jeho dědic, Tvar 1928 + Pohyb v díle O. B., Host 1928/29; P. Eisner: Vykupitel, Rozpravy Aventina 1928/29, č. 3; P. Fraenkl: Básnický typ O. B., Rozpravy Aventina 1928/29, č. 1—4; B. Fučík: Metafora, Tvar 1928 + Duše republiky, Volné směry 1928/29; G. (F. Götz): O. B., NO 13. 9. 1928; A. Habřina, R. Habřina: O. B. a Jinošov, LidN 13. 9. 1928; J. Hora: K jubileu O. B., LitN 1928, č. 33 + O. B., RP 13. 9. 1928 → Poezie a život (1959); M. Hýsek: O. B., NL 13. 9. 1928 + Z chlapeckých veršů O. B. + Ze staré B. korespondence, obojí NL 14. 9. 1928; J. Karásek: Jak povstal pseudonym O. B., Lit. rozhledy 1928/29; J. Kodíček: O. B., Tribuna 13. 9. 1928; K. (F. V. Krejčí): O. B., PL 13. 9. 1928; J. Mahen: Ze začátků O. B., Panoráma 1928/29; A. Novák: Příklad O. B. + O. B. v Nové Říši, obojí LidN 13. 9. 1928; K. Polák: Rilke a B., Rozpravy Aventina 1928/29, č. 15; jv. (J. Vodák): Šedesátník O. B., Čes. slovo 13. 9. 1928 → Cestou (1946); V. Závada: Místo blahopřání několik improvizací, Rozpravy Aventina 1928/29, č. 1; V. Zelinka: Ještě k B. jubileu, Hudba a škola 1928/29 ■; ■ rok smrti 1929: F. O. Babler: Březiniana, Archa 1929; J. Bartoš: O typu lidí timidních, Filozofie 1929; J. Brambora: Pocta básníku O. B., NL 15. 12. 1929; K. Čapek: Magister divinus, LidN 26. 3. 1929 → Ratolest a vavří (1947); J. Durych: Znovu k dílu O. B., Tvar 1929; O. Fiala: K rukopisné pozůstalosti O. B., LidN 24. 12. 1929; O. Fischer: B. rým, Tvar 1929 → Duše a slovo (1929) + B. a Sova, LidN 30. 3. 1929 + O. B., Naše doba 1929; B. Fučík: Odešel kníže, Rozpravy Aventina 1928/29, č. 29; A. Fuchs: O. B. a katolická mystika, Pestrý týden 1929; F. Götz: O. B. mrtev, NO 26. 3. 1929; J. Hora: O. B. mrtev, RP 26. 3. 1929 + Nad hrobem O. B., Plán 1929 → Poezie a život (1959); F. Horečka: O vztahu básníka O. B. k malířství, Rozpravy Aventina 1928/29, č. 32; M. Hýsek: B. studentská báseň o Husovi, LF 1929; H. Jelínek: Le mysticisme d'O. B., L'Europe centrale 1929; J. Karásek: Počátky O. B. v Moderní revui, Čes. bibliofil 1929; O. Králík: F. X. Šalda jako kritik O. B., Tvar 1929; m.: O. B., Hlídka 1929; J. M. (Mahen): Když zemřel velký básník, Index 1929; P. Moudrá: B. sociální mystika, Čes. slovo 27. 3. 1929; A. Novák: O. B. + Život O. B., obojí LidN 26. 3. 1929 + O. B. a vlastenectví, LidN 27. 3. 1929; F. Pala: O. B. a hudba, Čes. slovo 28. 3. 1929; A. Pammrová: Moje první setkání s O. B., Ženský obzor 1929; F. Peroutka: O příbuznosti s O. B., Přítomnost 1929 → Ano a ne (1932); O. Pick: O. B. a jeho němečtí překladatelé, Hovory Sfinx 1929; A. Pražák: O. B., Bratislava 1929 → Míza stromu (1940); M. Rutte: Stavitel chrámu, in Doba a hlasy (1929) → Mohyly s vavřínem (1939); E. Saudek: Žena v díle O. B., LitN 1929, č. 7; F. X. Šalda: B. básnická metafora, LitN 1929, č. 7 + Básníkovo dílo a básníkovo soukromí + Problémy březinovské, obojí SZáp 1929/30; T. Trnka: O. B. jako filozof (se 4 dopisy z 1920—27), Rozpravy Aventina 1928/29, č. 31; an. (B. Václavěk): Za Otakarem B., Red. 1928/29; A. Veselý: O. B. a skupina Moderní revue, Čes. republika 4. 6. 1929 + Za Otakarem B., Pískle v trní 1929; jv. (J. Vodák): O. B. mrtev, Čes. slovo 26. 3. 1929; Z. Záhoř: O extatické stránce poezie O. B., Cesta 1928/29 + Život O. B., Panoráma 1929/30 ■; ■ rok 1930:

E. Chalupný: Názory O. B. o náboženství, Sociologická revue 1930 + Posmrtné eseje B., zvláště Dílo smrti, Nová Říše 1930; B. Koutník: B. hovory, Čin 1929/30; B. Neumannová: Žena v životě O. B., Rozpravy Aventina 1929/30, č. 33; F. Novotný: Vladářů snů, sb. Studie a vzpomínky dru A. Novákovi k padesátým narozeninám (1930); M. Novotný: Pod oblohami O. B., Lit. rozhledy 1929/30; J. Opolský: Za O. B., Almanach ČAVU 1930; A. Pammrová: Neuspokojivá informace Zvídavým, Kolo 1930; B. Slavík: B. esej, Archa 1930 + Esej B. a Unamunův, Akord 1930; V. Stupka: O. B. a Paul Valéry, sb. Slavnostní inaugurace rektora 10. listopadu 1930, Brno 1930; J. Wojkowicz: Imaginární partner O. B., Lit. rozhledy 1929/30 ■; I. Ballo: O. B. a Slováci, Slov. pohľady 1931; O. Fiala: Ediční poznámky in Slovo O. B. + stať in O. B. Skryté dějiny, obojí Nová Říše 1931; ne (A. Novák): O. B. a E. Krásnohorská, LidN 14. 10. 1931; F. X. Šalda: Z nové literatury o O. B., ŠZáp 1931/32; A. Veselý: Z pozůstalosti O. B., Čs. republika 1931; Z. Záhoř: Textové rozdíly mezi prvním a druhým vydáním Hudby pramenů, ČMF 1931; J. Durych: O. B. a Viktor Dyk, Lumír 1932; O. Fiala in O. B.: Mír (Nová Říše 1932); P. Fraenkl: Z rukopisné pozůstalosti O. B., NO 7. 8. 1932; R. Habřina: O. B. a žena, Středisko 1931/32; -vh- (M. Hýsek): Od smrti O. B., LF 1932; A. Novák: Viktor Dyk a O. B., Lumír 1932; J. Portman: Mé styky s O. B., Vitrínka 1932; E. Saudek: Duše v díle O. B., Kalendář česko-židovský. Ročenka 1932/33; F. Soldan: O. B. myslitel, Rozhledy po literatuře a umění 1932; A. Veselý: O. B. ve světle díla Goethova, Goethův sborník (1932) + Setkání O. B. s J. W. Goethem v přírodě, Lumír 1932; F. Jech: O. B. o poezii pro mládež, LF 1933; V. Lesný: Influence of ancient Indian philosophy on Czech poet O. B., India and the World (Kalkata) 1933; E. Saudek: Tři modlitby O. B., Kalendář česko-židovský. Ročenka 1933/34; A. Veselý: O. B. intimní, Kolo 1933; F. Vodička: B. a Baudelaire, ČNM 1933; E. Chalupný: B. prvotiny, Rozhledy po literatuře a umění 1934; M. Bezděk: O. B. a Epilog Josefa Suka (s B. dopisem b. d.), Tempo 1933/34; E. Kompertová: Adjektivum O. B., Bratislava 1934; O. Králík: Setkání básníků, Lumír 1934; E. Lešehrad in Hledači skrytých pokladů (1934); J. Bukáček: B. a Dante, Lumír 1935 (i sep.); M. Dvořák: O skladbě B. metafor, LUK 1935; M. L. Hirsch in Poèmes d'O. B. (Paříž 1935); E. Chalupný: Posmrtné eseje B., Panoráma 1935; A. Janáček: Zrození básníka O. B., ČNM 1935; K. Svoboda: Česká estetika po Hostinském, Naše věda 1935; M. Dvořák: Boj o O. B., Akord 1936; P. Fraenkl: Z mládí O. B., Kolo 1935/36 + B. Modlitba večerní, LUK 1936 + Mácha a B., alm. Chudým dětem 1936; A. Janáček: O. B. a F. X. Šalda, ČMM 1936; F. Navrátil: Rod básníka O. B., Časopis Rodopisné společnosti českosl. 1935/36 (i sep.); F. Vodička: Březinovská literatura od roku 1929, ČMM 1936; J. Krecar: Rukopis tvář myšlenky,

in Z křížovanky nad Vltavou (1938); V. Bitnar: Metafora luny v lyrice O. B., Archa 1939; S. Bouška: O. B., Zvon 1938/39; M. Čapek: B. víra, Naše doba 1939; J. Durych: O. B. a Anna Kateřina Emmerichová, Lumír 1938/39; O. Fiala: Mlčení O. B. v zrcadle korespondence a hovorů, LF 1939; A. Veselý: Proč O. B. nevydal druhou knihu esejů, Čes. slovo 1. 4. 1939; S. Zedníček: B. a Deml, Archa 1939; M. Zich: B. a Hölderlin, Archa 1939; M. Jerhotová: Stavba B. metafor + K pojmu „hudebnosti slohu“ O. B., obojí ČMF 1939/40; O. Králík: Bolest v poezii O. B. + B. báseň Podobná noci, obojí Výhledy náboženské, kulturní, sociální 1940 + Pojetí bolesti ve Větrech od pólů, Řád 1940; A. Novák: O. B., sb. Za Arnem Novákem, Brno 1940; F. Jech, F. Šindelář, B. Ryba: O. B. a klasické jazyky, LF 1941; E. Jurčínová: Julius Zeyer a O. B., LidN 27. 4. 1941; O. Králík: B. báseň Vladářů snů, sb. Morava Arne Novákovi (1941); an.: Matka v životě O. B., Čes. deník 13. 7. 1941; V. Bitnar: Julius Zeyer a O. B., Akord 1942/43; M. Dvořák: Vůle v díle O. B. + Zvuk a slovo aneb drama dnešní lyriky + Přítomnost díla B., vše Akord 1943/44; O. Králík: O. B. a František Bílek, Archa 1945/46; F. Pražák: O. B. in Spisovatelé učitelé (1946); M. Szyjkowski: O. B. a Julius Slowacki, Slovesná věda 1947/48; A. Veselý: Básník a doba, Kytice 1948; F. Vodička: O významu O. B., LidN 24. 3. 1949; R. Havel: B. a Schopenhauer, LF 1949; O. Horáková: Malá statistika O. B., Oběžník Kruhu přátel českého jazyka 1949; O. Králík: Anna Pammrová a O. B., LF 1949; J. Pogonowski: Nové hlasy o O. B., Slovesná věda 1949; J. Janů: O poezii O. B., LitN 1954, č. 12 + in O. B.: Básně (1958); J. Petrmičl: Za živa zazděná má píseň..., RP 13. 9. 1958; F. Jílek: Básník — myslitel lidské řeči, Lid. demokracie 27. 9. 1958; M. Červenka in Český volný verš devadesátých let (1963) + B. verš, ČLit 1965; O. Fiala: Mlčení O. B., Časopis Mor. muzea v Brně 1965 + Poslední esej O. B., HD 1966; M. Červenka: Březinovské úvahy, in Symboly, písně a mýty (1966); J. Bednář: Odcizení v B. poezii, Plamen 1968; M. Červenka: Osud v zrcadle dopisů, in O. B.: Nebezpečí sklizně (1968) + O. B. v září 1968, RP 13. 9. 1969; J. Janů in O. B.: Nebezpečí sklizně (1968); O. Králík: O. B. po stu letech, Červený květ 1968; J. Mourková: Volní charakter B. poezie, Plamen 1968; O. Sus: Velký univerzalista, HD 1968; S. Šmatlák: O kozmickom optimizmu O. B., Nové slovo 1968, č. 17; V. Závada: O. B., Čtenář 1968; K. Bednář: O. B. dnes, in Střepiny, o které jsem se pořežal (1969); M. Dvořák: Apoteóza klasů, Vlastivěd. ročenka okr. archivů v Blansku 1969; J. Hrabák in O. B.: Básnické spisy (1975); J. Loukotka in O náboženství a umění (1977).

dh

Březinovy rozprávky

Asi 16. století

Soubor anekdot a facetí.

S titulem „Rozprávky tyto nadarmo nebudou, neb mnohým ku příkladu jsou“ vydal dílo tiskař M. V. Březina v Litomyšli po 1636. Od vydavatelova jména je odvozeno obvyklé označení souboru, který je však pravděpodobně staršího původu.

Rozprávky (celkem 26), opatřené většinou předeslaným mravním naučením ve verších, jsou zčásti lidového původu, zčásti převyprávěny z dobové zábavné literatury se zřetelem k prostému publiku; tomu odpovídá i jejich sociální obzor. Celek je ojedinělou ukázkou dobového čtení, určeného neučeným, převážně venkovským čtenářům.

EDICE: in Kratochvilné rozprávky renesanční (1952, ed. A. Grund). ■

LITERATURA: J. V. Šimák: Dva příspěvky knihopisné, 1. Rukopisný sborník jablonecký, ČCM 1916; J. Kolár in Česká zábavná próza 16. stol. a tzv. knížky lidového čtení (1960).

jk

Studoval na reál. gymnáziu v Poličce (mat. 1932), pak dva roky práva a později filozofii (do 1938) na UK. 1936–38 byl redaktorem Národního osvobození a zároveň tajemníkem Soutěženství na obranu míru. 1939–41 pracoval v nakladatelství Melantrich a Orbis, také jako externí redaktor. 1944 byl zatčen a vězněn v koncentračním táboře Kalich (Kalek u Chomutova) až do konce války. 1945–48 byl zaměstnán opět v Národním osvobození jako vedoucí redaktor kulturní rubriky, 1948–51 pracoval v Čs. státním filmu, 1951–55 jako redaktor v nakladatelství Čs. spisovatel, 1955–57 jako vedoucí redaktor časopisu Květen, 1968–70 opět v nakladatelství Čs. spisovatel. 1958–68 a od 1970 žil jako spisovatel z povolání. Byl zetěm spisovatele Karla Nového.

B. próza pokračovala v tradici psychologického románu soustředěného zejména k analýze člověka, který žije ve světě sociálních a etických převratů a konfliktů. V prvních dvou románech (*Bliženci života*, *Člověk Bernard*) se autor snažil zvýraznit autentičnost složitěho hrdinova zranění prostřednictvím deníkových záznamů a rozsáhlých sebezpознаvácích pasáží. Zdůrazněním vnitřní očisty přetvářel B. román psychologický v román etický, vyzvedávající obecnou platnost individuálně nabytých mravních hodnot. Po delší romanopisecké odmlce se B. v dvoudílném společenském románu *Lidé v květnu* a *Železný strop* odklonil od pasívních hrdinů, trýznivě tápajících při hledání smyslu života, k lidem, jejichž osudy jsou bezprostředně spjaty se sociálními proměnami od května 1945. Pokus spojit postupy a cíle introspektivní a sociálně kritické prózy představuje román *Věční milenci*; v různých obdobích jsou zde konfrontovány životy lidí, kteří v převratném čase (30. až 60. léta) zápasí o poznání smyslu historických událostí i vlastní existence. Stylizace autentické výpovědi využil autor také v humoristické a ironické autobiografii podvodníka vypočítavce *Čistá duše*. — Na rozdíl od románového díla, pro něž je příznačný zájem o psychologickou motivaci lidských činů, chybí v B. dramatu a próze určené dětem jednotící tematický nebo stylizační rys. Jednu hru B. koncipoval jako historické drama osudu skutečné postavy (*Veliké město pražské*), druhou jako konverzační veselelohu (*Nebezpečný věk*), třetí jako ironickou komedii (*Všechny zvony světa*).

Bohuslav Březovský

* 25. 11. 1912 Rohozná u Poličky

† 24. 6. 1976 Praha

Prozaik a dramatik soustředěný k tématu citové a rozumové výchovy zejména intelektuálů, autor knih pro mládež.

ŠIFRY: b, b., B., Břz. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čtete (1943); Krit. měsíčník (od 1947); Květen (1955–59); Lid. noviny (od 1938); Lit. noviny (od 1957); Lumír (1939–40); Nár. osvobození (od 1936); Naše zprávy (od 1939); Nový život (od 1954); Panoráma (1939–41); Rozhledy (1938); Studentský časopis (od 1931). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Blíženci života (R 1940); Zlatá jeskyně (pohádka, 1941); O dvou zázračných poutnících (PP pro ml., 1943); Udavač (P pro ml., 1945); Člověk Bernard (R 1945, 1969 s tit. Vzdušné zámky); Tajemný hrad Svojanov aneb Paměti Františka Povídalka (R pro ml., 1947); Jak poslal Honza duši, oči a srdce na vandr (pohádka, 1947); O zlatém srdci (P pro ml., 1948); Pozor! Natáčíme! (Rp pro ml., 1954); Lidé v květnu (R 1954); Železný strop (R 1959, pokrač. předchozí kn.); Nebezpečný věk (D 1962, prem. 1961); Věční milenci (R 1965); Joachym aneb Vladyčtílost (R 1967); Nepovídej pohádky (pro ml., 1970); Čistá duše (R 1971). — *Úprava*: J. Hodek: Útěk do druhého odboje (1946). ■ — SCÉNICKY. *Hry*: Veliké město pražské (1950, hráno též s tit. Jan Želivský); Všechny zvony světa (1967). ■ REDIGOVAL *časopis*: Květen (1955–57). ■

LITERATURA: ■ ref. Blíženci života: K. Sezima: Z nové české prózy, Čtete 1941; K. Bednář: Nový autor mladé prozaické generace, Panoráma 1941 ■; JŠr. (J. Šnobl): ref. O dvou zázračných poutnících, Úhor 1944; ■ ref. Člověk Bernard: F. Götz, NO 20. 11. 1946; J. M. Grossmann, Lid. kultura 1946, č. 43; jšk (J. Š. Kvapil), Naše doba 1947 ■; J. Kopecký: ref. Veliké město pražské, LidN 14. 3. 1950; ■ ref. Lidé v květnu: J. Hájek in Literatura a život (1955); V. Kocourek, NŽ 1955 ■; ■ ref. Železný strop: V. Forst: Lidé v Únoru, Tvorba 1959; A. Jelínek: Lidé v Únoru, Plamen 1959; M. Jungmann, LitN 1959, č. 38; V. Dostál, Kultura 1959, č. 40 → S realismem na křižovatce (1975); F. Benhart: Román roku 1959, Plamen 1959 ■; ■ ref. Nebezpečný věk: S. Machonin, LitN 1961, č. 23; J. Opavský: Schémata a lidé v dramatu, Plamen 1961; J. Vostrý: O nich, Divadlo 1961 → Pro a proti 61 (1962); A. Fuchs, Div. noviny 1961, č. 25 ■; J. Balvín in B. B.: Nebezpečný věk (1962); J. Petrmichl in B. B.: Železný strop (1962); ■ ref. Věční milenci: V. Dostál, Kult. tvorba 1966, č. 10; Z. Kožmín: Román a metoda, Plamen 1966; M. Pohorský: Bilance jednoho života, Impuls 1966 + in B. B.: Věční milenci (1967) ■; ref. Joachym: M. Petříček: V próze platí styl, HD 1967; O. Sus, Rovnost 20. 4. 1967; Š. Vlašín, RP 22. 4. 1967; H. Hrzalová, Kult. tvorba 1967, č. 18; Z. Kožmín LitN 1967, č. 19 ■; ■ ref. Všechny zvony světa: S. Machonin, LitN 1967, č. 27; A. Urbanová, Kult. tvorba 1967, č. 27 ■; V. Dostál: ref. Čistá duše, Tvorba 1972, č. 39; J. Pelc: Zemfel B. B., Tvorba 1976, č. 27.

Lila Bubelová

* 12. 2. 1886 *Krempno* u Dukly (Polsko)

† 13. 9. 1974 *Praha*

Dramatička píšící pro dospělé i pro děti veselohry a psychologická dramata, prozaička a básnička, překladatelka divadelních her.

Vl. jm. Ludmila B., poprvé provd. Nováková, podruhé Hejmanová; verše vycházely pod jm. Lila B. Nováková, ostatní práce pod jm. Lila Bubelová. Dětství prožila jako nejstarší z osmi sourozenců v Kroměříži, kde měl otec obchod s dřívím. Po jeho smrti se rodina přestěhovala do Prahy. 1900–02 navštěvovala B. obchodní školu Výrobního spolku českého a Výrobního spolku německého. Do 1909 pracovala jako advokátní úřednice, pak jako stenografka Obchodní a živnostenské komory pražské, od 1919 až do odchodu do důchodu (1946) jako úřednice umělecké správy Městských divadel pražských. Poprvé se provdala 1909 (manželství bylo rozvedeno po devíti letech), podruhé 1945 (ovdověla 1956).

Literární činnost L. B. se člení do tří žánrově vyhraněných období. První (zhruba 1905–15) bylo vyhrazeno převážně přírodní lyrice. Pro druhé období (1919–25) byla příznačná drobná psychologizující próza. Těžší autorčiny tvorby spočívá v období 1925–41, kdy pod vedením J. Kvapila psala divadelní hry, většinou konverzační veselohry, jejichž hrdinkami jsou obětavé ženy středních let, ale také psychologická dramata s tematikou citového dospívání. Do této doby spadají i její překlady her, pořizované v 30. letech pro scénu Komorního a Vinohradského divadla v Praze. Svou literární práci zakončila B. ve 40. letech aktovkami pro děti.

PSEUDONYMY: A. Heyduk, M. Novák, M. Nováková, P. Suchý, V. Režný. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy Času (1907–14); Cesta; Lid. noviny (od 1922); Lípa; Lumír; Máj; Radost; Věstník dělnické akademie; Zvon. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Cestou (BB 1910, podp. L. B. Nováková); Nad její drahou zachmuřenou (BB 1912, podp. L. B. Nováková); Květy odlehlého údolí (BB 1912, podp. L. B. Nováková); Vatra na horách (B 1914, podp. L. B. Nováková); Bělozářky (BB 1915, podp. L. B. Nováková); Dítě (P 1921); Jarní vody (P 1923); Život člověka (P 1923); Finka doktorova (D 1924, i prem.); My a oni (D 1924, i prem.); Cyrla (P 1927); Svátek (scéna pro svátek matek, 1930); Pohár

(D 1931, i prem.); U staroušků (P pro ml., 1931); Služka (D 1933, i prem.); Případ Terezy Málkové (D 1935, i prem.); Slečna Pusta (D 1940, prem. 1941); Schody do nebes (D 1944); Narodil se Kristus Pán (PP 1947); Malý Dušan a jiná divadélka (pro ml., 1948). — *Ostatní práce*: Společná vystoupení dívek nižších tříd na 4. středních školských hrách (1938). ■ SCĚNICKY. *Hry*: Junák, slunéčko jasné (pro ml., 1929); O draku z oblohy a zajíčkoví z měsíce (pro ml., 1934). — *Překlady*: P. Armont, M. Gerbidon: Dobrodružství paní Ireny (1930, s J. Borem, pseud. V. Režný); K. Götz: Hokus pokus (1930, pseud. M. Novák); F. Schwiefert: Markétka proti třem (1931, pseud. P. Suchý); M. Feldman: Zajíc (1933, pseud. P. Suchý); L. Fodor: Žena, která lže (1935, pseud. M. Nováková); G. Hauptmann: Růžena Berndová (1938) + Bobří kožich (1940, pseud. A. Heyduk). ■ USPOŘÁDALA: Básník volného myslitele. Volná myšlenka svým přátelům v předvečer Macharova padesátiletí (1914). ■

LITERATURA: -pa- (F. S. Procházka): ref. Bělozářky, Zvon 1914/15; ■ ref. Dítě: J. O. Novotný: Děti v literatuře, Cesta 1920/21; V. Novák, Nové Čechy 1920/21; K. Č. (Čapek), LidN 22. 11. 1921 ■; A. H. (Hartl): ref. Život člověka, Nové Čechy 1922/23; ■ ref. Finka doktorova, My a oni: E. Konrád, Cesta 1923/24; ALAP (A. Procházka), Moderní revue 1923/24, s. 272; W. (V. Vančura), NO 10. 5. 1924 → Řád nové tvorby (1972); no. (Ant. Veselý), PL 10. 5. 1924 ■; ■ ref. Pohár: AMP. (A. M. Piša), PL 23. 6. 1931; Ot. F. (Fischer), LidN 23. 6. 1931 ■; ■ ref. Služka: an. (H. Jelínek), Lumír 1932/33, s. 294; J. H. (Hilbert), Venkov 18. 2. 1933 ■; ■ ref. Případ Terezy Málkové: an. (H. Jelínek), Lumír 1934/35, s. 286; kd. (E. Konrád), NO 19. 2. 1935; AMP. (A. M. Piša), PL 19. 2. 1935 ■; ■ ref. Slečna Pusta: B (E. Bass), LidN 1. 2. 1941; os. (O. Srbová), Nár. práce 1. 2. 1941; A. M. Brousil, Venkov 1. 2. 1941 ■; J. K. (Kopecký): ref. Schody do nebe, LidN 5. 6. 1944.

dv

Karel Bubník
* 28. 10. 1847 Bedřč u Benešova u Prahy
† 6. 11. 1887 Královské Vinohrady (Praha-V.)

Prozaik, básník, dramatik i autor knih pro mládež; z jeho druhově i žánrově různorodé tvorby zaujmou umělecky nepřilíhš náročné, ale vtípně rozvíjené humoresky z vesnického a maloměstského prostředí.

Obecnou a hlavní školu i nižší gymnázium navštěvoval B. v Benešově, vyšší třídy na Novém Městě v Praze (mat. 1868). Pro nedostatek hmotných prostředků zanechal dalších studií a stal se učitelem na jednotřídce ve Struhařově u Benešova. 1871 složil učitelské zkoušky, získal definitivu a učil na dalších obecných školách: v Bolehošti u Opočna (od 1875), v Čelákovcích (od 1877) a nakonec na Vinohradech (od 1881).

K. B. se uplatnil především jako prozaik. Jeho salónní romány a novely z měšťáckých a aristokratických kruhů patří k dobovému typu umělecky pokleslé, sentimentální literatury, pohybuji se na hranici kýče. Zpravidla v ní dochází ke střetnutí zkažené nebo zločinné povahy, která rozsévá svými intrikami nebo rozmařilým životem zlo, s poctivými charaktery, jež jsou nuceny podstoupit nejrůznější životní útrapy, aby spravedlnost zvítězila a zlo bylo potrestáno (*V temnotách bludu, Dobřenský*). Prvky strojeného děje, motiv překonávání zla a pedagogicko-nápravný aspekt se objevují i v autorových prózách pro mládež (*Tónkovy přitohy, Rozdílnou drahou*), ale konflikty a zápletky jsou zde již reálnější, i když se i v těchto novelách uplatňují otřelé syzetové konvence. Z B. historických románů je nejvýznamnější posmrtně publikovaná práce *Pro lásku a víru* (Vesna 1888) z doby Václava IV.: vzrušený romaneskní děj se rozvíjí kolem lásky mladé křesťanské dívky a židovského chlapce, na jejímž pozadí se rýsují významné dobové konflikty mezi křesťany a židy i mezi králem a vysokou šlechtou. Pěvážně historický ráz má i B. veršovaná epika a dramatika, čerpající látku z období posledních Přemyslovců, jež se silným nacionálním aspektem líčí tehdejší pronikání cizího živlu do Čech. Ostatní B. dramatika (většinou veseloherní výstupy) těsně souvisí s literárně nejzajímavější složkou B. díla, s jeho humoreskami tištěnými v Palečku. V nich se autor oprostil od romantiky svých společenských i historických próz a soustředil se na vystižení podstatných povahových rysů venkovských nebo maloměstských hrdinů, jež je přivádějí do komických situací a stávají se zdrojem humoru. Jednoduchý příběh přitom autor rozvíjí s vtípem a smyslem pro gradaci (*Svoji k svěmu, Terno kmotra Brejly*).

Bubník

PŘÍSPĚVKY in: Album Slovanských listů (1875); sb. Blahé, zlaté mládí (1884); Budečská zahrada (od 1884); Merendy (od 1872); Naší mládeži (od 1875); Nový Paleček (od 1887); Obrazy života (od 1870); Paleček (od 1877); Praha (od 1868); Světozor (od 1872); Šotek (humor. příloha Obrazů života, 1872); — posmrtně: Veselé čtení (1888), Vesna (1888, Pro lásku a víru). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Démon věku (R 1875); Toníkovy příhody (P pro ml., 1881); V temnotách bludu (R 1884); Rozdílnou drahou (P pro ml., 1887). ■

LITERATURA: ■ ref. V temnotách bludu: E. Miřovský, Příloha ke Zlaté Praze 1884; Č., Lit. listy 1884 ■; V. Kryšpín in Obraz činnosti literární učitelstva československého za posledních sto let (1885); F. Pražský (Dlouhý): ref. Rozdílnou drahou, Lit. listy 1887; an.: Úmrtí, Lit. listy 1887; F. D. Zenkl in Spisovatelé kraje tábořského 1 (1902).

zp

Budečská zahrada

1869—1889

Poučně zábavný obrázkový časopis pro mládež.

Podtitul: Obrázkový časopis pro mládež. — *Redaktoři*: 1869/70 (roč. 1) F. Tesař; 1870—79 (roč. 2—10) J. L. Mašek; 1879—89 (roč. 11—20) M. Weinfurt a F. A. Zeman. — *Nakladatel*: 1869—74 (roč. 1—5) I. L. Kober, Praha, 1874—89 (roč. 6—20) J. Otto, Praha. *Majitel*: 1869—79 (roč. 1—9) Učitelská jednota Budeč; 1879—85 (roč. 10, č. 6—roč. 15) vychází „péčí Učitelské jednoty Budeč“; 1885—89 (roč. 16—20) J. Otto. — *Periodicita*: 1869—79 (roč. 1—10) měsíčník, od října do září 12 čísel; 1879—83 (roč. 11—14) čtrnáctideník ve dvou dílech, od října do března a od dubna do září po 12 číslech, přičemž 1883/84 (roč. 15) 2. díl vycházel od dubna až do konce roku a obsahoval 18 čísel; 1885—89 (roč. 16—20) ve dvou dílech po 12 číslech, ale od ledna do června a od července do prosince, přičemž 1. č. 1887 (roč. 18) vyšlo už 31. 12. 1886 a tato praxe se udržela až do konce. Zánik časopisu zdůvodnili nakladatel a redaktoři ve 12. č. 2. dílu 1889 existencí nových podobných podniků, které vyvolaly odliv odběratelů.

BZ vznikla na základě rozhodnutí Učitelské jednoty Budeč, která konstatovala potřebu časopisu, jenž by v rodinách pomáhal výchově

děti. V duchu tehdejší doby kladl si časopis trojí úkol: pěstovat v mládeži „víru a pobožnost“, „mravy a ctnost“ a konečně „jazyka a všelijakých lidských umění povědomost“. Těmto cílům odpovídal i program, podle něhož vedle beletrie (verše, bajky, „povídky mravného a poučného obsahu“) měla BZ přinášet i „obrazy z dějin člověčenstva“, životopisy slavných mužů, poučení o přírodě, zvláště o fyzice a chemii, o hospodářství a průmyslu. Zábavná část měla být zastoupena písněmi, různými hrami, hádankami, rébusy, kreslenými hlavolamy apod.

Vytčený program se skutečně odrazil v celkovém rozvržení časopisu, který díky širokému okruhu přispěvatelů svou všestranností a poučností po léta úspěšně plnil výchovnou funkci a patřil k předním časopisům pro mládež. Až na nepatrné změny, jež přinášel čas (bohatě se např. rozrostly cestopisné příspěvky), si BZ uchovávala své původní účelné rozčlenění, a to bez ohledu na změny redaktorů, nakladatelů i majitelů. Postupně v ní však přibývaly beletristické příspěvky, jež také prodělaly dosti výrazný vývoj od číre pedagogicky a nábožensky zaměřených sentimentálních povídek a veršů k moderněji orientované, umělecky hodnotnější literatuře pro děti. Proměny však probíhaly nenásilně (někdy i v díle jednoho autora); obdobně se měnil i základní kádr přispěvatelů. V básnické tvorbě k nim patřili: J. Baštecký, L. Benýšek, B. Čermák, A. Černý, G. Dörfel, F. Doucha, B. Dudek, J. Dürich, I. Geisslová, L. Grossmannová-Brodská, F. Holý, F. Hyšman, R. Jesenská, J. Ježek, F. Kletečka, B. Klimšová, A. Kosina, Š. Kostelecký, S. A. Košťál, J. Kozel, J. Kožíšek, E. Krásnohorská, F. Krček, C. Kredba, H. V. Krch, J. Krejčí, K. V. Kuttan, K. Matějka, T. Mellanová, J. Milota, E. Musil Daňkovský, J. Nečas, J. J. Pecivál, B. Peška, V. Pok Poděbradský, F. Polášek, A. Potěhnik, K. V. Rais, K. Rank, A. Rubín, J. V. Sládek, J. Soukal, K. Steinich, L. Strahl, P. Škampová (též jako P. Maternová), A. B. Šťastný, F. S. Štěpánek, L. Tesařová, T. Tisý (= T. Fabián), V. V. Trnohranský, J. Vítek, A. Volný, F. M. Vrána, J. Vrchlický, J. Zaříčanský, F. L. Zelinka a F. A. Zeman. S prozaickými příspěvky se pak mj. vystřídali: F. Andrlé, F. Andrlík, Š. Bačkora, J. V. Bayer, L. Benýšek, B. Čermák, K. Čermák, A. Černý, L. Fiala, E. Fritrová, I. Geisslová, F. Herites, F. Horáček, J. K. Hraše, F. Hrnčíř, S. Kamenický, B.

Klimšová, F. V. Kodým, J. Kořenský, E. Krásnohorská, V. Kredba, J. Krejčí, K. V. Kuttan, G. J. Lašek, J. Lebeda, V. Lužická, J. L. Mašek, F. J. Mašín, T. Mellanová, J. Milota, A. Mojžíš, B. Peška, V. Petřú, S. Podlipská, J. Poklop, K. V. Rais, J. B. Rebec, A. Rubín, A. Řeháková, V. Řezníček, J. Samota, J. Soukal, K. Steinich, L. Strahl, A. B. Šťastný, L. Tesařová, T. Tisý (= T. Fabián), Č. Tonder, J. Tykač, L. Unger, M. Václavek, J. Vítek, K. Vognar, F. M. Vrána, B. Zátišská, F. A. Zeman (též pod pseud. J. Květnický).

LITERATURA: F. Pražský (Dlouhý): B.z., Lit. listy 1883 a 1885; E. Miřiovský: B. z., Zlatá Praha 1885 (příloha).

zp

Václav Budovec z Budova

* 28. 8. 1551 *Janovičky* (Červené Janovice) u Kutné Hory
† 21. 6. 1621 *Praha*

Český stavovský politik, jeden z předních šlechtických představitelů jednoty bratrské; autor náboženských a politicko-historických spisů.

Původem z východočeské větve staré vladycké rodiny, byl vychován v bratrské víře. 1569–71 studoval na univerzitě ve Wittenbergu a za vzděláním cestoval po Německu, navštívil Dánsko, Nizozemí, Francii, Švýcarsko a Itálii. Během cest navazoval styky s učenými představiteli evropských evangelíků, zvl. s kalvínskými teology, s nimiž si později také dopisoval. 1577 se stal členem císařského poselstva k sultánovu cařihradskému dvoru a téměř pět let pobyl v tureckém prostředí, jehož zvyky, především náboženské, se snažil poznat. Po návratu byl 1581 jmenován radou nad apelačními a nabýval i váhy v politickém životě, zvl. po svém vystoupení na sněmu ve prospěch jednoty bratrské (1603). Byl 1607 povýšen do panského stavu, 1608–09 si získal hlavní zásluhu o vydání Rudolfova Majestátu na svou náboženskou vyznání a s dalšími dvě-

ma bratrskými předáky — Petrem Vokem z Rožmberka a Karlem st. ze Žerotína — zaujal čelné místo ve stavovské politice. 1618–20 se přes pokročilý věk činně podílel na povstání českých stavů, stal se členem direktoria a po přijetí Fridricha Falckého za krále byl 1620 jmenován prezidentem nad apelačními. Po porážce povstání byl popraven na Staroměstském náměstí.

Výchova, vzdělání, styky a nepochybně i osobní sklony vedly B. od mládí k zájmu o náboženské otázky. Domácí politická situace, zvláště potřeba obrany evangelického vyznání proti sílící útočnosti katolické strany, přivedly proto B. k veřejné činnosti v oblasti církevní politiky. Výrazem toho jsou jeho náboženské spisy, mezi nimi i hlavní dílo *Antialkoran* (dokončené 1593, později přepracované a vytištěné 1614) — polemika s islámem, spojená se snahou přispět k snášenlivosti a součinnosti hlavních křesťanských církví v boji proti Turkům, stejně jako netištěný pamětní spis *Akta a příběhové*, autentické a zevrubně vypsání událostí kolem vzniku Rudolfova Majestátu. Přímým svědectvím o intenzitě B. náboženského zájmu i o jeho církevněpolitických názorech je jeho korespondence se zahraničními teologickými a politickými reprezentanty soudobého protestantismu, mj. s předním kalvínským teologem T. Bezou.

RUKOPISNĚ: Kroniky duchovní... na čtyry díly rozdělené; Akta a příběhové, kteří se dáli od třetího stavův král českého... pod obojí přijímajících od 1608 do... 1610; Křať duchovní. ■ KNIŽNĚ: *Anti-Alkoran*... (1614); *Martini Lutheri... Antisocinus* (Amberg 1614); *Circulum horologii lunaris et solaris, hic est... synopsis historica, typica et mystica... repraesentans... seriem... ecclesiae et mundi mutationum... praeteritarum, praesentium et securarum usque ad mundi consummationem...* (Hanau 1616); *Gnomon apologeticus Circuli horologii...* (Hanau 1618). ■ KORESPONDENCE: V. B. z B. korespondence z let 1579–1619 (1908, ed. J. Glücklich); *Nová korespondence V. B. z B. z let 1580–1616* (1912, ed. J. Glücklich). ■ BIBLIOGRAFIE: *Knihopis č. 1360*; *Rukověť human. básnictví 1* (1966). ■ LITERATURA: J. Glücklich: *Prameny a vznik B. Antialkoranu*, Sb. prací historických k 60. nar. J. Golla (1906) + V. B. z B. předmluva k prvnímu zpracování jeho *Antialkoranu* z r. 1593, *Program gymnázia v Žitné ul. v Praze* (1906) + *O historických dílech V. B. z B. z let 1608–1610 a jejich poměru k Slavatovi, Skálovi a k neznámému dosud diariu luterána Karla Zikmundova* (1911) + V. B.

Budovec z Budova

Martini Lutheri Antisocinus, ČČH 1913; J. V. Šimák in Dějinné paměti okresu Mnichovohradištského 1 (Mnich. Hradiště 1917); F. M. Bartoš: Nové spisy B., LF 1959; N. Rejchrtová: Eschatologické myšlení V. B. z B., Křesťanská revue 1973; B. Ryba: V. B. z B. ve stínu Tycho de Braha. K B. pobytu mezi Turky v Cařihradě r. 1578, sb. Strahovská knihovna 9, 1974.

ep

Karla Bufková-Wanklová

* 7. 2. 1855 *Blansko*
† 29. 11. 1941 *Praha*

Spisovatelka, autorka vlastivědné beletrie, též pro děti; sběratelka lidových tradic a pověstí, národopisná pracovníce.

Pocházela z rodiny archeologa a veřejného pracovníka J. Wankla. Základní školu navštěvovala v rodišti, Vyšší dívčí školu v Praze, kde byla rovněž začátkou hudební školy B. Smetany. 1872 se provdala za lékaře a kulturního pracovníka V. Absolona a přestěhovala se do Boskovic. Když po 10 letech ovdověla, vrátila se (1883) s dcerou Olgou A. (později provd. Stránskou, pracovnící ženského hnutí) a synem Karlem A. (pozdějším archeologem a objevitelem jeskyň v Moravském krasu) k rodičům, kteří se přestěhovali do Olomouce. Zde se aktivně zapojila se svými sestrami do činnosti Vlasteneckého spolku muzejního, soustřeďujícího moravské etnografické a folkloristické snahy. V polovině 80. let se podruhé provdala za E. Bufku a natrvalo se usadila v Praze, kde pokračovala v národopisné práci, účastnila se ženského emancipačního hnutí a podílela se na přípravě Národopisné výstavy (1895). 1902 podnikla kratší cestu na Balkán a do Turecka. Časopisecky publikovala drobné beletristické práce a především příspěvky o lidových zvycích a obyčejích. Svě práce převážně podepisovala kombinací rodného a manželova příjmení, nejčastěji K. Bufková-Wanklová, sporadicky též K. B.-Wanklová-Absolonová.

Těžištěm tvorby B.-W. zůstaly dva soubory lidových moravských pohádek a pověstí, které literárně ztvárnila a upravila pro dětské čtenáře. Autorčina literární adaptace odráží dobový náhled na lidovou ústní slovesnost, v němž se prolínají fantazijní fabulované prvky se stylizovanými motivy osudovosti a vyhoceného etického principu odplaty. Námětově jsou tyto práce vázány na lokality Moravského krasu, jimiž se archeologicky zabývali autorčin otec a syn. Ve své dramatické tvorbě čerpal B.-W. z prostředí moravského venkova (*Tulák*) a z koloritu hanáckých nářečí (*Me sme vehrále!*).

PŘÍSPĚVKY in: Časopis Vlasten. spolku muzejního v Olomouci (od 1892); Čtení besední (od 1901); Lovecký obzor; Mírová čítanka (1914 a 1920); Nár. listy (od 1902); Niva (od 1922); Nový lid; Osvěta (od 1913); Paleček (od 1894); Právo lidu (1934); Rudé květy (od 1909); Ženská revue; Ženské listy (od 1898); Ženský svět. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Z Ječmínkovy říše. Moravské povídky a pověsti (pro ml., b. d., 1897); Moravské pověsti a pohádky... (1920); *Me sme vehrále! aneb Nepopostím!* (D 1925); *Odpadlík* (P 1925); *Tulák* (D 1925). — *Ostatní práce*: Chrám Spasitelův v Cařihradě (b. d., 1903). ■

LITERATURA: ■ ref. Z Ječmínkovy říše: m. (J. Wurm), Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1898, s. 70; Č. Zíbrt: Literatura kulturně-historická a etnografická, ČL 1899; Petrus, Čes. osvěta 1931, s. 197 ■; J. Folprecht: ref. Moravské pověsti a pohádky..., Čes. revue 1919/20, s. 497; Č. Zíbrt: Pracovnice v moravském národopisu v době Národopisné výstavy roku 1895, ČL 1930; vl.: K. B. zemřela, LidN 2. 12. 1941; V. Bednářová: Wanklovy dcery, Vlastivědná ročenka okr. archívu Blansko 1972.

mn, pš

František Josef Buchal Neustupovský

* 20. 3. 1884 *Olšovec* u Hranic na Moravě
† 13. 7. 1964 *Praha*

Prozaik, autor drobných próz s přírodní, lesnickou a mysliveckou tematikou; též odborný spisovatel.

Vl. jm. F. J. B. Pocházel z rodiny lesníka, vystudoval reálku a lesnickou akademii. 1907 se stal

lesním správcem a později lesmistrem na velkostatku v Neustupově u Votic. Pracoval ve sdruženích lesních zaměstnanců a organizoval množství odborných přednášek a porad. 1917–32 působil jako lesní inženýr nejprve v Bukovině, po 1918 v Rumunsku, kde jako dobrovolník vstoupil do rumunské armády a později organizoval krajanský život. Po návratu do Československa působil jako odborný lesnický a myslivecký spisovatel. Byl dopisovatelem různých novin amerických Čechů.

B. je autorem několika drobných knížek, shrnujících povídky a črty z lesů a lesnického prostředí. Využíval v nich svých odborných znalostí lesní zvěře a rostlinstva a také svých zkušeností s lesními dělníky. Jeho prózy jsou vesměs čtenářsky nenáročné; B. v nich neskrýval citové zaujetí ke všemu, co je v lese živé, ani nešetřil temnými barvami v drobnokresbách lidských osudů.

PSEUDONYM: Neustupovský. ■ PŘÍSPĚVKY in: Blaník (Benešov); Svornost (Chicago, do 1913); mimo odborné časopisy. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Črty z Táborska a jiné (PP, 2 sv., b. d., 1912); Črty (PP 1914); Z tajů lesa (PP 1915, rozšíř. vyd. 1932); Příběhy z Bukoviny a Besarábie (PP 1933); Ze srdce lesů a hor (PP 1934); Kamizolka zelená (PP 1934); Ze starých mysliven a Obrázky z přírody (PP 1934); Obrázky z přírody (1935); Les a lidé (PP 1936, souborné vydání dosavadních próz). — *Ostatní práce*: Veřejný zájem a českému rybníkářství nebezpečí hroící ondatrou (1912); Význam krasy pižmové v jihočeském rybníkaření a rakařství (1914); Stručný nástin myslivosti se základy honebního práva (1933); Naše myslivost (1934). ■

LITERATURA: ■ ref. Z tajů lesa: F. Sekanina, Nár. politika 25. 7. 1915; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 1914/15 ■; VZ. (V. Zelinka): ref. Ze srdce lesů a hor, Zvon 1933/34.

v/

Adolf Vojtěch Bukovský

* 9. 8. 1889 *Martinice* (Studeneč-M.) u Jilemnice

† 12. 3. 1953 *Hrádek nad Nisou*

Dramatik, hlasatel revolučních ideálů dělnictva, organizátor dělnického a hootnického divadelnictví.

Pocházel z rodiny tkalce a cihlářského dělníka. 1903 začal pracovat jako dělník v tkalcovně v Martinicích. Při práci vystudoval dvouletou tkalcovskou školu v Jilemnici a stal se expedientem, pro neshody s vedením podniku (byl též jedním z organizátorů úspěšné stávky) byl však propuštěn. Od 1909 byl zaměstnán v textilce v Trutnově, kde začal kulturně a politicky pracovat v organizaci mládeže nár. soc. strany. Po omezení výroby se 1912 vrátil domů a tkalcoval, 1913 nastoupil jako ošetřovatel duševně chorých v ústavu v Kosmonosích. Jako člen Socialistického sjednocení přešel 1925 do KSČ, kde působil později i ve vyšších stranických orgánech, a organizoval dělnické ochotnické divadlo na Mladoboleslavsku. Hned po okupaci ČSR fašistickým Německem byl zatčen a krátce vězněn. 1940 byl pro ilegální činnost zatčen znovu a v Drážďanech odsouzen k čtyřletému vězení, z něhož se 1944 vrátil s podlomeným zdravím. Znovu se zapojil do ilegálního hnutí a organizoval zakládání národních výborů (Kosmonosy, Bakov n. Jiz.). Po osvobození působil v Praze v nakladatelství Svoboda, pak se přestěhoval do Hrádku n. Nisou, kde pracoval jako tajemník KSČ.

Ze svých početných literárních prací publikoval B. jen zlomek. Jako nejvýraznější se jeví autorovy divadelní hry, otiskované ve sbírce Revoluční divadlo, kterou B. sám vydával. Drama, v němž pracoval s prvky symbolického divadla, chápal B. jako pokračování revolučního boje dělnické třídy. Jakkoli se ve svých hrách dotýkal některých etických problémů — přerodu lidí po vyvážnutí ze závalu v dolech (*Doly*), zrady na revoluci a jejího odčinění (*Maják na širém oceánu*), snahy vymanit se z pout buržoazní morálky (*Široká cesta*) —, hlavním záměrem všech jeho dramatických prací bylo posílení revoluční aktivity proletariátu; nejnápadněji vystupuje tato motivace ve hře napsané k 10. výročí VŘSR (*Majestát lidstva*). Některé inscenace her B. byly policií zakazovány a mohly být hrány až po interpelaci komunistických poslanců. Stejně posláni měly i B. fejetony, vyslovující rázně dělnické stanovisko k dobovým událostem a otázkám (*Pošklebek dělníka*).

ŠIFRY: Ave, AVE. ■ PŘÍSPĚVKY in: Lid. proudy (Náchod); Rudé právo (fejetony, 2. 2. 1930 úryvek z románu Dědictví Pavly Goldbergové, s tit. Glóbus). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Doly (D 1926); Majestát

lidstva (D 1927); Maják na širém oceánu (D 1927); Široká cesta (D 1928); Pošklebek dělníka (FF 1928, pseud. Ave); Hloupý Ivan (D 1935). ■ SCÉNICKY: Hořící Čína (1930). ■ REDIGOVAL A VYDÁVAL *knižnici* Revoluční divadlo (5 sv.: sv. 1–4 Kosmonosy 1926–28, sv. 5 Praha 1935). ■

LITERATURA: ■ ref. Hořící Čína: Zn. (F. Němec), Rudý večerník 15. 11. 1930; V. Šrámek, RP 11. 3. 1959 ■; V. Říha: A. V. B., Program městského divadla v Boleslavi 1959 (ke hře Hořící Čína).

dh

František Bulánek-Dlouhán

* 21. 3. 1906 Praha

† 4. 9. 1979 Praha

Prozaik pro dospělé i pro mládež, básník, fejetonista, literární historik zabývající se zejména dětskou literaturou, též autor a překladatel zemědělských příruček z němčiny a ruštiny.

Vl. jménem F. B., podepisoval se Bulánek-Dlouhán, Dlouhán-Bulánek, František D. (Dl.) Bulánek. Studoval na reál. gymnáziu v Praze-Libni (mat. 1925) a na filoz. fakultě UK (1925–29, obor čeština–němčina; doktorát 1932 prací *Romaneta a dramata Jakuba Arbesa*). Nějakou dobu studoval též ve Vídni a v Tarbes. 1929–33 působil jako středoškolský profesor v Praze a v Prešově, 1933–45 jako redaktor Pražského ilustrovaného zpravodaje. 1945–59 byl vedoucím redaktorem Státního zemědělského nakladatelství (zprvu Brázda), od 1960 až do penzionování (1966) zástupcem ředitele Výzkumného ústavu včelařského v Dole u Libčic n. Vltavou (1953 složil odbornou zkoušku drůbežnického zootechnika, 1961 odbornou zkoušku včelařskou).

V B. rané próze převažují momenty tu zábavné, tu didaktické. Významnější jsou jeho pozdější biografické romány (*Mladé lásky* o J. V. Sládkovi, *Čtvrté polní tažení* o J. Jeníkovi z Bratřic, *Léta plná lásky* o J. Arbesovi). V historii literatury pro mládež navázal zpočátku na Sukovu kompilační metodu (*Dětská literatura ve 20. století*, *Úvod do literatury pro mládež*); v těchto knihách se pokusil jako první

u nás i o nástin kontaktů našeho písemnictví pro mládež s analogickým evropským kontextem. K analytickyjším a kritičtějším postojům dospěl v 40. letech — v období renesance teoretického myšlení o literatuře pro mládež. Vychází ze souvislosti soudobé tvorby s tvorbou dřívější, vymezil statické i proměnlivé hodnoty literatury pro mládež (*„Novost“ v písemnictví pro mládež*), cenná jsou jeho zjištění o obrozenské literatuře (*Osvícenství a romantismus v písemnictví pro mládež*). K syntéze dospěl v práci *Nové proudy v písemnictví pro mládež*.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Franta (František) Dlouhán (do 1945); D, fd., fbd, fdb, -hán. ■ PŘÍSPĚVKY in: Akademie; Beseda naší rodiny; Čes. literatura; Čes. slovo; Českosl. republika; Čin; Čteme; Dětská zahrádka (od 1932); Květy; Lid. demokracie (1975 Léta plná lásky. Pásmo o mládí J. Arbesa); Lit. noviny; Lit. rozhledy; Masarykův lid; Mladý hlasatel; Nár. osvobození (od 1925); Nár. politika; Naše kniha; Naše vlast; Nová svoboda; Nový život; Práce; Právo lidu (od 1925); Pražský ilustrovaný zpravodaj; Rozhledy po literatuře; Rudé právo; Slovesná věda; Spirála; Studentský časopis (od 1922); Svět práce; Svět v obrazech; Svob. noviny; Svob. slovo; Úhor; Země; Zemědělské noviny; Zlatý máj; Zvon; mimo to příspěvky v řadě odb. časopisů zemědělských. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Půlnoční slunce (BB 1926); Dousi (PP 1926); Svár vody s vínem (BB 1927); Štěstí mezi námi (P 1929); Jakub Arbes, přechodný zjev české prózy (1930); Ztracený pramen (BB 1932); Osudem štvání (R 1933); Lásky dávného jara (PP 1934); Na bludných cestách (R 1935); Vojtěch Rakous (1935); Pramen života (R b. d., 1936); F. S. Procházka v literatuře pro mládež (1936); Úvod do literatury pro mládež (1937); Rodiče a četba mládeže (1937); Lékařovo manželství (R b. d., 1938); Přínos E. Štorcha literatuře pro mládež (1938); Byl to hraničář (R 1939); Novému štěstí vstříc (R 1939); Dětská literatura ve 20. století (1939); Věrný čtyřlístek (P pro ml., 1940); Zaprodaná (R 1940); Zdroj aktivity v díle J. Arbesa (1940); Mánin Baryk (P pro ml., 1941); Paní tchyně (R 1941); „Novost“ v písemnictví pro mládež (1941); Hnízdo pod nebesy (R pro ml., 1942); Věrna národu (R 1942); Zkažené děvče (R 1942); Malá modistka (P pro ml., 1943); Osvícenství a romantismus v písemnictví pro mládež (1943); Silná dvojka (P pro ml., 1944); Pepku, musíš vpřed! (P pro ml., 1945); Sládkovo místo v poezii pro mládež (1945); Slunečný vrch (P pro ml., 1946); Muž v revoluci (D 1946, i. prem.); Sv. Čech. Včera — dnes — zítra (1946); Vanda (R pro ml., 1947); Nové proudy v písemnictví pro mládež (1948); Spisovatel, novinář a člověk Jan Morávek (1948); Výchova mládeže uměním (1949); Včely

a čmeláci — med a semena (P pro ml., 1962); Mladé lásky. Z mládí J. V. Sládka (P 1966); Čtvrté polní tažení (P 1970); — posmrtně: Žena jako meč (R 1981). — *Ostatní práce*: Odchov kuřat s nejmenším procentem uhynutí (1956); Opylováním včelami k lepším výnosům semenářských plodin (1964) aj. ■ **SCĚNICKY**. *Hry*: Dřevorubec a medvěd (pro ml., 1953); Malovaný lis (1955). ■ **REDIGOVAL časopisy**: Beseda naší rodiny (1945—49), Český život (1947—48, s K. Bednářem), Chovatel (1949—53), Drůbežnictví (1953—57), Rolnické hlasy (1957—58), Hospodář JZD (1959). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: sb. U našeho krbu (1935); sb. Spisovatelé o knihách (1938); V. Hálek: Sedm pohádek z naší vesnice (výbor, 1944); Národní kalendář na rok 1948 (1947, s J. Morávkem a J. Škodou); Ročenka — magazín Besedy naší rodiny (1947); sb. K. perspektivám dalšího z hospodárnění včelařského podnikání (1970, s V. Veselým); Výběrová bibliografie pracovníků Výzkumného ústavu včelařského ČAZ v Dole u Libčic za léta 1922—1972 (1973). ■

LITERATURA: J. Staněk: ref. Dousí, LidN 26. 5. 1926; B. Jedlička: ref. Štěstí mezi námi, LidN 4. 5. 1929; ■ ref. Jakub Arbes, přechodný zjev české prózy: A. N. (Novák), LidN 12. 6. 1930; A. G. (Grund), Rozpravy Aventina 1930/31 ■; ■ ref. Ztracený pramen: V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 1931/32, s. 283; Nk. (B. Novák), Rozpravy Aventina 1931/32 ■; p. (A. M. Piša): ref. Vojtěch Rakous, PL 10. 8. 1935; ■ ref. Úvod do literatury pro mládež: -cer (K. Plecer), NO 17. 3. 1937; K. P. (Polák), PL 15. 6. 1937; jkc (J. Kunc), Rozhledy 1937, s. 71 ■; Or. (J. Orten): ref. Byl to hraničář, Čtème 1938/39; kp. (K. Polák): ref. Zdroj aktivity v díle J. Arbesa, Nár. práce 12. 6. 1940; R. Schams: ref. „Novost“ v písemnictví pro mládež, Střední škola 1941/42; ■ ref. Věrna národu: Bs (B. Slavík), LidN 18. 11. 1942; Kp. (K. Polák), Nár. práce 24. 2. 1943 ■; ■ ref. Osvícenství a romantismus v písemnictví pro mládež: V. T. M. (Miškovská), Naše doba 1943/44; kp. (K. Polák), Nár. práce 9. 2. 1944 ■; kp. (K. Polák): ref. Silná dvojka, Nár. práce 8. 3. 1945; L. N. Zvěřina: ref. Sládkovo místo v poezii pro mládež, Masarykův lid 1945/46; K. Polák: ref. Nové proudy v písemnictví pro mládež, Štěpnice 1948/49; J. Voráček in Koncepce literatury pro mládež v teorii a kritice 1939—1945, Zlatý máj 1967; ■ ref. Mladé lásky: J. Polák, Impuls 1967; O. Sirovátka, Zlatý máj 1967 ■; ■ k sedmdesátinám: P. Slunečko, Čs. loutkář 1976; an., Lid. demokracie 23. 3. 1976 ■.

ah

Antonín Bulant

* 24. 10. 1862 *Křesín* u Libochovic

† 3. 7. 1926 *Praha*

Katolický básník a publicista 90. let 19. století, spisovatel konzervativního a protisocialistického zaměření; jeho verše vyznačuje rétorická didaktika.

Vystudoval gymnázium a arcibiskupský seminář v Praze (vysvěcen na kněze 1887). Působil postupně jako kooperátor na faře u Sv. Kiliána v Davli (1887—88), jako kaplan v Kozlově u Karlových Varů (1888—89), jako kooperátor v Ondřejově u Kostelce nad Černými lesy (1889—90) a znovu u Sv. Kiliána (1890—92), jako katecheta na dívčí měšťanské škole v Rakovníku (1892—1910) a od 1910 v Praze-Holešovicích na škole U studánky.

Verše, které psal od dob středoškolských studií, chápal jako výsledek božího vnuknutí a jako nástroj agitace pro náboženské pojetí světa a života. Obracel se proti zlům své doby, jež viděl ve všeobecném „hmotařství“, v otročení „zlatu“ a v „hrdý pýše“ člověka, který ztratil náboženský ideál; otevřeně nepřátelský byl B. vztah k soudobému dělnickému hnutí. Verše B. jediné básnické sbírky *Písně a legendy* vyznívají jako polemika s Čechovými *Písněmi* otroka, vydanými předcházejícího roku. Proti-husitskou tendencí se vyznačuje B. pokus o archeologickou studii *Klášter na Ostrově*. Odmítavé přijetí *Písní a legend* kritikou Katolické moderny odvrátilo autora od další literární práce.

PSEUDONYM: Ant. Křesínský (Světozor). ■ **PŘÍSPĚVKY** in: Čech; Světozor (od 1880); *Vlast*. ■ **KNÍŽNĚ**. *Beletrie*: *Písně a legendy* (BB 1896). — *Ostatní práce*: *Klášter na Ostrově* a kostel u Sv. Kiliána (1892). ■

LITERATURA: S. Bouška: *Nová poezie česká, Nový život* 1896, s. 111; ■ nekrology: P (A. Podlaha), *Čas. katol. duchovenstva* 1926; *Vlast* 1925/26, s. 540; Strej. K., *Čech* 10. 7. 1926 ■; Čvančar: B. a Machar, *Čech* 11. 7. 1926.

mb

Josef Mauritius Bulín

* 16. 9. 1744 *Hradisko* u Olomouce (Olomouc)
† 1785

Dramatik, autor textů tzv. hanáckých operet.

Kněz premonstrátského řádu. Primici měl 8. 1. 1769, 1771 byl na Svatém Kopečku. Z 1774 je o něm zpráva, že byl bakalářem teologie v Bohuňovicích. 1783–84 byl převorem na Svatém Kopečku.

Asi 1783–84 napsal dvě tzv. hanácké (lidové) operety (singšpíly) *Jora a Manda* a *Marena a Kedrota*. Hudbu k oběma složil hněvotínský kantor J. Pekárek (1758–1820). První opereta se posmívá muži toužícímu se oženit, druhá je satirou na vdavekchtivé dívky, které z nouze dělají ctnost a velebí stav panenský. Hry jsou psány hanáckým dialektem z olomouckého okolí (nepřesným), text prozrazuje styk s lidovou písní i s lidovou drastickou komikou. Z operety *Jora a Manda*, provozované ještě v 2. pol. 19. stol., zlidověla píseň *Přeneste mě včel vojansky mondore*.

KNÍŽNĚ. *Beletrie* (posmrtně): T. Fryčaj: *Múza moravská 1* (1813, otisk textů dvou B. operet); *Jora a Manda* (1911, vyd. E. Axman s úvodem a klavírním doprovodem); J. Vyhliďal: *Přenesnadné ženění a vdávání*, in *Když světová válka zuřila* (1939, přetisk textů dvou B. operet s opraveným zněním hanáckého dialektu).■

LITERATURA: Ch. d'Elvert in *Geschichte der Musik in Mähren und Oesterr. Schlesien* (1873); E. Axman: *Moravské „opery“ ve století 18.*, *Časopis Mor. zem. muzea* 1912; B. Václavek in *Pisemnictví a lidová tradice* (1938); J. Vaca: *Hanácké operety a Svatý Kopeček*, *Mojmírova říše* 1940; K. Palas: *Hanácké „lidové zpěvohry“ z 18. století*, in *K problematice krajové pololidové literatury 18. století* (1964).

mo

Karel Bulla

* asi počátek 2. poloviny 18. století *Praha*

Překladatel dramát z doby počátků novočeského divadla.

Životopisné údaje neznámy. Bratr herce a divadelního ředitele Františka Jindřicha B. (nar. 1754 v Praze, tam působil jako divadelní ředitel 1784, v únoru až březnu 1785 odešel z Prahy). Z jeho podnětu přeložil pro představení ve Stavovském divadle do češtiny hru G. Stephanie *Odběhlec z lásky synovské*. S premiérou (20. 1. 1785) tohoto díla, které výrazně tlumočí josefinskou ideologii, se obvykle spojuje počátek novočeského divadla v Praze. Drama svým nákladem vydali a korekturu obstarali bratři Thámové. Předmluva knižního vydání, obsahující základní obrysy dobových estetických názorů o poezii (včetně dramatické), pojednává též o působení dramatické tvorby na tříbení jazyka a o významu českých her ve Stavovském divadle. V. Thám uvádí v soupise z prosince 1787 B. (bez křestního jména) i jako překladatele Goldoniho komedie *Služebník lhář*.

ŠIFRA: B**. ■ **KNÍŽNĚ.** — *Překlad:* G. Stephanie ml.: *Odběhlec z lásky synovské* (1785, i prem.).■

LITERATURA: an. (V. Thám?): ref. *Odběhlec z lásky synovské*, *Das Pragerblättchen* 1785, s. 145; F. Bařha: *Dva dokumenty k historii počátků českého divadla v Praze*, *Divadlo* 1958; M. Kačer in *Václav Thám* (1965).

mo

Buoh všemohúcí

1. polovina 14. století

Česká lidová duchovní píseň.

Skladba patří k nejstarším českým duchovním písním, které byly určeny k lidovému zpěvu. S písněmi *Hospodine, pomiluj ny*, *Svatý Václave a Jesu Kriste, šchedrý kněže* tvoří skupinu hymnografických útvarů, jejichž refrénové kyrieleison svědčí o tom, že vznikaly ještě pod vlivem zvyklostí staršího, románského středověku.

První (nenotovaný) záznam BV se dochoval ve sborníku *Modlitby* (jeho vznik bývá spojován s Milíčovou činností) z 80. let 14. stol. Pí-

seň je zde zapsána jako skladba o 10 strofách, většina z nich jsou však přídávky volně připojované k původnímu základu, jež reprezentují první 3 strofy spjaté velikonoční tematikou. Pozdější záznamy dokládají, že se skladba BV i dále rozrůstala a nabývala tak podoby písně obecně prosebné; mimoto se její část (odpovídající 5.—10. strofě nejstaršího záznamu) oddělila od základu jako samostatný písňový útvar. Píseň BV se stala i součástí velikonočních her a před koncem 14. stol. dosáhla vrcholu obliby u lidu. Vžila se do té míry, že byla 1408 spolu s dalšími třemi písněmi výslovně vyňata ze zákazu lidového chrámového zpěvu. Nepozbyla vážnosti ani v husitské době, kdy se objevuje (poprvé s notací) v Jistebnickém kancionále. V 15. stol. byla zpracována též latinsky a polsky. Nechybí ani v pozdějších zpěvnících rukopisných i tištěných, nekatolických i katolických a udržela se v nich s úpravami až do nové doby.

EDICE: in Výbor z literatury české 1 (1854); in Z. Nejedlý: Počátky husitského zpěvu (1907, nově Dějiny husit. zpěvu 2, 1954); in Staročeská lyrika (1940, ed. J. Vilikovský); in Nejstarší česká duchovní lyrika (1949, ed. A. Škarka); in Husitské písně (1952, ed. J. Daňhelka); in Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957). ■

LITERATURA: viz EDICE.

Simonetta Buonaccini

* 21. 3. 1893 *Pelhřimov*

† 30. 5. 1935 *Praha*

Básnířka spontánního lyrického naturelu, tvořící senzitivní lyriku intimního a přírodního obsahu.

Roz. Ludmila Šebestová (podepisovala se též Lily Šebestová), poprvé provdaná Dobiášová, podruhé Bučanová, pocházela z rodiny středoškolského profesora, klasického filologa Augustina Šebesty (1860—1908). Její matka (1861—1944), pišící pod jm. Anna Ledecká, byla přítelkyní E. Krásnohorské a nadšenou pro-

pagátorkou ženského emancipačního hnutí. Měšťanskou školu vychodila B. v rodišti, dále se vzdělávala soukromě. Cestovala po Rakousku, Švýcarsku, zejména však po Středomoří: Francii, Tunisu (1924) a hlavně Itálii, odkud odvozovala i svůj, zřejmě fiktivní, rodokmen. Navázala přátelství s F. Halasem a 1934 s F. X. Šaldou, s nímž se stýkala a dopisovala si až do své předčasné smrti.

Pro S. B. bylo příznačné, že s neobyčejnou improvizací lehkostí proměňovala kdejaký podnět v lyrickou hodnotu. Vytvářela si tak svůj poetický svět, jehož součástí byla i zvláštní autostylizace, pramenící z básnířčina splynutí s italským jihem, jeho kulturou a přírodou. Radostný vitalismus citově a smyslově exaltované lyriky byl však stále více rozrušován tragickým životním pocitem a předtuchou smrti (již v kn. *Odi et amo*), jež se autorčíným osudem záhy naplnila.

PSEUDONYM: L. Atsebešová. ■ PŘÍSPĚVKY in: Acta (1923—24); Cesta (1925—30); Listy (od 1934); Lumír (od 1921); Most (1923); Noviny mládeže (od 1905); Pramen (1923—24); Topičův sborník (1922—23); Zlatá Praha (1922); Ženské listy (1907—11); Ženský svět (od 1923); — posmrtně: Lid. noviny; Magazín DP; Panoráma; Rozhledy. ■ KNIŽNĚ. *Belletrie*: Lampa v okně (BB 1928, pseud. L. Atsebešová); *Odi et amo* (BB 1934); — posmrtně: *Sirénin ocas* (BB 1937, usp. F. X. Šalda); *Můj prsten leží pod mořem* (BB 1942, usp. J. Bučan); *Browning a růže* (BB 1946, usp. J. Nečas). ■ KORESPONDENCE: in F. X. Šalda: *Dopisy Simonettě B.* (z 1934—35, též koncepty 13 dopisů S. B. F. X. Šaldovi, ed. M. Křížková, 1967). ■

LITERATURA: S. B. Malá regionální bibliografie (Čes. Budějovice 1971). ■ Kp. (J. Knap): ref. *Lampa v okně*, *Venkov* 25. 6. 1929; ■ ref. *Odi et amo*: V. Hrbek (Z. Kalista), *Lumír* 1934/35; F. X. Šalda, *ŠZáp* 1934/35; A. N. (Novák), *LidN* 28. 1. 1935; AMP (A. M. Píša), *PL* 6. 2. 1935; V. Traubová-Lišková, *Naše doba* 1935/36 ■; F. Halas: S. B. K vydání jejích veršů *Sirénin ocas*, *Panoráma* 1937 → *Imagena* (1971); A. Veselý: ref. *Sirénin ocas*, *Pražské noviny* 25. 7. 1937; e. for. (E. Formanová): *Verše S. B.*, *Rozhledy* 1938; J. B. (P. Eisner, skrývající se pod šifrou pořadatele výboru J. Bučana): předml., in S. B.: *Můj prsten leží pod mořem* (1942); L. Kundera: *Ženský part tragického poetismu* (ref. *Browning a růže*), *Rovnost* 13. 8. 1947; J. Nečas: F. Halas a S. B., *Sborník NM*, ř. C, 1962 + F. X. Šalda a S. B., *Sborník NM*, ř. C, 1964; O. Sus: *Nad torzem*, in F. X. Šalda: *Dopisy S. B.* (1967); V. Černý: F. X. Šalda a Simonetta, *HD* 1968; K 80. výročí narození S. B. — Ludmily Šebestové, *Nástup* (Pelhřimov) 1973, č. 13.

et, mn

Ivan Bureš

* 10. 3. 1886 Kolín

† 27. 7. 1947 Jablonec n. Nisou

Překladatel z latiny a autor populárně vědeckých prací o starořímském období.

Po absolvování reál. gymnázia v Kolíně (mat. 1905) studoval klasickou filologii na pražské univerzitě (1905–09). Jako středoškolský profesor působil na středních školách v Praze (od 1913), v Žilině (1921–22), v Brandyse n. Labem (1922–35) a opět v Praze. 1941 odešel do výslužby, ale 1945 (v Praze) opět krátce učil. Pohřeb žehem se konal v Praze.

B. zprvu psal a redigoval populárně vědecké práce o antice. Již zde se projevovává výrazná snaha po lehkosti, poutavosti a srozumitelnosti, která se stala i hlavním rysem jeho překladatelské metody, uplatněné zejména v překladu Ovidiových Proměn. Cílem B. práce nebyl věrný překlad, ale text přizpůsobený i okruhu čtenářů bez klasického vzdělání. B. proto rozšiřoval text o vysvětlující pasáže, netlumočil celý obsah verše a přehlížel jeho formální stránku. Po kritice své překladatelské metody (F. Stiebitz v LF 1935) provedl B. její revizi. V korigovaném druhém vydání Proměn přiblížil se již k zásadám umělecky věrného překladu. Překládal i z Poggia; vydání antických Písní priápských, které přeložil pod pseudonymem, bylo zabaveno. O překladu psal B. též teoretické stati (*Ovidiovy Proměny*).

PSEUDONYM: I. Převor, Ivan Převor. ■PŘÍSPĚVKY in: sb. Antická kultura slovem i obrazem (1927); Čtème (1943, stať Od časomíry k přízvuku); Krematorium (1932, překlad Claudianova i Lactantiova Fénix); Lumír (od 1934); Lid. noviny; Lit. noviny; Volná myšlenka. ■KNIŽNĚ. *Původní práce*: Césarovo válečnictví (1939); Ovidiovy Proměny (1946). – *Překlady*: P. Ovidius Naso: Umění milovati (1921) + Jak léčiti lásku (1924) + Proměny (1935, přeprac. vyd. 1948) + Kalendář (1942) + Dopisy lásky (1946) + Paris a Helena (1947, dva dopisy z předchozí knihy); Písně priápské (1925, pseud. I. Převor); Poggio Bracciolini: Facécie (1927, pseud. Ivan Převor); G. I. Caesar: Paměti o válce galské (1940). ■REDIGOVAL *sborník*: Antická kultura slovem i obrazem (1927, s jinými).■

LITERATURA: F. Stiebitz: ref. Umění milovati, Moderní revue sv. 37, 1921/22, s. 138; ■ ref. Jak léčiti lásku: A. N. (Novák), LidN 15. 8. 1924; F. Stiebitz: Nové překlady z antických literatur, Naše věda

1925/26 ■;■ ref. sb. Antická kultura slovem i obrazem: V. Brtník, Venkov 3. 2. 1927; F. Stiebitz, LidN 16. 9. 1927 ■;■ ref. Proměny: Š. (A. M. Píša), PL 20. 10. 1934; H. J. (Jelínek), Lumír 1934/35; F. Stiebitz, LF 1935; K. P. (Polák), PL 25. 7. 1935; S. (J. Seifert), Ranní noviny 2. 11. 1935; Nk. (B. Novák), Rozhledy 1935 ■; St. V. (Vlček): P. Ovidius Naso a „umění milovati“ (ref. Umění milovati), Rozhledy 1937; ■ ref. Paměti o válce galské: Z. G. (Gabriel), Nár. práce 5. 4. 1940; F. Stiebitz: Nové překlady z antických literatur, Naše věda 1941 ■; K. P. (Polák): ref. Kalendář, Nár. práce 12. 3. 1943; J. Ludvíkovský: I. B., Naše věda 1948/49.

dh

Miloslav Bureš

* 6. 11. 1909 Polička

† 12. 11. 1968 Praha

Básník Českomoravské vysočiny a libereckého pohraničí, ve svém výrazu prostý, melodický, těžší z poezie folklóru, editor a esejista, popularizující mj. lidovou kulturu rodného kraje, prozaik, autor knih pro mládež.

VI. jm. Jan Bohuslav B. Podepisoval se i Míla B. Studoval na gymnáziu v Poličce (mat. 1930) a několik semestrů na filoz. fakultě v Praze. Působil jako novinář v Severočeském deníku v Liberci (1932–37), pak jako redaktor A-Zetu v Jičíně. Po osvobození pracoval znovu v Liberci, a to v Čs. rozhlase, od 1947 v Praze postupně jako redaktor v nakladatelstvích Melantrich, Práce a Osvěta, jako úředník ministerstva informací (1951–52), školství (1952–53) a kultury (1953–55), pak znovu jako novinář, hl. ve Svobodném slově a 1968 v Zítřku. Dvakrát cestoval za B. Martinů (1957 Řím, 1959 Švýcarsko). Pohřben byl v rodišti.

B. už ve svých raných sbírkách nalézal navzdory poetistické stylizaci (zřetelně bieblovské ražby) nedocenitelnou hodnotu rodného kraje. Svůj sklon k abstraktní meditaci (lyrický cyklus *Ztracené deště*) opouštěl v polovině 30. let v souvislosti s rostoucím pocitem souáležitosti s prostými pracujícími lidmi (*Chudé lásky, Zemi krásnou*); do poezie československé

ho podzimu 1938 se zařadil *Listy z pohraničí* jako jeden z mála básníků, který dlouho žil v národnostně smíšeném kraji, přilnul k němu a osobně prožil jeho evakuaci; po osvobození se k němu vrátil pokusem o román z osídlování pohraničí *Vracejíci se země*. Příklon české literatury za protektorátu k domovu a k velkým osobnostem české minulosti probíhal u B. jako rozvinutí a promyšlení dřívějších motivů rodného kraje a jeho významných postav. Tehdy také prohloubil vnitřní melodičnost svých veršů, vyznačujících se už v rané sbírce *Nevěsta* symbiózou obrazů přírodních a obrazů z moderního světa. Tyto novátorské rysy v dalším vývoji B. poezie poněkud ustoupily, a to nejprve rétorice (*Květ na přilbici*), později plodné inspiraci lidovou kulturou. Autorovi se v 50. letech podařilo realizovat dobový ideál poezie tvůrčím způsobem, těžícím z fondu lidové slovesnosti, lidového umění a lidových zvyků, k nimž se vracel jako k jistotám blaženého dětství a domova. *Otvírání studánek* a další básně, vydané později souborně v knize *Utkáno z pramenů*, posloužily jako libreto kantát B. Martinů; *Romanci z pampelišek* z téže sbírky Martinů zpracoval jako smíšený sbor. V 60. letech, kdy toto zaujetí pro lidovou kulturu rodného kraje u B. doznávalo, inspiroval se básník ve svých nových knihách životem, bojem a prací prostých lidí své domoviny a znovu usiloval o metaforické sblížení přírody a života technicky rozvinuté společnosti; ve spojitosti s tím se rád vracel k motivům ze sportovního prostředí, jaké jsou obsaženy už v jeho prvních sbírkách a na nichž je založena i *Píseň o maratónském vítězi* ze začátku 50. let. B. próza jako méně významná složka autorova díla zaujme nejspíš ztvárněním nových motivů (obnova pohraničí, návrat emigrantů a jejich sžívání s domovem).

PSEUDONYM, ŠIFRY: Spartakus (čas. Kohoutek); b, bš, (bš), eš, -eš, mbš. ■PŘÍSPĚVKY in: A-Zet; Almanach pro poezii a život (1930); Kohoutek (od 1924); Krit. měsíčník; Kultura doby (od 1937); Lit. noviny; Listy pro umění a kritiku (od 1934); Plamen; ReD (1930); Severočes. deník; Středisko (od 1930); Studentský časopis; Svob. slovo; Zítřek (1968). ■KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Katalépton (BB 1929, podp. Míla Bureš); Nevěsta (BB b. d., 1930); Ztracené deště (BB 1931); Nachový vítr (BB 1934); Chudé lásky (BB 1935); Zpěv nad střechami (BB 1936); Ze starého roku (BB 1936); Zemi krásnou (BB 1937); Listy z pohraničí (BB 1939); Zpěv na Ju-

stina Michla (B 1940); Píseň lněných polí (P 1940); Bílé jaro (BB 1943); Krajiny Františka Kavána (BB 1943); Země v oblacích (R 1943; 1948 s tit. Šla jsem hledat život); Květ na přilbici (B 1945); Strýc Ještěd a teta Sněžka (BB pro ml., 1946); O věži svatého Jakuba (1947); Vracejíci se země (R 1947); Vrbová písňalka (BB pro ml., 1949); Lidová poezie bojující (E 1951); Všechno mi připomíná píseň (BB 1952); Píseň o maratónském vítězi (B 1952); Marie a my všichni (R 1953); Puškin, básník a bojovník (text pro čten. besedy, 1953); Mé nejkrásnější děti (P pro ml., 1955); Otvírání studánek (B 1955); Legenda z dýmu bramborové nati (B 1956); Zpívající lípa (lid. pohádky a pověsti, 1956); Veselé pohádky a jiné příběhy z Vysočiny (1958); Utkáno z pramenů (BB 1959; obs. též básně Otvírání studánek a Legenda z dýmu bramborové nati); Hory mají srdce v člověku (P 1960); Putování za šátkem, džbánem a holubičkou (PP 1960); Bohuslav Martinů a Vysočina (E 1960); Pochovávání světla (BB 1961); Palečkova dobrodružství (P pro ml., 1964); Špalíček z jasanu (PP 1965); Slunce zapadá do hlíny (BB 1966); Příběh fotbalového hřiště (B 1968); — posmrtně: Jedlíci brambor (BB 1969; obs. též Příběh fotbalového hřiště). — *Překlad*: L. de Camões: Sonety lásky (1933). ■SCÉNICKY. *Úprava*: Cervantes: Mezihry (1942). — *Námět pro balet*: Modravá země (1950, k hudbě J. Mihule). ■REDIGOVAL knižnici: Soukromé tisky Sdružení vysokoškolských menšinářů v Liberci (1934–36). ■USPOŘÁDAL A VYDAL: Vysočina milostná (lid. poezie, 1960).■

LITERATURA: ■ ref. Katalépton: B. V. (Václavek), ReD 1928/29, s. 295; jh (J. Hora), Plán 1929/30, s. 254 ■; ■ ref. Nevěsta: L. Kraus, Středisko 1930/31, č. 2; B. V. (Václavek), Index 1930, s. 32 ■; ■ ref. Ztracené deště: jo-he (J. Heyduk), Venkov 7. 10. 1931; V. Sommer, Studentský časopis 1931/32 ■; J. Valja: Poezie M. B., Studentský časopis 1931/32; B. Slavík: Z mladé lyriky moravskoslezské, LidN 17. 2. 1936; ■ ref. Chudé lásky: p (A. M. Píša), PL 14. 3. 1936; B. V. (Václavek), U Blok 1936 ■; Nk (B. Novák): ref. Zpěv nad střechami, LidN 16. 11. 1936; ■ ref. Zemi krásnou: O. Králík, LUK 1937; AMP (A. M. Píša), PL 25. 8. 1937; V. P. (Pekárek), U Blok 1937, s. 293 ■; AMP (A. M. Píša): ref. Listy z pohraničí, Nár. práce 17. 2. 1939; ■ ref. Zpěv na Justina Michla: K. P. (Polák), Nár. práce 25. 7. 1940; vbk (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1940 ■; V. T. (Tichý): ref. Píseň lněných polí, Dělnická osvěta 1941; J. K. (Kopecký): Školní Cervantes, LidN 7. 11. 1942; kp (K. Polák): ref. Bílé jaro, Nár. práce 4. 9. 1943 + ref. Země v oblacích, Nár. práce 5. 10. 1943; List (F. Listopad): ref. Květ na přilbici, Mladá fronta 28. 6. 1945; vpa (V. Pazourek): ref. Strýc Ještěd a teta Sněžka, Svob. noviny 7. 9. 1947; -aks- (A. Kraus): ref. Vracejíci se země, Zeměd. noviny 12. 11. 1947; A. S. (Sivek): ref. Lidová poezie bojující, Radosná země 1953; M. Petříček: Pět sbírek nové české poezie (ref. Píseň o maratónském vítězi,

Všechno mi připomíná píseň), Obrana lidu 19. 2. 1953; ■ ref. Všechno mi připomíná píseň: A. Jelínek, LitN 1953, č. 17; M. Šimečka, NŽ 1953 ■; M. Šedo: ref. Marie a my všichni, LitN 1954, č. 8; ■ ref. Otvírání studánek: J. Mourková, Květen 1955/56; vbk (V. Běhounek), LitN 1956, č. 51 ■; J. Binder: ref. Utkáno z pramenů, Lid. demokracie 12. 4. 1959; Z. Vyhlídal: Domov v díle B. Martinů (ref. B. Martinů a Vysočina), Červený květ 1960; ■ ref. Palečkova dobrodružství: J. Červenka, LitN 1965, č. 14; P. Lhota, Zlatý máj 1965 ■; ■ ref. Slunce zapadá do hlíny: Z. Kozmín, LitN 1966, č. 20; K. Horňák, Pochodeň 17. 5. 1966; J. Vaníček, Plamen 1966, č. 7; M. Blahynka, Impuls 1966 ■; ■ ref. Příběh fotbalového hřiště: J. Černý (O. Rafaj), Kult. noviny 1968, č. 15; M. Červenka, Lit. listy 1968, č. 17; M. Blahynka, Kult. tvorba 1968, č. 32 ■; M. Bureš: Odpověď M. Červenkovi, Lit. listy 1968, č. 19; ■ nekrology: ec, Práce 14. 11. 1968; I. Mikšovič, Práce 15. 11. 1968; F. Hrubín, C. Blatný, V. Maršíček, Zítřek 1968, č. 7; B. Půža, Zprávy z muzei od Trstenické stezky 1969, č. 7 ■; J. Ort: Podávám si klíč, Texty 1969, č. 3; K. Dobeš in M. B.: Jedlíci brambor (1969); ■ ref. Jedlíci brambor: F. Soldan, Tvorba 1970, č. 10; O. Sus, HD 1970, č. 8 ■; V. Vařejková: ref. Zpívající lípa, Komenský 1969/70; (k): Vzpomínka na básníka Vysočiny, Lid. demokracie 11. 11. 1978; J. S. Kalaš: Vzpomínka na M. B., Průboj 14. 11. 1978.

mb

Josef Burgerstein

* 28. 6. 1813 *Plzeň*

† 12. 1. 1873 *Vídeň*

Humorista, autor deklamovánek, písní, komických výstupů, humorných próz a polemických pamfletů.

Psal se též Burgerštein. Během pražských studií (hlavně v 2. pol. 40. let) patřil B. k okruhu českých humoristů hlásících se k Rubešově tradici (Hajniš, Filípek aj.). V 50. letech vstoupil do státní služby a působil ve Vídni na ministerstvu vyučování jako oficiál; přitom se věnoval rozvoji kulturního života českých menšin, a to jako pořadatel zábav a vlasteneckých besed a podporovatel českých vzdělávacích spolků i jako autor deklamovánek a písní a vydavatel humoristického časopisu Švingulant a jeho kalendářů.

Oblibu získaly ve své době B. deklamované verše dovedly zaujmout vtípným nápadem založeným na znalosti všedního života tehdejších národně se probouzejících městských i vesnických středních vrstev, kterým vyhovovaly vlasteneckými gesty i občasnými humorně laděnými výpady proti staromilství. Jejich vtíp se zakládal na vyvrácení určitého obecného tvrzení s více či méně nečekanou pointou, na rozvádění platné zásady k absurdním koncům i na drobném humorném příběhu (zpravidla o tom, jak se kdo v životě dal napálit). Spolu s písněmi, většinou humorně milostného obsahu, tvořily tyto verše neodmyslitelnou součást tehdejších národních besed. Ojedinělé jsou B. vážné verše, z nichž báseň *Věrným vlasti synům*, vyzývající 1859 českou mládež k chrabřým činům ve válce s Francií, je příznačným výrazem autorova rakouského patriotismu. Také B. prozaické práce, většinou publikované jen časopisecky, mají humoristický ráz. Jde o povídky, někdy s náběhem k novele, v nichž jsou s jistou nadsázkou, občas i satirickou, zachyceny příhody studentů, školáků, učitelů, omezených sedláků i hospodských vtípalů na malém městě. I přes jistou kompoziční nevyváženost stojí tyto povídky výše než ostatní B. práce: malé komediální výstupy a žerty, humoristické kalendáře, jejichž různorodý celek vytvořil autor sám, parodický krasořečník, sloužící jako návod k politickým projevům kandidátů poslanectví po vyhlášení konstituce, kdy se do říšského sněmu dostali zástupci nových českých společenských vrstev. Nejméně šťastnou oblastí autorovy činnosti jsou spontánní polemické pamflety; v jejich informovanosti, přesahující průměrné možnosti tehdejších českých humoristů, se obráží B. postavení vídeňského vlastence a státního úředníka. Vyznačují se malou koncentrací na základní téma, satirickými odbočkami mířícími na různé strany a myšlenkovou i kompoziční roztržitostí (polemika s brněnským historikem B. Dudíkem, v níž se B. zastal Brandlovy kritiky Dudíkových názorů ve spisu Allgemeine Geschichte Mährens). V ostatních pamfletech a polemikách — proti Feifalikovým pochybám o pravosti Rukopisu královédvorského a proti úvahám brněnského Němce K. Giskry o možnosti zrušení klášterů — autor navíc zaujal dobově sice běžné, ale věcně nepřilíš oprávněně konzervativní stanovisko.

PRÍSPĚVKY in: Besedník (1861—62); Čes. včela (od 1845); alm. Dunaj (Vídeň, od 1861); alm. Horník (Kutná Hora, 1845); Hvězda; Květy (1846—47); Merendy (1871); Nový besedník (1869); Paleček (1847); Pražské poštovské noviny (1859); Přítel zvířat (Vídeň, od 1856); Švingulant (1854). ■ **KNÍŽNĚ**. *Beletrie*: Deklamovánky a písně (1846); Švingulantův satiricko-humoristický kalendář na rok 1855 a 1856 (PP, BB); Deklamovánky (1860); Veselé rozjímání o nejnovější Feifalikiádě: Über die Königihofers Handschrift (polemika, 1860); Rozjímání k popukání o Velehradské Dudikiádě (polemika, 1861); Spravedlivý trychtýř parlamentární výmluvnosti (polemika, 1861). ■ **REDIGOVAL časopis**: Švingulant (1854). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: Žertovné výpisky z tobolek starých studentů (1. 1860, 2. 1862). ■

LITERATURA: J. Malý: Kdykoliv k stolku přisednu ..., Poutník od Otavy 1860; -n: Z Brna, Čas 16. 2. 1861; ■ nekrology: an., NL 15. 1. 1873; an., Světozor 1873; an., Urbánkův Věstník bibliografický 1873 ■.

zp

Emil František **Burian**

* 11. 6. 1904 *Plzeň*

† 9. 8. 1959 *Praha*

Dramatik, režisér, hudební skladatel, herec, teoretik umění, zvláště divadelního, estetik, prozaik, básník i žurnalista, mladší příslušník avantgardní generace, zakladatel a vedoucí osobnost voicebandu a divadla D 34 až 51, od poloviny 20. let jeden z nejvšestrannějších a nejvýznamnějších tvůrců českého moderního umění.

Narodil se v pěvecké rodině; strýc Karel B. (1870—1924) byl světoznámý tenorista, otec Emil B. (1876—1926) barytonista, působící od 1909 v pražském Národním divadle, matka Vlasta, roz. Hatláková, byla učitelkou zpěvu. E. F. B. studoval gymnázium na Smíchově, potom konzervatoř a její mistrovskou kompoziční školu u J. B. Foerstra (abs. 1927). Pracoval v Praze s výjimkou let 1929—30, 1931—32 (šéfem Studia a pak režisérem Zemského divadla v Brně), 1930—31 (režisérem v Městském divadle v Olomouci) a 1941—45 (vězněn v koncentračním táboře v Dachau a v Neuengam-

me). Byl členem Devětsilu, spoluzakladatelem umělecké skupiny Tam-tam, hercem, hudebníkem a skladatelem Osvobozeného divadla (1925—27), divadla Dada (1927—28), Moderního studia (1929), tvůrcem hudebně recitačního voicebandu (první představení 22. 4. 1927), s nímž po úspěchu na Mezinárodním hudebním festivalu v Sieně (1928) podnikl 1929 turné po Itálii. 1924 založil Sdružení pro moderní hudbu Přítomnost. Po návratu z Brna se uplatnil jako kapelník, autor hudby a pak i režisér v kabaretu Červené eso (1932—33), 1933 založil vlastní divadlo D 34, s nímž a s jehož proměnami byl spjat až do konce života. 12. 3. 1941 bylo D 41 nacisty zavřeno a B. uvězněn v koncentračním táboře. 1945 obnovil D 46; v říjnu 1951 se D 51 změnilo v Armádní umělecké divadlo (E. F. B. se stal vysokým důstojníkem čs. armády), 1955 se vrátilo k názvu ze své první sezóny D 34; po smrti svého tvůrce bylo pojmenováno podle něho (Divadlo E. F. B.). Pro světonázorový a umělecký vývoj E. F. B. byla důležitá jeho cesta do Moskvy na divadelní festival (1934), se svým divadlem hostoval 1935 ve Švýcarsku. Komplexní kulturní koncepci realizoval B. především v práci svého divadla, které vydávalo též časopis (Kulturní večerník D 34, Program D 35—41, Program D 46, Program Divadla práce, Umělecký měsíčník D 48—55), pořádalo koncerty, recitační pořady i výstavy. Po osvobození řídil B. v Družstvu Divadla práce i tři brněnské scény a operetu v Praze-Karlíně (1945—46), byl činný jako kulturněpolitický komentátor Čs. rozhlasu, 1945—49 vydával a řídil týdeník Kulturní politika. S prací jeho divadla souvisí též režie filmů Věra Lukášová (1939) a Chceme žít (1950) i velká část práce hudebně skladatelské, jindy podněcované spoluprací s filmem (hudba pro filmy Před maturitou, 1932, Vojnarka, 1936, aj.). Pro politiku KSČ (členem od 1923) se B. angažoval též v Levé frontě (od 1930) a po osvobození též jako poslanec Národního shromáždění. 1954 byl jmenován národním umělcem. Pohřben byl na vyšehradském hřbitově.

Na začátku své činnosti se B. jevil hlavně jako mimořádně nadaný a erupčně plodný hudební skladatel a jako avantgardní teoretik. 1925 úspěšně debutoval v Národním divadle operou *Před slunce východem* a psal svou esejisticky formulovanou programovou *Eстетику*, už během otiskování v časopise Tam-tam

přejmenovanou na *Polydynamiku*. Proti estetice jako nauce o ošklivém krásnu ji založil jako nauku o krásné ošklivosti; pro geniálního umělce vznesl požadavek absolutní svobody, akcentoval improvizaci a výraz způsobilý vyjádřit jediným pohledem obecné i jedinečné. Ztělesnění polydynamického umění nalézal především v divadle založeném na dynamice scénického celku, kontrastující s výrazem a dynamikou hudby. Jednotícím momentem polydynamické tvorby měla být umělcova tvůrčí myšlenka; v tomto bodu se B. rozcházel s velkou částí avantgardní estetiky a vytvořil si jím východisko ke svému pozdějšímu cílevědomému usilování o socialistický realismus na jevišti. Své teoretické názory realizoval B. v tvůrčí práci jako autor, herec a zvláště jako režisér postupně v Osvobozeném divadle, po roztržce mezi Honzlem a Frejkom ve Frejkově divadle Dada v Umělecké besedě a pak i v jeho Moderním studiu. Zároveň vytvořil soubor pro sborovou recitaci voiceband. Proti soudobému arytmiickému a amelodickému způsobu přednesu stavěl na nejužší souvislosti slova a hudby, opíraje se přitom o postřehy a náměty L. Janáčka a aplikuje princip jazzbandu na lidský hlas. Voiceband sloužil nejprve jako chór v činoherních inscenacích divadla Dada, po jeho zániku vystupoval samostatně. Ve voicebandu se už plně projevil B. celoživotní zájem o recitační a scénickou realizaci poezie. 1927–54 uvedl B. v řadě „komorních večerů“ poezie texty českých autorů (V. Nezval, K. Biebl, J. Seifert, F. Halas, J. Hora, A. Sova, Havlíčkův Křest svatého Vladimíra, lyrika a několikrát Máj K. H. Máchy, Píseň písní podle znění Bible kralické, Hrubínova Jobova noc, Holanovi Rudoarmeji aj.), z překladů např. básně G. Apollinaire, H. Heina a T. Tzary. S činností v divadle Dada (1927 autorská a herecká účast na scénických montážích *Visací stůl č. 1* a *Dona Kichotka*) souvisely kromě práce hudebně kompoziční též B. začátky básnické (dadaistické verše *Idioteon*). — Protože svou koncepci divadla nemohl uplatnit na oficiálních scénách v celém jejím rozsahu, rozhodl se hrát divadlo na novém, v podstatě svépomocném základě. Vytvořil ideově jednoduší divadelní kolektiv a při jeho promyšleném řízení uplatnil zkušenosti hudebnické i z voicebandu. Zdůrazňovaná kolektivita a tvůrčí aktivizace všech divadelních složek podle B. představ nevyklučovala velmi přísné vedení režijní. B. di-

vadlo usilovalo o maximální časovost, angažovalo se v soudobých sociálních a politických zápasech, a to často aktualizací ověřených hodnot dramatiky a literatury světové i domácí. Kromě světové dramatické klasiky a odkazu národního obrození se B. obracel i k soudobým pokrokovým dramatikům jak světovým, tak českým. Protože nová dramatická produkce neposkytovala uměleckým a ideovým cílům B. divadla dost vhodných her, sahal B. k dramatizacím a úpravám, v nichž pak dosahoval svého nejvlastnějšího dramatického a režijního účinku. Právě dramatizacemi a adaptacemi se Burianovo divadlo D (toto písmeno před názvem letopočtu znamenalo podle B. výkladu též Dnešek, Dělník, Drama, Dějiny, Dílo, Doba) rychle vyvinulo v průbojnou scénu, která spolu s Osvobozeným divadlem podávala nejnplnější dramatický výraz doby. Od jara 1938 až do uzavření divadla a uvěznění B. plnilo D 38–D 41 funkci ohniska české kulturní práce důrazem na lidové kořeny české kultury, odkaz národního obrození, krásu mateřštiny i lásku k Praze. Po osvobození B. pokračoval v práci adaptační a dramatizační, psal však i původní dramata, v nichž se s menším zdarem než v adaptacích pokoušel reagovat na problémy doby se zvláštním zřetelem na osudy inteligence a výchovu mladé generace; žánrově postupoval od psychologického dramatu ke hře silně dějové s prvky humoru i dobrodružnosti a posléze k pokusům pokračovat jednak v tradici českého venkovského dramatu, jednak v tradici dramatu lyrického. — Po osvobození se B. vrátil též k tvorbě básnické. Vypověděl v ní svou zkušenost, zejména válečnou, a to v lyrice i v epice. Významnější je B. próza povídková (*Osm odtamtud*) i vzpomínkově románová (*Trosečníci z Cap Arcony*) spojující zcela osobní zážitek s přísnou uměleckou objektivací a s realistickou kresbou typů. Cennou složku B. tvůrčího odkazu představují práce teoretické, a to jednak muzikologické (zabývající se jazzem, ruskou moderní hudbou a pěveckými osobnostmi strýce a otce), jednak divadelní. Nové divadlo, založené na spolupráci jeviště s hledištěm, konci- poval B. jako nejvlastnější tribunu básníka, tvořícího z lidu a vládnoucího uměním jevištní metafory; odmítal vidět modernost jen v tvaru a technice, zdůrazňoval však stále specifičnost divadelního umění. Komplexní pohled na problémy kultury rozvíjel i v paralelní práci žur-

nalistické a kulturně organizační. Na jeho názory navazovala Kouřilova koncepce divadelního prostoru, zásady nové herecké výchovy i nová organizace divadelního života.

ŠIFRY: EFB, efb. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: sb. Ani labuť ani Lůna (1936); Čin (1932–38); sb. D 37 (1937); Dělnická osvěta (1940); Dělnické jeviště; Div. list (Brno, 1929–30); Div. noviny (1959); sb. Divadelní seminář a festival D 34 v Karlových Varech (1959); Divadlo (od 1934); Doba (1934); Haló noviny (od 1934); Horizont (1927); Index (1930–35); sb. Jeden život (1948); sb. Jindřich Vodák, pocta k jeho sedmdesátinám (1937); Krit. měsíčník (1938); Kultura 1957–59; Kult. politika (1945–49); Kult. večerník D 34 a D 35 (1934–36); Lid. noviny (od 1929); Lit. noviny (1935–36, od 1952); Listy pro umění a kritiku (1933); Magazín DP (od 1933); Mor. noviny (1929); Nár. divadlo (1945–46); Nár. osvobození (1928); Nár. práce (1940); Nedělní list (1933); Nezávislá scéna (1932); Nová scéna (1929–30); Nový život (1954 stať Dvacet let bojů za nové divadlo); Obrana lidu (1953); Pásmo (1925–26); Program D 35–41, Program D 48, Program Divadla práce; ReD (1928–29); Reflektor (1928–29); Rozpravy Aventina (od 1927); Rozsévačka; Rudé právo; Signál (1928–29); Slovo a slovesnost (1936, 1939); Středisko (1934); Studentský časopis (1935–38); Tam-tam (1925–26); Tvorba (od 1930); U Blok (1937); Umělecký měsíčník D 48–D 50; Útok (1934); sb. Zdeňku Nejedlému k 75. narozeninám (1953); Žijeme 1933; Život (1937). ■ **KNIŽNĚ**. *Beletrie*: Idiotheon (BB 1926); Jeden ze všech (R ve verších, 1947, i prem.); Viděno slzami (BB 1947, z 1925–47); Krčma na břehu (D 1949, prem. 1948); Atomový mír (B 1950, i prem.); Horkým srdcem (BB 1950); Osm odtamtud (PP 1954, rozšíř. vyd. 1956 s tit. Osm odtamtud a další z řady); Vítězové (R 1955, 1965 rozšíř. o 2. část s tit. Trosečníci z Cap Arcony); Vojna (montáž z lid. poezie sebrané K. J. Erbenem, 1955, prem. 1935); Proč žiješ, Václave Řího? (D 1959, prem. 1958); Dálky (D 1959, i prem.); Rozcestí (D 1959, i prem.). — *Dramatizace a adaptace*: V. K. Klicpera: Každý něco pro vlast (1937, prem. 1936); A. S. Puškin: Jevgenij Oněgin (1937, i prem.); Hamlet III., králevic dánský, aneb Být či nebýt čili Trůny dobré na dřevo (1937, i prem., podle W. Shakespeara a J. Laforgua); J. Hašek: Pan Kobkán dvává dceru (1954, prem. 1953, podle povídek); V. Dyk: Krysař (1957, prem. 1940); B. Benešová: Věra Lukášová (1957, prem. 1938); F. M. Dostojevskij: Bílé noci (1958, prem. 1936); J. Hašek: Dobrý voják Švejk (1961, prem. 1935). — *Práce o divadle, hudbě a esteticce*: O moderní české hudbě (1926); Polydynamika (1926); Jazz (1928); Černošské tance (1929); Památník bratřím Burianům (1929); Zamette jeviště (1936) → O nové divadlo 1930–1940 (1946); Pražská dramaturgie 1937. Režisérův zápisník (1938, upr. M.

Kouřil); Divadlo práce (1938, s M. Kouřilem); Dejte nám divadlo (1939, s M. Kouřilem); Pojd'te, lidé, na divadla s železnými kladivama (1940) → O nové divadlo 1930–1940 (1946); Zahajujeme (1945); O nové divadlo 1930–1940 (1946); Emil Burian (1947); Karel Burian (1948). — *Ostatní práce*: Voláno rozhlásem (2 sv., 1945, 1946); Ofenzíva míru (1949). — *Výbory*: Básně (1955, ed. autor); Divadlo za našich dnů (1962, ed. J. Kopecký); E. F. B. a jeho program poetického divadla (1982, usp. B. Srba). ■ **SCĚNICKY**. *Hry, dramatizace, adaptace*: Calderón: Chudák ať má za ušima (1931); E. Kästner: Život za našich dnů (1933, i překl.); Lakomec (1934, podle Molièra); Chceme žít (1934, s K. Novým); Kupec benátský (1934, podle W. Shakespeara); B. Brecht: Žebrácká opera (1934); J. Hašek: Haškovy noviny (1935, dram. povídky); P. Beaumarchais: Lazebník sevillský (1936); F. Wedekind: Procitnutí jara (1936); K. H. Mácha: Kat (1936); J. W. Goethe: Utrpení mladého Werthera (1938); G. Büchner: Leonce a Lena (1938); F. Villon: Paříž hraje prim (1938); První lidová suita (1938: Hra o Dorotě, Salička, Žebravý Bakus); Druhá lidová suita (1939: Vojáci sv. Řehoře, Komédie o Františku a Honzíčkovi, Jak se kdysi v Čechách strašivalo); Lásky, vzdor a smrt (1946, lid. poezie); I. Olbracht: Žalář nejtemnější (1946); Ch. de Coster: Ein Spiegel (1946); Stendhal: Červený a černý (1946); Hráze mezi námi (1947); H. Ch. Andersen: Císařovy nové šaty (1947); Lásky ze všech nejkrásnější (1948); Není pozdě na štěstí (1948); Pařenisté (1950); M. Majerová: Siréna (1950); S. Čech: Výlet pana Broučků do 15. století (1952); Ani láska není sama (1957). — (1939 kryl B. svým jménem dramatičtí K. Poláčka F. M. Dostojevskij: Ves Štěpančikovo). — *Libreta*: Maryša (1940, k vlastní opeře); U muziky (1940, k baletu J. Zicha); Opera z pouti (1956, k vl. opeře); Evžen Oněgin (1957, k vl. melodramatu). ■ **REDIGOVAL** časopisy: Tam-tam (1925–26, s C. Blatným a J. Hyblerem, J. Mařánkem a V. Nezvašem), Nezávislá scéna (1932, první 4 č. 2. roč.), Kult. večerník D 35 (1934–36), Kult. politika (1945–49); *sborník*: D 37 (1937). ■

BIBLIOGRAFIE: in sb. Armádní umělecké divadlo k padesátinám E. F. B. (1954); Soupis zvukových záznamů díla E. F. B. (1977). ■ **LITERATURA**: sb. *Armádní umělecké divadlo k padesátinám* E. F. B. (1954); Z. Kočová: Kronika Armádního uměleckého divadla (1955); A. Dvořák in *Trojice* nejodvážnějších (1961); A. Scherl: E. F. B. — divadelník, in M. Obst, A. Scherl: K dějinám české divadelní avantgardy (1962) + E. F. B. (Berlín 1966); sb. *Voicband* E. F. B. (1971, usp. M. Semrádová); B. Srba: Poetické divadlo E. F. B. (1971); Z. Kočová: Pět sešitů ze začátku (1975); L. Skrbková: E. F. Burianova voicebandová kompozice Máchova Máje (1977); B. Srba: Inscenační tvorba E. F. B. 1939–1941 (účelový tisk Ústavu pro čes. a svět. literaturu ČSAV, 1980). ■ **M**. Očadlík: Nejmladší estetika (ref. Polydynamika). NO 19. 8. 1926; J. Mařánek: Profil E. F. B., *Rozpravy*

Aventina 1926/27; B. V. (Václavek): Voiceband, LidN 26. 4. 1927 → Tvorba a společnost (1961); ■ ref. Dona Kichotka: M. O. (Očadlík), NO 28. 12. 1927; M. Pujmanová, Tribuna 29. 12. 1927; Schz (K. Schulz), LidN 29. 12. 1927; M. M. (Majerová), RP 10. 1. 1928 ■; H. M. (Malířová): E. F. B., Voiceband, RP 14. 10. 1928; ■ ref. Křest svatého Vladimíra: JOT (J. Trojan), PL 16. 11. 1928; M. O. (Očadlík), NO 16. 11. 1928; H. Malířová, Tvorba 1928/29, s. 55; J. Träger, Studentský časopis 1928/29, s. 112 ■; -jef- (J. Fučík): Máchův Máj ve voicebandu, RP 17. 5. 1929 + Wolker ve voicebandu, RP 4. 6. 1929, obojí → Divadelní kritiky (1956); ■ brněnské působení: L. 'Blatný, NO 6. 10. 1929; B. Václavek, ReD 1929/31, s. 39; S. Ježek, Studentský časopis 1929/30, s. 79 ■; ■ ref. Život za našich dnů: J. Vodák, Čes. slovo 19. 9. 1933; A. M. Brousil, Venkov 20. 9. 1933 ■; ■ ref. Lakomec: äg (J. Träger), PL 28. 1. 1934; J. Fučík, RP 28. 1. a 30. 1. 1934 → Divadelní kritiky (1956); J. Krejčí, Doba 1934/35, č. 1 ■; ■ ref. Chceme žít: O. F. (Fischer), LidN 17. 3. 1934; jtg (Träger), Čin 1934; J. V. (Vodák), Naše doba 1933/34, s. 432; V. Nezval, Doba 1934/35, s. 89 → Dílo V. N. 25 (1974) ■; J. Träger: E. F. B. a D 34, Magazín DP 1934/35; ■ ref. Kupec benátský: O. F. (Fischer), LidN 4. 9. 1934; J. V. (Vodák), Naše doba 1934/35, s. 44; -á- (J. Rybák), Tvorba 1934, s. 262 ■; ■ ref. Píseň písní: If (I. J. Fischerová), NO 4. 10. 1934; MilNý (M. Novotný), LidN 4. 10. 1934; K. Konrad, Tvorba 1934, s. 342 → Ztvárněte skutečnost (1963) ■; ■ ref. Žebrácká opera: If. (I. J. Fischerová), NO 22. 1. 1934; K. K. (Konrad), RP 22. 11. 1934 + Tvorba 1934, s. 454, obojí → Ztvárněte skutečnost (1963) ■; ■ ref. Vojna: mb (M. Bergmanová), Haló noviny 27. 1. 1935; K. Konrad, Tvorba 1935, s. 78 → Ztvárněte skutečnost (1963); äg (J. Träger), Magazín DP 1935/36 ■; O. F. (Fischer): ref. John D. dobývá světa, LidN 21. 3. 1935; ■ ref. Máj: -á- (J. Rybák), Haló noviny 18. 4. 1935; F. N. (Němec), RP 18. 4. 1935; J. V. (Vodák), Naše doba 1934/35, s. 497 ■; ■ ref. Dobrý voják Švejk: jt (J. Trojan), Več. PL 15. 5. 1935; F. N. (Němec), RP 16. 5. 1935; MilNý (M. Novotný), LidN 17. 5. 1935; K. K. (Konrad), Tvorba 1935, s. 334 → Ztvárněte skutečnost (1963) ■; P. Fraenkl: Honzl a Burian v Brně, LUK 1935; M. Hlávka: Věrnost avantgardě, LitN 1934/35, č. 14; J. Träger: Dvojitá osobnost režisérská, LUK 1935; ■ ref. Haškovy noviny: -á- (J. Rybák), Haló noviny 11. 12. 1935; jt (J. Trojan), Več. PL 2. 1. 1936 ■; ■ ref. Kat: B (E. Bass), LidN 24. 6. 1936; k. k. (K. Konrad) Tvorba 1936, s. 431 → Ztvárněte skutečnost (1963) ■; ■ ref. Lazebník sevillský: -jef- (J. Fučík), RP 24. 9. 1936 → Divadelní kritiky (1956); jt (J. Seifert), Ranní noviny 24. 9. 1936 ■; F. Kocourek: Omyl E. F. B., Groš 1936, č. 45, 46; R. Fleischer: Deset let umělecké činnosti E. F. B., Index 1936; ■ ref. Každý něco pro vlast: B. (E. Bass), LidN 26. 11. 1936; -ad. (K. Konrad), Tvorba 1936 → Ztvárněte skutečnost (1963) ■; ■ ref. Evžen Oněgin: -á- (J. Rybák),

RP 28. 1. 1937; B. (E. Bass), LidN 28. 1. 1937; A. M. Brousil, Venkov 28. 1. 1937; K. Konrad, Tvorba 1937 → Ztvárněte skutečnost (1936) ■; ■ ref. Hamlet III.: J. Fučík, RP 2. 4., 3. 4. 1937 → Divadelní kritiky (1956); K. Konrad, Haló noviny 2. 4. 1937 → Ztvárněte skutečnost (1963); If. (I. J. Fischerová), NO 2. 4. 1937; B. (E. Bass), LidN 2. 4. 1937; A. M. B. (Brousil), Venkov 2. 4. 1937 ■; ■ ref. Zameťte jeviště: p (A. M. Píša), PL 21. 11. 1936; jtr (J. Taufer), U Blok 1937 ■; J. Krejčí: E. F. B. a Žák + Divadlo nemá poslouchat (polemika s B. inscenací Žákovy hry Škola základ života), Tvorba 1937; ■ ref. Pražská dramaturgie: p (A. M. Píša), PL 24. 2. 1938; B. Mathesius, KM 1938 ■; O. Stibor: Ke genezi české divadelní avantgardy, U Blok 1937; K. K. (Konrad): O právo na kritiku (k Burianově soudní žalobě na uvedený Stiborův článek), Haló noviny 9. 2. 1938 → Ztvárněte skutečnost (1963); ■ ref. Villon, Paříž hraje prim: -á- (J. Rybák), RP 24. 2. 1938; k.k. (K. Konrad), Haló noviny 26. 2. 1938 → Ztvárněte skutečnost (1963); -jef- (J. Fučík), Tvorba 1938 → Divadelní kritiky (1956) ■; ■ ref. Divadlo práce: sl (J. Strnadel), Ranní noviny 21. 6. 1938; p (A. M. Píša), PL 19. 8. 1938 ■; ■ ref. Lidová suita: kd (E. Konrád), LidN 25. 6. 1938; AMB (A. M. Brousil), Venkov 25. 6. 1938; -á- (J. Rybák), RP 26. 6. 1938; A. N. (Novák), LidN 4. 7. 1938; J. Kopecký, Studentský časopis 1938/39, č. 1 ■; ■ ref. Věra Lukášová: kd (E. Konrád), LidN 1. 12. 1938; AMB (A. M. Brousil), Venkov 1. 12. 1938; MilNý (M. Novotný), LitN 1938, č. 3 ■; ■ ref. Druhá lidová suita: -s (J. Seifert), Nár. práce 13. 5. 1939; bm (B. Mathesius), KM 1939 ■; B. Václavek: K současnému zájmu o slovesné umění lidové, Kultura doby 1937/39 → O lidové písní a slovesnosti (1963); ■ ref. Krysař: AMB (A. M. Brousil), Venkov 11. 1. 1940; J. Träger, Lumír 1939/40; J. Mukařovský in Dialog a monolog, LF 1940 → Kapitoly z české poetiky 1 (1948) ■; ■ ref. Láska, vzdor a smrt: V. Řezáč, Práce 29. 11. 1946; jtg (J. Träger), Svob. slovo 21. 1. 1946; eas (E. A. Saudek), LidN 8. 7. 1948 ■; ■ ref. Jeden ze všech: V. Ř. (Řezáč), Práce 3. 4. 1947; G (F. Götz), NO 9. 12. 1947; A. M. Píša, Kult. politika 1947/48, č. 18 ■; jtg (J. Träger): ref. Hráze mezi námi, Práce 25. 4. 1947; ■ ref. Láska ze všech nejkrásnější: J. Hájek, RP 23. 1. 1948; jtg (J. Träger), Práce 23. 1. 1948; AMP (A. M. Píša), PL 23. 1. 1948 ■; ■ ref. Krčma na břehu: eas (E. A. Saudek), LidN 29. 5. 1948; L. Fikar, Mladá fronta 29. 5. 1948; AMP (A. M. Píša), PL 29. 5. 1948; J. Hájek, RP 30. 5. 1948 ■; ■ ref. Viděno slzami: J. Janů, Kult. politika 1947/48, č. 40; B. Polan, KM 1948 ■; J. Mukařovský: D 34—D 48 ve vývoji českého divadla, Umělecký měsíčník D 48, 1948, č. 10 → Studie z estetiky (1966); ■ ref. Pařenistě: J. K. (Kopecký), LidN 21. 9. 1950; S. Svoboda, Mladá fronta 24. 9. 1950 ■; J. Kopecký: K padesátinám E. F. B., LitN 1954, č. 23; J. Träger: Divadelník, NŽ 1954; F. Götz: Příklad E. F. B., Divadlo 1954; ■ ref. Osm odtamtud: M. Jungmann, LitN 1955, č. 12; S. Machonin, RP 13.

7. 1955; O. Rafaj, *Nová svoboda* 17. 2. 1957 ■; Z. K. Slabý: *Od schválnosti k poezii* (ref. Básně), *LitN* 1955, č. 43; M. Petříček: ref. *Vítězové*, *LitN* 1955, č. 53; ■ ref. *Ani láska není sama*: J. Kopecký, *LitN* 1957, č. 15; J. Hájek, *Květy* 1957, č. 17 ■; ■ ref. *Proč žiješ, Václave Řího?: jtg* (J. Träger), *Svob. slovo* 26. 10. 1958; K. Dvořák, *LitN* 1958, č. 44; M. Obst, *Divadlo* 1959 ■; ■ ref. *Dálky: jtg* (J. Träger), *Svob. slovo* 11. 1. 1959; J. Opavský, *RP* 23. 1. 1959 ■; ■ nekrology: M. Majerová, *Več. Praha* 10. 8. 1959; V. Vejražka, *RP* 12. 8. 1959; M. Burešová, A. Hoffmeister, J. Rybák, *LitN* 1959, č. 33; J. Kopecký, J. Träger, *Divad. noviny* 1959/60, č. 1; J. Hájek, *Plamen* 1959, č. 1 ■; H. Budínová: E. F. B. zblízka, *Div. noviny* 1960/61, č. 1, 2, 4; M. Kopecký: *Geneze hry o svatě Dorotě* od E. F. B., *ČL* 1960; K. Bundálek: *Působení J. Honzla a E. F. B. v Brně*, *Sborník JAMU* 1960; A. Scherl: E. F. B. dramatik, *ČLit* 1960 + *Antimilitaristická představení E. F. B. ve třicátých letech*, *Dějiny a současnost* 1961, č. 1; J. Mikota: *Proč odešel E. F. B. do Brna*, *Lid. demokracie* 23. 2. 1964 + *Jaký byl E. F. B.*, *Svob. slovo* 11. 6. 1964; J. Träger: E. F. B. — antifascista, *Hlas revoluce* 1964, č. 11; J. Kopecký: *Nepříjemný E. F. B.*, *Kult. tvorba* 1964, č. 24; J. Pokorný: *Revoluční smysl B. díla*, *RP* 11. 6. 1964; J. Träger: *Dědictví E. F. B.*, *LitN* 1964, č. 25; M. Kopecký: *K využití starší literatury v lidových suitách E. F. B.*, *SPFF Brno*, řada D, 1965; J. Novák: *Novinář E. F. B.*, *Novinářský sborník* 1965; M. Kouřil: *Kapitoly z chystané knihy Čtyřicet šest spoluprací s E. F. B.*, *Acta scaenographica* 1965/66; K. Bundálek: E. F. B. a první poválečná sezóna *Mahenovy činohry*, *sb. Brno v minulosti a dnes*, sv. 8 (1966); M. Obst: *Dramatizace v režisérském díle E. F. B.*, *Divadlo* 1966; J. Mikota: *První český voiceband E. F. B.*, *Div. noviny* 1966/67, č. 19—20; A. Scherl: *Nedožitě dílo E. F. B. jako inspirace a výzva*, *Divadlo* 1969 (prosinec); J. Seydler: *Sen jednoho vězně (o způsobu B. režijní práce)*, *Acta scaenographica* 1969/70; K. Bundálek: *Doba je naším dramaturgem*, *Rovnost* 15. 9. 1973; A. Fuchs: E. F. B. — náš současník, *Práce* 8. 6. 1974; M. Kouřil: *Burianovo politické divadlo*, *RP* 11. 6. 1974 + *Bojovný život*, *Interscaena* 1974; E. Dufková: E. F. B. v Brně 1929—32, 1945—46, *Kam v Brně za kulturu* 1974, č. 16; A. M. Piša in *Divadelní avantgarda* (1978); M. Kouřil: *Dvě lidové suity E. F. B.*, *ČL* 1978; B. Srba: *Světelné obrazy v B. inscenaci Evžena Oněgina*, *sb. Panoráma* (1978) + in *výbor E. F. Burian a jeho program poetického divadla* (1982).

mb

Tomáš Burian

* 5. 6. 1802 *Praha*

† 22. 1. 1874 *Wiener Neustadt* (Rakousko)

Učitel češtiny na vojenské akademii, autor české mluvnice a tvůrce české vojenské terminologie. Pisatel a adresát dopisů v knize *Z dob našeho probuzení*.

Psal se též Tomáš Akvin B. Otec Lukáš sloužil jako tesař v setnině J. Jeníka z Bratřic, od 1799 byl jeho komorníkem, zemřel 1810. T. B. studoval gymnázium, po smrti matky (1815) zůstal bez prostředků, 1816 vstoupil dobrovolně do vojska, byl odveden bez kapitulace (doživotně). Sloužil u 5. dělostřeleckého pluku v Praze, od 1818 v Terezíně (tam učil češtině ve škole setniny), 1819 byl poslán do plukovní školy do Pešti, v květnu 1821 do Vídně do šestileté vyšší dělostřelecké školy: 1825 hodnost ohněstrůjce, 1830 nadohněstrůjce. 1828—31 učil odborným dělostřeleckým předmětům ve štábní škole 2. dělostřeleckého pluku. Ve Vídni se stýkal s českou společností, zvl. s F. Braunem (později advokátem a poslancem), J. Dvořákem (později advokátem ve Vídni), Vaníčkem (později úředníkem vyvazovací komise na Moravě), L. Neumannem (později profesorem ve Vídni), s pozdějšími lékaři J. Podlipským a F. C. Kampelíkem, J. Wussinem (později univerzitním knihovníkem) aj. V rozmezí 1831—51 získal hodnost poručíka až majora. Od května 1831 působil jako učitel češtiny na vojenské akademii ve Wiener Neustadt. Mezi jeho žáky byli D. M. Villani, E. Friedberg-Mírohorský, synové M. Z. Poláka, P. Preradovič. Byl ženat (manželka zemřela 1860), měl dva syny (jeden padl 1866) a dvě dcery. Do výslužby odešel 1857.

Německy zpracoval mluvnici češtiny; byla učebnicí na vojenských akademiích do počátku 70. let, užívalo se jí i na jiných školách, na pražské univerzitě podle ní přednášel J. P. Koubek. Pracoval na německo-českém slovníku vojenské terminologie, svůj materiál poskytl J. Jungmannovi pro *Slovník*. Publikoval několik statí o vojenské terminologii a historii vojenství a zpravodajské články. Pro cyklus *Pomněnky ze staré Prahy* (drobné zprávy a črty z pražské historie z 2. poloviny 18. a počátku 19. stol.) užíval materiálů J. Jeníka z Bratřic, které od něho získal dědictvím. Podle příkladu

Jeníkova si pořizoval také zápisky (s názvem *Všelijaké... pamětihodné věci...*), které obsahují pestrout směsici výpisků z knih a rukopisů, osobních poznámek a upomínek, originálních listin a drobných tisků, autobiografického vyprávění apod. Z jeho bohaté korespondence pořídil F. Čenský výbor Z dob našeho probuzení; většina dopisů je z 30.—40. let. Antologie dlouho patřila k čtenářsky nejpoblárnějším dokumentárním dílům o národním obrození.

PŘÍSPĚVKY in: ČČM (1836—45); Květy (od 1838); Lumír (od 1861); Oesterreichische militärische Zeitung (od 1836); Poutník (1848). ■ **KNÍŽNĚ.** *Jazykové a literární příručky:* Ausführliches theoretisch-praktisches Lehrbuch der böhmischen Sprache für Deutsche (1839, opr. vyd. 1843, 1850); Malá chrestomatie. Vyňato z praktické části mluvnice T. B. (1844). — *Překlady:* Služebný předpis pro prostého vojáka, svobodníka a bubeníka c. k. pěchoty (1834); Cvičení ve zbrani jednotlivých vojáků, řad a zdělků c. k. pěchoty (1835); Předpis služby sprostého vojáka, desátníka, kováře, sedláře a trubače císař. král. jezdecktva (1836); Dr. L. R.: Někteřá návěští o všeobecném zaopatřovacím ústavu, spojeném s první rakouskou spořitelnicí (1839); Pravidlí vojenského cvičení jednotlivých vojáků, pořadí a zdělků c. k. řadové pěchoty (1848; k tomu přidán česko-německý slovník s asi 400 výrazy vojenské terminologie). ■ **KORESPONDENCE:** in Z dob našeho probuzení. Sbířka přátelských dopisů některých spisovatelův a vlastencův našich, zejména Jos. Jungmanna, Fr. Palackého, Jana Kollára, J. Pr. Koubka, T. Buriana, J. Pospíšila, M. Fialky, F. C. Kampelíka, J. Jeníka z Bratřic, D. M. Villaniho, Jana Dvořáčka a jiných, které z pozůstalosti Burianovy vyňal, úvodem a vysvětlivkami opatřil Ferdinand Čenský (1875). ■

LITERATURA: F. Čenský: Vojenské a vojensko-literární vzpomínky (život a dílo T. B.), Světozor 1873; ■ nekrology: an., NL 24. 1. 1874; an., Světozor 1874, s. 56 ■; J. Neruda: T. B., Humorist. listy 1888 → Podobizny 3 (1964); Č. Zíbrt: Zápisky T. B. v bibliotéce Muzea Království českého, ČČM 1898; V. Červinka: Slavnosti Preradovičovy (Vydání Izabr. Pjesme se studií B. Vodíka, v níž též o stycích Preradovičových s T. B.), Zvon 1918.

Vlasta Burian

* 9. 4. 1891 *Liberec*

† 31. 1. 1962 *Praha*

Herec, režisér, zpěvák, autor divadelních frašek a netradičních pohádek.

VI. jm. Vlastimil B. Děťství trávil zprvu v českoněmeckém prostředí města Liberce (kde byl jeho otec — uvědomělý menšinový pracovník, ochotnický herec a nápověda — krejčím), poté na Žižkově v Praze, kde otec dostal místo výběřčího potravní daně. S nevalným úspěchem zde navštěvoval obchodní školu, proto se stal učedníkem v obchodě s textilem. S velkým zájmem se zato věnoval fotbalu a aktivní zájem o sport ho provázal celý život (hrál závodně tenis, lední i pozemní hokej, golf, plaval, provozoval lukostřelbu i střelbu z pušky, jezdecktví aj.). Ze sportovního hřiště — byl brankářem A. C. Sparty a ve volných okamžicích bavil obecnstvo za brankou — se dostal jako zpěvák, parodista (parodie *Italská opera*, společně s hudebníkem D. Ptákem) a imitátor na pódium pražských kabaretů (Lucerna, Roko-ko); protože neuposlechl povolávacího rozkazu, byl 1917 přímo z vystoupení odveden jako dezertér na frontu. Po válce se vrátil do Rokoka a 1919—23 účinkoval v kabaretech, v jejichž čele stáli ředitelé K. Hašler, E. A. Longen, E. Bass, J. Červený aj. (Varieté, Bum, Revoluční scéna, Lucerna, Červená sedma, Alhambra a opět Rokoko). Zároveň hostoval jako sborista v operetních souborech ve Švandově smíchovské Aréně, v Kladně, ve Vinohradském divadle, v Tylově divadle a v Uranii; 1924 hostoval poprvé v činohře Národního divadla, později hrával principála ve Smetanově Prodané nevěstě. 1925 se stal ředitelem vlastního divadla (Burianovo divadlo, později Divadlo Vlasty Buriana) a vydával programové časopisy Burianovo divadlo, Burianovo jeviště (1931—32), Program (1932—33), Ozvěny Vlasty Buriana (1933—34), Přestávka Burianova divadla (1934—36) a Divadlo Vlasty Buriana (1936—42) — od 1934 je redigoval K. Konrád s A. Králem. Jako jeden z největších našich komiků (J. Vodák jej v nejednom směru kladl nad Mošnu) natočil také řadu filmů (nejvýznamnější C. k. polní maršálek, na scénář E. A. Longena). Pro své hlasové žongléřství, hru se slovy a improvizaci pohotovost byl i oblíben

mo

ným hercem rozhlasovým. Za okupace se stýkal s vysoce postavenými protektorátními činiteli (1942 převzal z rukou E. Moravce „státní“ cenu) a mj. účinkoval v rozhlasovém skeči zesměšňujícím členy londýnské vlády. Po válce proto nesměl několik let vystupovat; 1950 se vrátil na jeviště: hrál v Kladně, v pražském Divadle v Karlíně i ve filmu.

Literární činnost V. B. není velká. Je autorem a spoluautorem několika nevýznamných frašek, které uváděl ve svém divadle, podílel se (s E. A. Longenem, J. Drémanem aj.) na adaptaci několika literárních děl pro potřebu svého divadla (Klicpera, Raupach, Rostand) nebo svých filmů (hrál roli rytmistra Kylliana ve filmu i v divadelním provedení svého přepisu románu I. Herrmanna *U snědeného krámu*), napsal humoristický román ze sportovního prostředí a nadiktoval čtyři svazky pohádek, z nichž pohádky pro děti, vyznačující se netradiční, civilizační tematikou (*O velkém listonoši*, *O koloběžce*, *O Dalamánkově* aj.) a nezkroutnou improvizací fantazií zdánlivě naivního rázu, jsou nejzávažnější a měly značný ohlas jak v knižní podobě, tak v B. vlastním přednesu před publikem i v rozhlase. B. živelná fabulační schopnost byla však přece jen podstatně slabším pandánem k jeho improvizovaným extempore a jevištnímu hereckému projevu, nespoutanému jak v mimice, tak v gestikulaci.

ŠIFRA: V. B. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: Ahoj na neděli (1935 román Mecenáš z Chicaga); Kalendář V. B. (1935); Rozhlásek (1936); časopisy-programy vlastního divadla. ■ **KNIŽNĚ**. *Beletrie*: Pohádky V. B. (2 sv., 1927, 1928, zapsali E. Šimáček a J. Škrdlant; souborně 1941 s tit. Veselá vyprávění dětem, bez uvedení zapisovatelů); Pohádky V. B. pouze pro dospělé (2 sv., 1928, zapsali E. Šimáček a J. Škrdlant); Čekatel bolestného. Srážka vlaků (D b. d., 1932, prem. 1924, s J. Drémanem); Hajný v lese usnul (D b. d., 1932, s E. A. Longenem); Cos mi to udělala? (D b. d., 1932, prem. 1926); Nehoupej mě (D b. d., 1932, prem. 1927); Josef Nohejl a Anča Namocená poprvé v divadle (D b. d., 1932); Klub fotbalových panen (R 1937, pův. čas. s tit. Mecenáš z Chicaga). ■ **SCÉNIK-KY**. *Hry*: Zdravý nemocný (1925); Neviditelný V. B. (1925, s E. A. Longenem); Mlynář a jeho dítě (1926, úprava hry E. Raupacha); U snědeného krámu (1926, adaptace románu I. Herrmanna); Je to kluk jako buk (1927, úprava hry F. Arnolda a E. Bacha); Hadrián z Římsů (1932, úprava hry V. K. Klicpery, s E. A. Longenem); Fajfka Petržel (1936). ■

LITERATURA: E. A. Longen: Král komiků (1928); sb. V. B. (1969, usp. A. Král, P. Král). ■ J.

Honzl: Elementární herec, Host 1923/24; M. Majerová: Z divadel (ref. Srážka vlaků), RP 23. 5. 1924 + ref. Zdravý nemocný, RP 19. 11. 1924 + V. B. našim dělníkům (ref. Zdravý nemocný), RP 7. 4. 1925; J. Kopta: Burianovo překvapení (ref. Neviditelný V. B.), NO 3. 9. 1925; M. M. (Majerová): Burianovo divadlo (ref. Neviditelný V. B.), RP 4. 9. 1925 + Burianovo divadlo, RP 1. 1. 1926 + V. B. vypravoval Mladým průkopníkům pohádky, RP 3. 12. 1926 + Z divadel (ref. Cos mi to udělala), RP 3. 12. 1926; rp.: Komický olbřím čili V. B. v županu, Gentleman 1925; O. Štorch-Mariem: Burianovo divadlo (ref. Mlynář a jeho dítě), Rozpravy Aventina 1926/27; M. Majerová: Burianovo divadlo, Reflektor 1927, č. 4; ■ ref. Pohádky V. B. (1): I. J. Fischerová, NO 18. 12. 1927; ak., Dělnická osvěta 1928, č. 1 ■; J. Hora: ref. E. A. Longen: Král komiků, LitN 1928, č. 6; ■ ref. Pohádky V. B. (2): J. Sulík, NO 19. 12. 1928; I. J. Fischerová, NO 23. 12. 1928; O. Štorch-Mariem, Rozpravy Aventina 1928/29; M. Majerová: Nové knihy pro mládež, LitN 1929, č. 22; V. F. Suk, Střední škola 1928/29, č. 1 ■; O. Štorch-Mariem: ref. Hadrián z Římsů, Rozpravy Aventina 1932/33; Č. Jeřábek: V. Burian ... (ref. Fajfka Petržel), LidN 19. 5. 1936; V. Just in Proměny malých scén (1984).

em

Bursík a Kohout

Působnost 1884–1949

Knihkupectví a nakladatelství v Praze.

Původně knihkupectví založené 1874 J. Ottou a F. Kohoutem k prodeji a propagaci knih vydávaných v závodu J. Otty. 1884 přešlo do majetku J. Bursíka a F. Kohouta a stalo se zároveň nakladatelstvím. Bylo označováno jako „vědecké nakladatelství“, protože po založení ČAVU mu bylo svěřeno komisionářství akademických publikací; mělo také čestný název „knihkupectví české univerzity“. 1894 přešel závod do vlastnictví F. Kohouta, který označení B. a K. ponechal. Závod, který měl místnosti na Václavském náměstí, skončil činnost 1949.

Knihkupectví i nakladatelství se soustředilo hlavně na literaturu naukovou, především na vydávání prací lékařských. Společenské vědy byly u B. a K. zastoupeny publikacemi histo-

Bursík a Kohout

rickými, literárně historickými i teoretickými a filologií. Beletrie byla v nakladatelském plánu produkcí vedlejší. Kromě několika málo starších autorů vycházela zde jednotlivá díla některých autorů soudobých (J. Arbesa, I. Herrmanna, J. Hilberta, B. Kaminského, J. Kvapila, L. Stroupežnického, původní práce i překlady J. Vrchlického, J. Zeyera aj.).

KNIŽNICE: Česká bibliotéka lékařská; Thomayerova sbírka přednášek a rozprav z oboru lékařského. ■ SOUBORNÁ VYDÁNÍ: Spisy P. Chocholouška (1901, 15 sv.); Spisy V. K. Klicpery (1902, 1 sv.). ■ Z OSTATNÍ PRODUKCE: J. Vrchlický: (z překladů) E. A. Poe, Havran (1880) + Michelangelo, Básně (1889) + Z cizích parnasů (1895) + (z původních prací) Život a smrt (1892) + Než zmlknu docela (1895) + Napadlo rosy (1896); T. G. Masaryk: O studiu děl básnických (1884) + Základy konkrétní logiky (1885); J. Gebauer: Poučení o padělaných rukopisech Královédvorském a Zelenohorském (1888) + O životě a spisech Tomáše ze Štítného (1925); O. Hostinský: O realismu uměleckém (1891); J. Vlček: První novočeská škola básnická (1896) + Pavel Josef Šafařík (1896) + Několik kapitol z dějin naší poezie (1898) + Několik kapitol z dějin naší slovesnosti (1912); F. Palacký: Spisy drobné (1900–03, 3 sv.) + Korespondence a zápisky (1902, 1912) + Dějiny národu českého... (6. vyd., 1904–06); L. Niederle: Slovanské starožitnosti (1902–24); Korespondence K. Havlíčka (1903); J. Hilbert: Falkenštejn (1903) + Česká komedie (1907) + Rytíř Kura (1910) + O dramatu (1914) + Léto v Itálii (1915); J. Goll: Válka o země Koruny české (1915). ■ PERIODIKA: Lékařské rozhledy. ■

BIBLIOGRAFIE: Jubilejní seznam knih, které vydali v letech 1884–1924 Bursík a Kohout, knihkupci Univerzity Karlovy a České akademie věd a umění (b. d., 1924).

rh

Vladimír Businský

* 29. 8. 1917 Praha

Prozaik a básník, překladatel z latiny, francouzštiny a orientálních jazyků.

Jeho otec, Vladimír B. (1890–1971), byl divadelní historik, dramatik a prozaik, manželka

Helena B. (nar. 1919) je klasická filoložka a překladatelka z latiny. Studoval na gymnáziu v Německém (Havlíčkově) Brodě a v Šumperku (mat. 1938) a začal navštěvovat lékařskou fakultu UK v Praze. Po uzavření vysokých škol (1939) byl zaměstnán jako pomocná vědecká síla v České akademii věd a umění, po válce obnovil svá studia medicíny. 1948–79 pracoval jako zdravotnický technik.

Původní literární práce V. B. vyznačuje silné programní chtění, které se týká autorského vztahu k lidem, smyslu a prostředků literární objektivace. V básnickém debutu vyjádřil skepsi vůči soudobému světu bídy a násilí vyzývavou villonovskou autostylizací, próza *Žiji mnoho životů* vznikla aplikací tzv. insentivismu (viz doslov ke knize). Touto teorií postuloval B. pro autora – v opozici ke stanovisku pozorovatelskému – povinnost vcítit se do postav a ztotožnit se s nimi. Své překlady volí B. z latiny, francouzštiny a orientálních jazyků, hlavně indonéštiny.

PŘÍSPĚVKY in: Nový Orient; Řád; Venkov (od 1939); Zvon (od 1940). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Balady a jiná poezie (1942); *Žiji mnoho životů* (R 1943); *Pohádky o princeznách* (1945). – *Překlad*: Plautus: *Amfitryon* a jiné komedie (1978, s J. Klierem, H. Kurzovou, J. Šprinclem). ■

LITERATURA: ■ ref. *Žiji mnoho životů*: V. T. (Tichý), Nár. práce 21. 3. 1944; V. Kolář, LidN 15. 5. 1944 ■.

jo

Pavla Buzková

* 22. 10. 1885 *Ohnišov* u Rychnova nad Kněžnou

† 15. 4. 1949 Praha

Publicistka, divadelní kritička a esejistka, prozaička, vychovaná reformním feminismem T. Novákové a opírající se o politický realismus.

Roz. Ježková. Do sedmnácti let žila v rodišti, 1903 vystudovala soukromě měšťanskou školu v Praze na Žižkově, pak učitelský ústav v Praze (mat. 1905). Jeden měsíc učila v Ostravě, od

1. 12. 1905 v Hronově, kde 1906 po prázdninách (během nichž absolvovala v Praze kurs pro učitele pokračovacích škol obchodních a průmyslových) přešla na pokračovací školu pro dívky. O prázdninách 1907 se provdala, a proto podle tehdejších předpisů nemohla dále učit. 1909 se zapsala na univerzitu, 1910–14 řídila učňovskou besídku Vzdělávacího sboru v Praze na Vinohradech. Už v Hronově se činně účastnila spolkového života (v ženském odboru Severočeské jednoty), ve Vzdělávacím sboru na Vinohradech byla jednatelkou. Do 1917 se politicky angažovala v realistické straně, po válce ve straně národně socialistické. V uměleckém životě náležela k okruhu R. Svobodové a B. Benešové.

Téměř všechny hlavní zájmy celoživotního díla P. B. se projeví už v debutu *Žena v životě a díle Macharově*: zřetel k emancipačnímu zápasu moderní ženy, političnost angažující se ve prospěch Masarykova realismu a potřeba kritické konfrontace se současnou literaturou. Navíc se B. intenzivně zajímala o drama a divadlo. V knize *České drama* podrobila přísným analýzám dramatickou tvorbu K. Čapka, A. Dvořáka, V. Dyka, O. Fischera, J. Hilberta, E. Konráda, F. Langra a S. Loma, usilující dobrot se kořenů dramatickosti a prověřující, nakolik tito autoři realizovali svůj dramatický ideál i jak dostáli společenskému poslání dramatika; B. přitom vycházela z přesvědčení, že právě v dramatu se duch národa nejvíc zpytuje, oslavuje i kaje. Její rozbor je ideologický, tvar analyzuje B. zřídka a neprůkazně. V brožurě *O Národní divadlo* zaútočila proti vedení tohoto postátněného ústavu; vytýkala mu, že z ohledů na abonenty a snoby snižuje uměleckou úroveň repertoáru a před poezií dává přednost módě; statisticky doložila, že výsady předplatitelů nejsou oprávněny ani ekonomicky. Převážnou část svého díla věnovala B. ženám a ženské otázce, a to jak v knihách moralizujících úvah, tak v činnosti literárněhistorické (jejíž součástí byly komentované edice) a také v próze, z níž námětově širší je jen rozsáhlý román *Přerod* o proměně vesnice před druhou světovou válkou; i v něm však autorka ponechala hlavní slovo svému mravnímu horlitému. Své monografické umění B. osvědčila zejména ve třech různých pracích o H. Kvapilové; byly to průpravné studie k zamýšlenému velkému životopisu této herečky.

PSEUDONYMY: Hana, Hana Rychtářová, Pavla Rychtářová, Staša Pavlová. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy Času (od 1910); Časopis učitelek; Čin (od 1930); Hovory o knihách (1939); Kritika (od 1924); Květy; Lid. noviny (od 1936); Listy pro umění a kritiku (1937); Lumír; Magazín DP (1936); Nár. politika; Novina (od 1910); Panoráma (1936); Sobota (1930); Stopa (od 1912); Studentská revue (od 1910); sb. Žena v českém umění dramatickém (1940, čl. Hana Kvapilová a soupis postav jí vytvořených na Národním divadle; jde o jinou studii než ve stejnojmenné brožurě z 1949). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře a umění*: Žena v životě a díle Macharově (E 1918); Mlhy úsvitu (P 1920); Mlází (R 1930); České drama (EE 1932); O Národní divadlo (E 1932); Šaldovi Loutky a dělníci boží (E 1936); Přítelkyně. Hana Kvapilová a Růžena Svobodová ve svých dopisech (1939); Srdce na štít (EE 1941); Přerod (R 1943); Hana Kvapilová (E 1949). — *Ostatní práce*: Pokrokový názor na ženskou otázku (1909); Proč český člověk nemůže být římským katolíkem (b. d., 1920); Krize ženskosti (EE 1925); Legionářská tragédie (1930). ■ REDIGOVALA knižnici: Od člověka k člověku (1941–43). ■ USPOŘÁDALA A VYDALA: B. Benešová: Divadelní hry (1937) + Verše (1938). ■

LITERATURA: an. (F. X. Šalda): ref. Pokrokový názor na ženskou otázku, Novina 1908/09 → KP 7 (1953); L. N. Zvěřina: Sentimentální kriticisim (ref. Žena v životě a díle Macharově), Kmen 1918/19; B. Benešová: ref. Krize ženskosti, Tribuna 1. 5. 1925; jtg (J. Tráger): O Národním divadlo, Čin 1932/33; ■ ref. České drama: O. F. (Fischer), LidN 28. 2. 1933; jtg (J. Tráger), Čin 1932/33; L. Páleníček, Středisko 1932/33, s. 88 ■; ■ ref. Šaldovi Loutky a dělníci boží: A. N. (Novák), LidN 19. 7. 1936; K. P. (Polák), PL 20. 8. 1936 ■; K. P. (Polák): Ženské přátelství (ref. Přítelkyně), Nár. práce 1. 1. 1940; ■ ref. Srdce na štít: b. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1941, s. 240; Jšk (J. Š. Kvapil), LidN 16. 11. 1941 ■; K. P. (Polák): Románová rozprava o vesnici (ref. Přerod), Nár. práce 19. 1. 1944; F. Pražák in Spisovatelé učitelé (1946); jtg (J. Tráger): ref. Hana Kvapilová, Práce 21. 4. 1949; bs (B. Slavík): Rozloučení s P. B., Lid. demokracie 22. 4. 1949; A. Pražák: Za Pavlou B., LidN 22. 4. 1949; lv: Po stopách P. B., Pochodeň 19. 4. 1979.

mb